

NOVOSTI HOBOTI

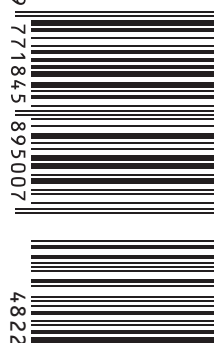
#1198

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 02/12/2022
10 kn / 1.33 € / 100 din

9 1771845 1895007

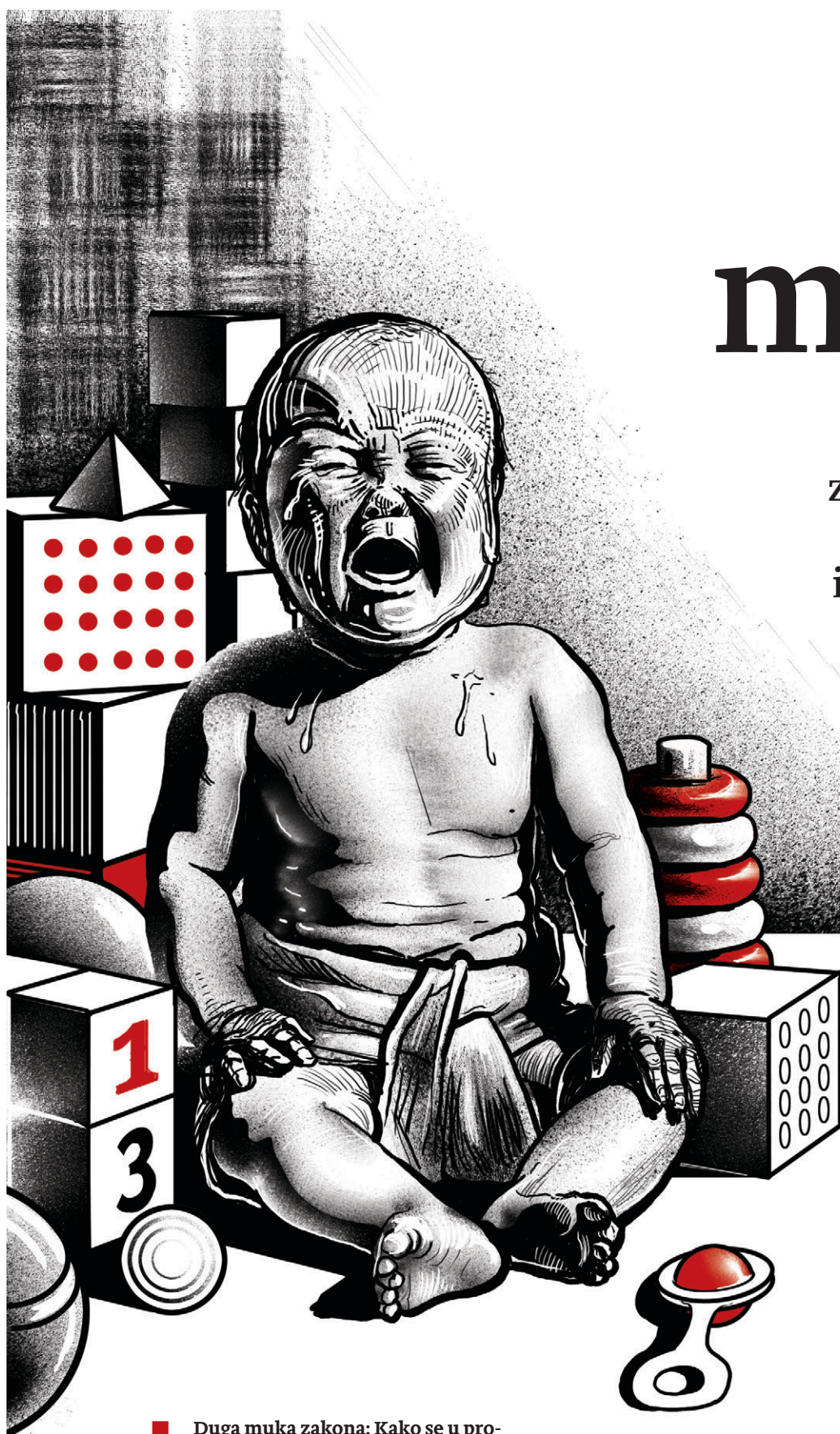
4822

Banke za malu djecu

Porezom na neočekivanu dobit bit će zahvaćeno manje od 200 financijski najmoćnijih kompanija. U Hrvatskoj, koja ima jedan od najmanjih poreza na dobit u EU-u, niz političara i novinara ustao je u obranu banaka, energetske firme, trgovačkih lanaca

str. 6-7.

Duga muka zakona: Kako se u proteklih 20 godina provodio Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina 8-10, 12-13 / Reportaža iz Bejruta: Grad milijunaša bez struje 25-27 / Predvodnica novog regionalnog popa: Živa bila, Senidah 32

Džoker Ukrajina

Kako sada stoje stvari, dosta je izvjesno da HDZ neće skupiti dvotrećinsku većinu u Saboru za realizaciju neodgovorno preuzete europske obaveze. No kao što je rekao Andrej Plenković, HDZ-u opet dobro, jer će moći nastaviti da sipa optužbe na račun ‘proruske’ opozicije. Obuka Ukrajinaca ionako je, zapravo, nebitna, osim kao politička manifestacija

NITI će Ukrajina, ako do toga uopće dođe, vidjeti veliku korist od obuke koju će njezinim vojnicima pružiti pripadnici Hrvatske vojske, bilo u Hrvatskoj, bilo u Njemačkoj ili Poljskoj, niti će Hrvatska – opet: ako do toga uopće dođe – imati velike štete od davanja i tog oblika pomoći državi suočenoj s agresijom Ruske Federacije, niti će ‘međunarodni ugled’ Hrvatske pretrpjeti gubitak ako ishod unutrašnjopolitičkog prijepora o tom pitanju bude takav da se otkáže hrvatsko sudjelovanje u obučavanju Ukrajinaca. Iz hrvatskog ugla, ta tema, dakle, i nema puno smisla mimo rečenog unutrašnjopolitičkog sukoba, odnosno nastavka dvogodišnje totalne konfrontacije između premijera ANDREJA PLENKOVIĆA i predsjednika ZORANA MILANOVIĆA kojem

se pridružio i veći dio opozicije. Sama konfrontacija načelno nije ni besmislena ni štetna, jer bismo inače svjedočili premijerovoj punoj autokratskoj vladavini, ali u konkretnom slučaju jest neproduktivna i za državne interese i za iole širi krug građana, pa utoliko postaje zamorna i ne donosi, barem iz perspektive sadašnjosti, dodatne političke poene ni jednoj od zaraćenih strana. Pritom je Plenković onaj koji nastavlja inzistirati na pretvaranju ruske agresije na Ukrajinu u unutrašnje hrvatsko pitanje, jer vjeruje da će mu akcije prokazivanja Milanovića kao ruskog agenta ili rusofila pomoći da moralno diskvalificira svog najozbiljnijeg političkog suparnika, dok je parlamentarnu opoziciju naumio ocrnjivati etiketom Milanovićevih trabanata neobjašnjivo sluđenih moralnim relativizmom šefa države.

Počelo je tako što je ministar vanjskih poslova GORDAN GRLIĆ RADMAN na ministarskom sastanku Europske unije u Luksemburgu dao pristanak na to da i pripadnici Hrvatske vojske provode obuku ukrajinskih vojnika. Grlić Radman to je, naravno, učinio po nalogu predsjednika Vlade, ali bez konzultacija – to jest, bez pokušaja konzultacija – s predsjednikom Republike. Takav potez predstavljao je smišljeno provociranje Milanovića, s obzirom na to da je predsjednik Republike ustavno nadležan za sukreiranje vanjske politike i da ga je Ustav definirao kao vrhovnog zapovjednika oružanih snaga odgovornog za obranu neovisnosti i teritorijalne cjelovitosti: teško da postoji pitanje koje se u tolikoj mjeri tiče predsjednikovih ovlasti poput vojne obuke pripadnika strane armije koja trenutno vodi obrambeni rat u

svojoj zemlji. Milanović je oštro reagirao na to što je zaobiden u odluci o preuzimanju spomenute obaveze i odmah je izjavio da neće dati suglasnost zbog toga što misli da se Hrvatska ne treba gurati u prve redove i da je dovoljna pomoć u oružju, municiji i opremi koja se šalje Ukrajini, iako je Hrvatska već na ruskoj listi neprijateljskih država i pitanje je da li – ili u kojoj mjeri – misija vojne obuke pogoršava sigurnost ove zemlje. Potom je Europska unija formalizirala i donekle konkretizirala i dalje mutnu odluku o osnivanju EUMAM-a, vojne misije ponajprije namijenjene obuci Ukrajinaca, misije u kojoj će – prema sadašnjem stanju – aktivno sudjelovati najmanje petnaestak članica EU, pa je ministar obrane MARIO BANOŽIĆ službenim dopisom zatražio potpis predsjednika Milanovića na odluku o učešću HV-a u obuci. Suprotno ustavnim odredbama, Vlada je Milanovića dovela pred svršen čin, odnosno suočila ga s političkom ucjenom: ili se pokori našoj samovolji i potpiši ono što ti je poslano ili ćemo te još više ozloglašavati kao bešćutnog zagovornika Rusije i mrzitelja svega što je ukrajinsko.

Ured predsjednika odgovorio je isključivo na formalnoj razini, jer je zaključeno da Banožićev dokument uopće nije ‘podoban za postupanje’. Na Pantovčaku su zauzeli stav da em ministar obrane nije ovlašten da predsjedniku šalje tu vrstu dokumenata nego da je to posao Vlade, em Ukrajina ustavnopravno gledano nije saveznica jer nije članica NATO-a i Europske unije, em se ministar obrane pozvao na krivi stavak članka 7. Ustava. Kad je riječ o obuci ukrajinskih vojnika u Hrvatskoj, a to je glavno sporno mjesto u ovoj priči, Plenković i Banožić pozivaju se na odredbu koja kaže da u slučaju izostanka suglasnosti predsjednika Republike za ulazak pripadnika savezničke vojske u Hrvatsku o tome odlučuje Sabor dvotrećinskom većinom. Ti stavci Ustava glase ovako: ‘Oružane snage država saveznica mogu prijeći granicu i ući u Republiku Hrvatsku

Unikatan stav među zapadnim političarima – Zoran Milanović (Foto: Vjeran Žganec Rogulja/PIXSELL)

IMPRESSUM

Godina xxiii / Zagreb | petak, 02/12/2022

NOVOSTI #1198

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće
ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac
GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE
UREDNIKE
Boris Postnikov

IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal
Novosti), Petar Glodić,
Tihomir Ponoš

REDAKTORICE Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević

KOLUMNISTI
Marinko Čulić, Boris
Dežulović, Viktor Ivančić,
Sinan Gudžević,
Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin, Dragana Bošnjak,
Milan Cimeša, Zoran
Daskalović, Ivica Đikić,
Tena Erceg, Milan Gavrović,

Dragan Grozdanić,
Mima Jasić Gašić, Nenad
Jovanović, Vladimir Jurišić,
Anja Kožul, Igor Lasić,
Bojan Munjin, Tamara
Opačić, Lujo Parežanin,
Ivana Perić, Srećko Pulig i
Hrvoje Šimićević

TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić

GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišević & Damir
Bralić, Nikola Đurek

ILUSTRACIJA NASLOVNIKE
Luka Duplančić

ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽA 6500
Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za
nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i sredstvima
Ureda za ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.
REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

Rat u Ukrajini tema je unutarhrvatskog političkog sukoba (Foto: Lafargue Raphael/ABACA)

ili djelovati unutar njezinih granica u skladu sa sklopljenim međunarodnim ugovorima, na temelju odluke Hrvatskog sabora, koju predlaže Vlada Republike Hrvatske uz prethodnu suglasnost predsjednika Republike Hrvatske. (...) Ako predsjednik Republike Hrvatske uskrati suglasnost iz stavka 3., 4. i 5. ovoga članka, Hrvatski sabor odluku donosi dvotrećinskom većinom glasova svih zastupnika.' Već u sljedećem stavku istog ustavnog članka piše ovako: 'Oružane snage država saveznica mogu prijeći granice Republike Hrvatske radi vježbi i obuke u okviru međunarodnih organizacija kojima je Republika Hrvatska pristupila ili pristupa na temelju međunarodnih ugovora te radi pružanja humanitarne pomoći, na temelju odluke Vlade Republike Hrvatske uz prethodnu suglasnost predsjednika Republike Hrvatske.'

U ovom potonjem stavku u kojem se izričekom spominje 'obuka' – stavku za koji, dakle, na Pantovčaku tvrde da je jedini primjenjiv na opisanu situaciju, pod uvjetom da se Ukrajinu može formalno smatrati savezničkom državom – nema spomena o Saboru i dvotrećinskoj većini: ukoliko predsjednik ne da suglasnost, cijela stvar propada. Najveći dio opozicije, barem do srijede kad zaključujemo ovaj broj Novosti, priklonio se Milanovićevom tumačenju, jer je formalna neustavnost Vladine odluke najelegantniji način da se eskivira HDZ-ova zamka vrlo pojednostavljenog izjašnjavanja: jesi li za pomoć napadnutoj Ukrajini ili si protiv toga? Ta stupica, uostalom, postavljena je, prije svega, zbog sabske opozicije, a ne zbog Milanovića. Da je meta bio samo Milanović, onda bi Banožić naprosto poslao novi tekst odluke u Ured predsjednika i dobio odgovor koji se ne bi

bavio formalnostima već suštinom. Nema sumnje da bi Milanović i u tom slučaju odbio dati supotpis, što bi HDZ-ovcima širom otvorilo mogućnost za novi krug moralnog difamiranja predsjednika države. Ali ne: želi se po svaku cijenu uvući Sabor, e da bi se i u opozicijske poslanike moglo uperiti prst kao u neempatične kukavice sklone Putinovoj Rusiji. 'Neka se vidi tko je tko i tko je za koga. Ovo je za nas win-win situacija', poručio je premijer. Kako sada stoje stvari, dosta je izvjesno da HDZ neće skupiti

Plenković vjeruje da će mu prokazivanje Milanovića kao ruskog agenta ili rusofila pomoći da moralno diskvalificira političkog suparnika, dok je parlamentarnu opoziciju naumio ocrnjivati etiketom Milanovićevih trabanata

dvotrećinsku većinu u Saboru za realizaciju neodgovorno preuzete europske obaveze. No kao što je rekao Plenković, HDZ-u opet dobro, jer će moći nastaviti da sipa optužbe na račun 'proruske' opozicije. Obuka Ukrajinaca ionako je, zapravo, nebitna, osim kao politička manifestacija.

Kad se razmaknu ove dileme o ustavnosti, ostaje suštinsko razilaženje Milanovića i Plenkovića o ratu u Ukrajini. 'Ovaj rat, koji nema cilj, mora odmah prestati', izjavio je Milanović u ponedjeljak, 'a oni koji misle da Ukrajinu treba podržavati 'koliko god bude trebalo' neka sami idu u rat i neka tamo šalju svoju djecu. Hrvatska treba gledati svoje interese.' Stav je predsjednika države da je Rusija napala Ukrajinu, ali da su se zatim uključile Sjedinjene Države koje, preko Ukrajine, sad ratuju protiv Rusije, pa je jedini izlaz u direktnim pregovorima Washingtona i Moskve. Što, međutim, s Ukrajinom, odnosno s voljom njezinih građana i političkog vodstva da se rusku vojsku protjera 'sa svakog pedlja' te zemlje? Milanović ne daje sasvim jasan odgovor na to pitanje, ali može se zaključiti da je uvjeren da je potpuni ruski poraz nerealna opcija, izuzme li se eventualni svjetski rat s neizvjesnim posljedicama za čovječanstvo, pri čemu Amerika ima moćne poluge da nagovori ili da natjera Ukrajince na neki oblik kompromisa s ciljem obustave ubijanja, razaranja i patnje te sprječavanja daljnje globalne političke i ekonomske destabilizacije. S druge strane, Andrej Plenković čvrsto je među onim zapadnim državicima koji misle da Kijevu treba davati svu moguću podršku dokle god bude trebalo, jer da je to cijena stajanja na 'pravoj strani povijesti'. Ali zaista, što znači – dokle i koliko god bude trebalo? I dodatno: što to znači u si-

tuaciji kad je s druge strane nuklearna sila? Je li ovo Plenkovićevo razmišljanje plod iskrenog uvjerenja, ili samo inercije, ili nastojanja da se svidi Zapadu zbog toga što želi nešto postići za Hrvatsku ili, pak, ima na umu svoje buduće karijerne probitke?

Milanovićev stav o ratu trenutno je veoma rijedak među zapadnim političarima, ali to ne čini taj stav ni nelegitimnim ni ekscentrično ekstremnim. On je izravno izabrani predsjednik Republike koji ima pravo na svoja politička stajališta i kojem Ustav daje i odgovornosti i ovlasti u područjima vanjske politike, obrane i nacionalne sigurnosti. On je izabran da bi ga se nešto pitalo o upravljanju u tim oblastima. Plenković se, međutim, privatno – s razlogom ili bez razloga, svejedno – nadurio na predsjednika države i odlučio je da ga neće pitati ništa i da će se ponašati kao da predsjednik i Ustav ne postoje, a da će takav pristup pokrivati moralizatorskim frazama o pravoj i krivoj strani povijesti. To je opasna rabota usmjerena protiv demokracije i ustavnog poretka, što god se mislilo o Milanovićevim stajalištima i kakva god bila njegova motivacija da zaziva mir umjesto nastavka rata do potpune ukrajinske pobjede. 'Ljudi ginu, a mi o proceduri', sažeo je u srijedu HSLS-ovac DARIO HREBAK, HDZ-ov koalicijski partner, taktiku Andreja Plenkovića u ovom slučaju. Taktika se sastoji u namjernoj proizvodnji okolnosti koje premijeru omogućavaju da, pod egidom visokih humanističkih načela, pogazi Ustav te iskoristi rat u Ukrajini za difamaciju političkih konkurenata i za ostvarivanje svojih sitnih političkih ciljeva. ■

MARKO VUČETIĆ SDP je razvio sindrom podstanarstva

Osjećaju se kao podstanari u Tuđmanovoj HDZ-ovoj državi. Milanović, da ne bi bio podstanar na Tuđmanovom Pantovčaku, dozvolio je da ga Tuđmanov duh opsjedne. Oporba se boji preuzeti vlast, boji se bilo što organizirati. Vjerujte, svaki glas, svaki potez, svaki prosvjed primio bi se u narodu koji je željan političke reakcije na lošu situaciju u državi

JAKA HDZ-ova utvrda u Zadru nakon posljednjih lokalnih izbora ostala je poljuljana. Većinu u Gradskom vijeću formirali su SDP, Akcija mladih i nezavisne liste. Na čelo Gradskog vijeća izabran je sveučilišni profesor filozofije i bivši saborski zastupnik, nezavisni MARKO VUČETIĆ koji se u prošlom sazivu Sabora isticao u borbi za ljudska prava i protiv glorifikacije osuđenih ratnih zločinaca u javnom prostoru. O tome kako Zadar diše posljednjih godinu i pol dana između desne, HDZ-ovske izvršne vlasti i lijeve, predstavničke, razgovarali smo s Vučetićem koji je kao predsjednik Gradskog vijeća bio domaćin svečane sjednice povodom Dana grada kojoj prvi put nije prisustvovao niti jedan saborski zastupnik HDZ-a.

Koliko je Zadar uspio osjetiti promjenu otkako HDZ ne kontrolira Gradsko vijeće?

Zadar je možda jedina veća urbana središta u kojoj nikad nije došlo do promjene HDZ-ove vlasti. Posljednji lokalni izbori donijeli su promjenu samo kroz Gradsko vijeće. Mogu reći da Zadar danas, zahvaljujući vijeću, diše jednim filozofskim štihom. HDZ nema vijeće pod kontrolom i imaju problem jer ne znaju koje odluke prolaze, koje padaju. Često kao predsjednik Gradskog vijeća priređujem filozofske igre kojima HDZ-ovci nisu dorasli. Nekad to bude humoristično, nekad napeto. Važno je da HDZ suočimo s njegovom nemoći. U jednom trenutku gradonačelnik BRANKO ĐUKIĆ je šest puta puštao jednu te istu točku o prodaji zemljišta do kojeg mu je bilo stalo i ta je točka uporno padala na Gradskom vijeću. Umjesto jednog poraza, HDZ ih je doživio šest. U njihovu psihi mora ući procesna razina da su gubitnici. Na svečanu sjednicu vijeća pozvao sam i premijera

PLENKOVIĆA i predsjednika MILANOVIĆA. Naravno, kad se predsjednik odazvao, to je značilo da neće doći premijer. Međutim, nije došao nitko od saborskih zastupnika HDZ-a. Znači, Zadar je HDZ-ova utvrda u koju se HDZ-ovci ne usude ući. U rujnu sam udaljio gradonačelnika Đukića s Gradskog vijeća. Prvi je gradonačelnik koji je izbačen sa sjednice. HDZ se potrudio da ta vijest ne dopre u javnost, ali meni nije bilo bitno da to postane vijest, nego da to postane dio strukture ličnosti HDZ-ovog gradonačelnika – da je on izbačen. Zabrinjavajuće je kako smo HDZ-u dopustili da nama tako jednostavno upravlja, oduzme nam gradsku snagu, oduzme budućnost. HDZ je pojeo sav demokratski i kadrovski potencijal koji bi osigurao snažne osobe, sad kontrolira tišinu i posluš akademске zajednice. Mi koji smo financijski neovisni na razni srednjeg sloja, sveučilišni profesori, liječnici, trebali bismo biti ti koji će stvarati novu osnovu za građansko društvo, a upravo smo mi najšutljiviji i najposlušniji.

Građanski odgoj

Ali šuti i saborska oporba. Ekonomska kriza, inflacija, korupcija, uhićenje ministara, slučaj Ine, neustavne izborne jedinice, Banija bez obnove... tema u izobilju za jaku kritiku, ali ona izostaje. U prošlom sazivu ostali ste zapamćeni po političkim istupima. Kako danas ocjenjujete oporbu?

Sve su to teme zbog kojih bi, da postoji istinska oporba, Vlada pala u mjesec dana. Sadašnja oporba jača HDZ-ovu korupciju u većoj mjeri nego što to čine sami HDZ-ovci. Oporba je bezidejna. Ne postavljaju pitanja, ne nude alternativu. Polazišna točka današnje politike je da imamo predsjednika koji je svoju predsjedničku ulogu shvatio

kao ulogu komentatora i sukobljavanja ne s politikom HDZ-a, nego s ministrom BANOŽIĆEM. Kriva mu je meta. Glavna oporbena stranka trebao bi biti SDP, a on je dopustio da Milanović bude glavna oporbena figura koja je zbog svog otkrivenog desnog političkog gena sada bliža Mostu i Domovinskom pokretu nego samom SDP-u. Zanimljivo je da je dio birača ljevice, slijedeći Milanovićeve desno orijentirane stavove, završio na desnici, a da to nisu ni primijetili. Politički otpor i kritika mogu doći samo preko naj snažnije oporbene opcije, a ta najsnažnija opcija je u paradoksalnom smislu postala trećerazredna. Problem šutljive oporbe

Trebamo zauvijek prekinuti blizanački odnos s našim svetim, mitskim osobama. Ja ne pripadam mitu o ocu domovine, nego pripadam veličini vlastite egzistencije. Ne postoji veća, vrednija, dostojanstvenija pojava u svijetu od slobodnog čovjeka

je problem šutljivog SDP-a koji ne otvara teme koje bi trebao otvarati. Nažalost, SDP nije pretjerano sudjelovao ni oko radnog zakonodavstva, najavljivali su referendum o abortusu, pa ništa. Nemaju ponudu ni kritiku izbornog zakonodavstva. Čak je i oko gledanja utakmica hrvatske reprezentacije u Saboru oporba ne samo odšutjela, nego i donijela navijačke šalove i prihvatila da se na njihovom radnom mjestu navija i nadmeće tko će biti veći navijač. Milanoviću odgovara da je HDZ na vlasti. Dok god je Plenković na vlasti, Milanović će biti taj koji ima šansu osvojiti predsjednički mandat. I Plenkoviću odgovara Milanović kao predsjednik. Bez obzira na to koliko se sukobljavali, njih dvojica imaju koristi jedan od drugoga, ali SDP i oporba nemaju koristi od posluha i ne znam zašto šute. Dok se SDP ne distancira od Milanovićevog djelovanja neće biti u stanju kritizirati HDZ, niti će biti u stanju nuditi nove alternativne politike.

Zašto i narod šuti? Sjećamo se nekadašnjih prosvjeda. Posljednji značajniji prosvjed koji je promijenio političke smjerove bio je onaj šatoraša.

Pa promijenili su i Milanovićevu psihi. Prosvjede bi trebale organizirati političke stranke ili sindikati. Okupljanja građana ne trebaju biti masovna, nego uporna i snažna. SDP još nema te snage i prosvjedi dolaze samo s razine populističke desnice, a oni opet jačaju HDZ. Ne možemo biti koruptivniji nego što jesmo i to treba artikulirano reći i ne adresirati na Andreja Plenkovića kao što to čini desnica. Desnica svoje napade ne adresira na HDZ jer im je TUĐMAN drag, adresiraju ih isključivo na Plenkovića jer ga žele maknuti. Kritike treba adresirati na kompletan HDZ. SDP je razvio sindrom podstanarstva. Osjećaju se kao podstanari u Tuđmanovoj HDZ-ovoj

državi. Milanović, da ne bi bio podstanar na Tuđmanovom Pantovčaku, dozvolio je da ga Tuđmanov duh opsjedne. Građanima treba ponuditi pravdu. Hrvatska mora imati odvažnu ljevicu kao što se Možemo! odvažno borio protiv BANDIĆA trajnim i glasnim prosvjedima. Oporba, koja nije koruptivna i pokvarena kao HDZ, boji se preuzeti vlast, boji se bilo što organizirati. Vjerujte, svaki glas, svaki potez, svaki prosvjed primio bi se u narodu koji je željan političke reakcije na lošu situaciju u državi. Kad analiziram svoje rezultate na lokalnim izborima, jasno mi je da nisam bio razumljiv građanima, hladan sam, nisam im drag, ali građani su za mene glasali gotovo iz očaja jer nisu imali nikoga drugog tko bi izricao njihove jasne stavove. Sad zamislite političara koji bi imao drugačiju strukturu ličnosti i koji bi znao to toplije izreći, osvojio bi i izvršnu vlast u Zadru. Isto vrijedi i za državnu razinu.

Novo Gradsko vijeće Zadra uspjelo je nametnuti HDZ-u temu uvođenja nastavnog predmeta Građanskog odgoja u škole. Do jučer je to izgledalo kao nemoguća misija. Vjerujete li da će Građanski odgoj ući u zadarske škole?

Pao je dogovor između HDZ-a i SDP-a oko usvajanja novog proračuna. U tom dogovoru ja nisam sudjelovao. HDZ je zbog očaja i straha da će ostati bez političkog utjecaja pristao na ono što oni sami smatraju kapitulacijom, a to je uvođenje Građanskog odgoja u škole. Ne vjerujem da je taj pristanak HDZ-a iskren. Budući da imaju izvršnu vlast, oni će učiniti sve da se to ne dogodi. Svjestan sam da su HDZ-ovci predatori, a da predatore treba financijski kažnjavati. Ako ne krenu u realizaciju Građanskog odgoja, Gradsko vijeće će donositi odluke koje će im oduzimati financijsku moć. Na primjer, da se ukine prirez u Zadru, čime bi gradska blagajna ostala bez 25 do 30 milijuna kuna. Građanski odgoj je put kojim bismo mogli stvoriti aktivne građane koji znaju riješiti problem, izboriti se za svoja prava i za prava drugih, koji znaju što su institucije, kako ih ojačati, kako se izboriti za svoja prava, a ne kad imaju problem da moraju zvati nekog tko će taj problem riješiti, jer je to već prva razina korupcije koja je kod nas stalno prisutna.

Zašto je u demokraciji toliko otpor uvođenju Građanskog odgoja u škole?

Zato što to ugrožava ovu patogenu strukturu koja nam je oduzela političnost. Političari borbom protiv građanskih prava štite vlastitu patologiju i vlastiti politički opstanak. Religijske zajednice bore se za djecu kako bi im formirale vrijednosni sustav, spoznajni horizont koji će ih trajno učiniti podatnima za donošenje religijske slike svijeta. Kod djece koja su prošla kroz sustav vjeronauke već od vrtića pa u prvim razredima osnovne škole formira se strah od Boga, strah od autoriteta, hijerarhijski sustav... Rezultat toga su izgubljene generacije koje moraju izaći iz kaveza tuđih predrasuda. Nije najgore živjeti u vlastitim zabludama, jer je to nečiji autentični svijet, već je najgore živjeti u tuđim zabludama, a u Hrvatskoj raste broj takvih naših sugrađana koji postaju robotizirana bešćutna stvorenja. Borba za ljudska prava je upravo borba za prava drugih. To bi naši građani trebali osvijestiti kako se ne bi dogodilo, kao što je to bilo devedesetih godina, da okrenemo glavu kad netko tjera našeg susjeda iz stana ili kad vidimo da netko želi oduzeti nekom pravo jer je nacionalna manjina ili pripadnik homoseksualne zajednice.

Često kao predsjednik Gradskog vijeća priređujem filozofske igre kojima HDZ-ovci nisu dorasli. Nekad to bude humoristično, nekad napeto. Važno je da HDZ suočimo s njegovom nemoći

Faza dekadencije

Na društvenu scenu stupaju mlade generacije, odrasle uz vjeronauk u školama, bez Građanskog odgoja. Što čini njihovu društvenu svijest i vrijednosni sustav?

Devedesetih smo mogli birati između politika Tuđmana, VLADE GOTOVCA, VESELICE... Mi iz tog vremena pamtim da smo imali alternativu i zato smo slobodniji od mladih koji žive u svijetu krajnje redukcije i bezalternativnosti jer po programiranom neznanju znaju samo za jednu liniju, a to je linija koja vodi do mitskog oca domovine. Naše mlade generacije osudili smo na usvajanje neznanja, što je od nas potpuno bestijalno jer smo se sadistički obrušili zbog vlastite nemoći, a imali smo mogućnost birati. Izabrali smo najgore moguće politike koje su nas u ime domoljublja opljačkale i koje nas sada u ime domoljublja pretvaraju u neznalice. Mislim i nadam se da Boga nema, jer ako Boga ima, mi koji smo odgo-

vorni za ovakvu devastaciju vrijednosnog i spoznajnog sustava mladih zaslužujemo biti u paklu. Živimo u svetosti devastacije, laži, antivrijednosti i, ono što je najgore, mi smo ponosni zbog toga, a profitiraju oni koji žive bogatstvo jer su nas opljačkali, koji imaju moć jer su nas učinili nemoćnima. Pogledajmo samo rasprave naših političara, to su rasprave na toliko niskoj spoznajnoj razini da dodiruju donju granicu ljudskosti. Sama evolucija plaće zbog propusta koji su napravljeni, zbog toga što naši političari nisu u stanju čak ni perfidnu laž servirati na visokim spoznajnim razinama. Postali smo zadovoljna djeca svojih nasilnika koji nas neprestano prizivaju, kojima dajemo našu djecu da im daju neznanje.

U četvrtoj smo deceniji nakon rata devedesetih, ali po političkoj retorici rat kao da je jučer završio.

Najudaljeniji od rata bili smo dok je rat trajao jer smo se tada nadali i željeli da taj rat prestane. Nakon prestanka rata i ulaska u europske procese nadali smo se da će nam započeti nova budućnost. Balkanski mentalitet uspijeva uništiti svaku prijelaznu epohu sjećanjem na rat. Sasvim je izvjesno da se nismo snašli u lancu uzročno-posljedičnih događanja od devedesetih. Taj lanac nije proizveo državu koja je u stanju sjećati se, nije proizveo ni solidarno društvo koje reagira na nepravdu, nego je stvorio društvo koje se navikava na nepravde. Nama je povijesna činjenica s dugogodišnjim kontinuitetom postao čak i razorni potres na Baniji. Ni jednu tragediju ne umijemo riješiti, nego je pretvaramo u dugogodišnji, nikad rješiv povijesni slučaj. Pa bila to kultura sjećanja ili obnova Banije, lišena naše vlastite ljudskosti. Zaglavili smo u lažima naših političara i našoj nemoći da sami osmišljavamo svoje živote, da budemo oni akteri koji će u društvu uspijevati stvoriti novu vrijednost. Našu državu smo pretvorili u kutiju šibica u koju stanu isključivo izgorene šibice.

Što je potrebno da bismo konačno raskinuli s tim ratnim vezama?

Izlazak iz ove situacije nije u religijskom utemeljenju morala ni u povijesnom sjećanju, jer smo se lišili vlastite povijesti kad smo odustali od vrijednosnog sustava. Za naše stanje ljekovito je uspostaviti rez ništavila. Treba nam hrvatska država koja će zaista biti hrvatska, a ne hrvatska država koja će biti jedan prezreni politički san pretvoren u košmar. Nakon ratnih devedesetih, danas smo u fazi dekadencije. Umorni ljudi, građani bez sjećanja, pretvoreni u nešto fluidno koje nema nikakvu strukturu jer je ne smijemo imati. Prepuštenima metafizičkom populizmu, nije nam dozvoljeno razvijati vlastite živote, imati obiteljsko, profesionalno, građansko sjećanje zato što nam je netko nametnuo političku multiplikaciju komemoracija koje nam trebaju biti jedina sjećanja. Naravno da se trebamo s pijetetom odnositi prema onima koji su stradali u posljednjem ratu, ali trebamo biti svjesni da smo mi ti koji danas stradavamo jer nam je netko oduzeo naše građanske dimenzije koje bismo trebali živjeti. Poslušni smo protagonisti nebitnih mjesta velikih priča otaca domovine. Vrijeme je da se uputimo putevima malih toplih priča jer krupnim stvarima nismo ni dorasli. Trebamo zauvijek prekinuti blizanački odnos s našim svetim, mitskim osobama. Ja ne pripadam mitu o ocu domovine, nego pripadam veličini vlastite egzistencije. Ne postoji veća, vrednija, dostojanstvenija pojava u svijetu od slobodnog čovjeka. ■

Zagrebačka banka

UniCredit Group

Samo Zagrebačka banka uplatitiće najmanje 144 milijuna kuna
(Foto: Sanjin Strukić/PIXSELL)

Krizni ekstraprofiteri

Vladinim porezom na neočekivanu dobit bit će zahvaćeno manje od 200 financijski najmoćnijih kompanija, većinom podružnica stranih korporacija, a mjera se odnosi samo na sljedeću godinu. U državi koja ima jedan od najmanjih poreza na dobit u cijeloj EU, niz političara i novinara brzo je ustao u obranu banaka, energetske firme, trgovačkih lanaca

MALO je što u zadnje vrijeme uzrokovalo zbornu nego- dovanje poduzetničkog sektora, pripadajućih ko- mentatora, novinara i po- litičara kao vladina najava uvođenja poreza na ekstraprofit ili neočekivanu dobit, kako ga neki nazivaju. Premda se radi o izvanrednoj poreznoj mjeri jednokratnog tipa usmjerenoj isključivo na najveće kompanije u Hrvatskoj, čiji je cilj prikupiti oko dvije milijarde kuna za građane sa socijalnog dna, uzbunjeni protivnici ne mogu se pomiriti takvom vladinom politikom. Najglasniji oponenti za posljedicu najavljuju ekonomsku apokalipsu, jačanje inflacije, val otpuštanja i još sivlju sliku hr- vatske ekonomije u narednoj i godinama nakon nje. ‘To će zaustaviti razvoj, povećati nezaposlenost i otjerati investitore iz Hr- vatske’, poručila je direktorica HUP-a IRENA WEBER. ‘Uvođenje novog poreza dovest će do daljnjih poskupljenja i još većeg siromašenja građana RH’, dodala je saborska zastupnica Centra MARIJANA PULJAK, emitirajući tako sentimente dobrog dijela političara srednje struje u Hrvatskoj.

Sve to je uslijedilo zato što je Vlada odlu- čila uvesti porez od 33 posto na kompani- je što imaju prihode veće od 300 milijuna kuna, pod uvjetom da su ove godine imale 20 posto veću dobit od prosjeka poslovanja u prethodne četiri godine. Mjera se odnosi samo na sljedeću godinu. Radi se o manje od 200 financijski najmoćnijih kompanija, većinom podružnica stranih korporacija, od kojih će dvije milijarde država iskoristiti za socijalne programe, što je i naputak iz EU-a.

Poslovično servilna kada je riječ o korpora- tivnom sektoru, Hrvatska vlada samoinicija- tivno nikada ne bi pristupila ovoj mjeri. Ona samo provodi instrukcije Evropske komisije o uvođenju takozvanog windfalls poreza (na neočekivanu dobit), čiji je primarni cilj nama- knuti sredstva preko energetskih kompanija što su profitirale na aktualnoj gospodarskoj turbulenciji. Hrvatska je tu, doduše, proširila sektorski doseg na sve velike kompanije koje su imale vanrednu dobit, na što je imala pot- puno pravo. Kad su u hrvatskoj vladi naišli na kritike da neki sektori nisu širili prihodovnu stranu od krize nego zbog ulaganja i dobrog poslovanja, počeli su govoriti o solidarnom porezu. Uostalom, osim energetskih konglo- merata, primarnih profitera od rata i infla- cije, i neke druge zemlje u EU poput Češke odlučile su nametnuti privremeni porez na, primjerice, banke. K tome, Poljska je uvela 50 posto za sve kompanije iznad 250 zaposlenih. Rumunjska je zahvatila i trgovce, i to s 80 po- sto poreza. Hrvatska je najbližnja Mađarskoj, koja je proširila privremenu poreznu mjeru na niz sektora.

Hoće li se, međutim, ostvariti navedene prognoze o padu ulaganja, jačanju inflacije, rastu nezaposlenosti i bijegu multinacional- ki iz Hrvatske zbog ove mjere? Ako je pitati BORISA LALOVCA, ministra financija u bivšoj vladi ZORANA MILANOVIĆA, do toga neće doći. — Budimo iskreni, sljedeće godine nitko neće investirati. Ako padne potražnja, a mogla bi zbog velike inflacije i najave rece- sije, neće biti nikakvih investicija nego će se raditi na zadržavanju postojećih radnih mjesta. Moguć je pad likvidnosti, ali neće se ništa spektakularno dogoditi – veli Lalovac, dodajući da svaka zemlja ima pravo štititi svoju poziciju u ovakvim okolnostima.

Podsjeća da se među tih dvjestotinjak tvrtki dominantno radi o multinacionalnim korporacijama i malo pojedinačnih hrvat- skih poduzetnika. Suprotno nekim kritika- ma, smatra da ova mjera neće rezultirati ni daljnjim divljanjima cijena i osiromašenjem građana.

— Taj novac će se vratiti u proračun i ponovo ići prema tim građanima – veli on.

Iako u načelu podržava oporezivanje ova- kvog tipa, Lalovac se protivi načinu na koji je uveden. Drži da je mjera trebala biti usmje- rena samo na one sektore koji su parazitirali na krizi. Osim energetskih proizvođača i dis- tributera, on u tu skupinu uvrštava bankare i trgovce.

Kako bi obranila mjeru, Vlada je u me- duvremenu poručila da je temelji na de- tektiranju neobično visokog rasta u svim djelatnostima, ne samo energetici. Utoliko su, barem po pisanju nekih medija, u izvrš- noj vlasti zaključili da je golemu inflacija i široko rasprostranjeno povećanje cijena vjerojatno imalo utjecaj na rast dobiti ra- znovrsnih firmi.

Uz vanjske faktore koji su doveli do aktu- alnog stanja, Lalovac je mišljenja da Hrvat- ska ima i svoje lokalne specifičnosti. Kaže da je ovdje bilo puno više špekulanata koji su doprinijeli povećanju problema. Podsjetio je na niz vladinih ustupaka privatnom sektoru, od trošarina, drastičnog smanjenja PDV-a na energente i pomoći za radnike. S druge strane je radila na zamrzavanju cijena.

— U isto vrijeme inflacija, cijena robe i ener- genata su išle u nebo. To nije u nekoj logičnoj korelaciji. Učinjeni su ogromni naponi da se zauzda divljanje cijena, da bi, na primjer, wc papir odjednom koštao 50 kuna. Čudi me što Vlada to nije ispitala, a mogla je dosta jednostavno. U Saboru smo tražili da izađu na teren i da nas nadležna državna tijela i agencije obavijeste o svemu. Tako bi se lako moglo pronaći sve profite na ovoj situaciji. Na žalost, do toga nije došlo – kaže Lalovac.

Tu dolazimo do razilaženja između naj- žešćih kritičara, koji bi eventualno da se ide samo u smjeru kompanija što posluju ener- gentima, i stvarnosti, u kojoj je profiterstvo bilo znatno raširenije. Razgrnu li se standar- dnu floskulu onih koji uzbunjeno prorokuju produbljenje krize, na vidjelo izlaze podaci koji pokazuju da će upravo navedeni sektori ionako biti najviše zahvaćeni ovom mjerom. Energija, banke, trgovački lanci i proizvođa- čići hrane, ujedno najveći poslovni subjekti u Hrvatskoj, platit će najviše.

Poslovni list Lider izračunao je da će, s ob- zirom na dosadašnje rezultate poslovanja u 2022. godini, samo Ina platiti pola milijarde kuna u ovu svrhu. To je jedna četvrtina svih sredstava predviđenih u cijelom ciklusu. Li- jep doprinos će dati i Prvo plinarsko društvo, kompanija PAVLA VUJNOVCA, čiji je cijeli im- perij nedavno pretekao Inu i postao najveći poslovni sustav u hrvatskoj. Uz Inu i PPD, na listi su vjerojatno i Petrol, Crodux, Lukoil, Plinacro, Geoplin te poduzeća za električnu energiju, poput HEP-a.

Što se tiče većine kritičara, tu bi trebalo završiti s prikupljanjem poreza. No banke su diljem svijeta označene jednakim štetotin- skim pridjevima kada je riječ o leširanjenju na inflaciji i krizi. Španjolska je bankama, primjerice, uvela porez od 4,8 posto uz ve- liki otpor lobističke i pro-poslovne javnosti.

Lalovac nema dvojbe da su i u Hrvatskoj sudjelovale u parazitiranju na aktualnom stanju.

— Ako povećavaju aktivne kamatne stope prema građanima i poduzećima, a ne poveća- vaju kamatne stope koje plaćaju na depozite, što je bio slučaj kod nas, to znači da banke sudjeluju u inflacijskoj dobiti te bi trebale platiti tu premiju na inflacijsku dobit – mi- šljenja je.

Hrvatska narodna banka minolog je tje- dna objavila da su banke u prvih devet mje- seci ove godine poslovale s ukupnom dobiti od pet milijardi kuna, što je oko milijardu kuna ili 25 posto više nego u istom razdo- blju prošle godine. Banke koje su najviše povećale dobit ujedno se nalaze pri vrhu liste obveznika ovoga poreza. Lider je izra- čunao da će Zagrebačka banka uplatiti oko

144 milijuna. Izračun je rađen prije objave svježih rezultata poslovanja, pa je izvjesno da će iznos biti još i veći. Od banaka pri vrhu su još i OTP, Raiffeisenbank, Erste, Hrvatska poštanska banka te PBZ.

U prvih pedesetak najizdašnijih budućih platiša izvanrednog poreza nalaze se i naj- veći trgovački lanci. Lalovac kao ilustraciju njihovog poslovanja navodi svježije objavlje- nu usporedbu fiskaliziranih računa iz 2019. i 2022. godine. ‘Broj računa je isti, ali je vri- jednost robe sada 25 do 30 posto veća, što znači da je razlika nastala unutar inflacije’, istaknuo je.

Na listi su tako trgovački lanci poput dm- a, IKEA-e, Plodina, Lidla, Bauhausa, Müllera, Tommyja. Tu su i proizvođači hrane poput Nestléa, Ferrera, Cede vite, Mlinara, Franc- ka, Pivca, Dukata, Podravke, mljekare KIM, Zagrebačke pivovare, Heinekena, Coca-Co- le. Mnogi od njih su u minulom razdoblju zabilježili enormne profite. Oporezovani će biti i farmaceuti JGL, Pliva i Belupo, Hospira i srodni proizvođači i trgovci, poput Procter & Gamblea. Izvjesno je da će se isto odnositi na globalne proizvođače i trgovce odjećom New Yorker, YISK, H&M, Decathlon, Zara, Adidas.

Tu su i hotelijersko-turističke kompanije Punta Skala, Valamar, Maistra i Jadranski luksuzni hoteli. Svoj će dio platiti teleko- munikacijski sektor: Hrvatski telekom, A1 Hrvatska, Tele 2, kao i kladioničari u tipu Prve sportske kladionice i EMMA GAMMA ADRIATIC, strane korporacije koja je pre- uzela Super Sport, te Hrvatska lutrija. Na popisu će vjerojatno biti i marketinška agencija Real. Doprinos će dati i kompani- je za reciklažu u vlasništvu obitelji PETRA PRIPUZA, poput Ce-za-ra, zatim tehnološke kompanije Siemens, Končar, Tesla Ericsson, Huawei, tvrtke s računalnom opremom i informatičkim uslugama KING ICT i M SAN GRUPA, duhanski div Tvornica duhana Ro- vinj te proizvođač oružja iz Karlovca HS Produkt, koji bi trebao platiti minimalno 50 milijuna kuna.

Uz zahvaćene sektore koji su imali profitne interese u krizi, tu je, dakle, i dio onih koji se odnose na proizvodnju, a da vjerojatno ne spadaju u primarne djelatnosti gdje je profit došao i od neopravdanog povećanja cijena. Mogla se u tome kontekstu Hrvatska doista ugledati na Grčku, koja je uvela 90 posto po- reza samo za neke proizvođače energije. Plus bankare, kao u Španjolskoj. To bi, međutim, uz Inu kačilo jednog Vujnovca ili nepriso- dobivo utjecajan bankarski sektor. No čak i ovakvom prijedlogu, kojim su zahvaćeni megaposlodavci uzduž svih djelatnosti, treba dati adekvatan kontekst. Hrvatska je u po- sljednje dvije godine nizom mjera te izrav- nim i neizravnim subvencijama doprinijela njihovom solidnom poslovanju. Nekima i s rekordnim prihodima prošle i ove godine. To je Vlada i naglasila, tvrdeći da je mjera uve- de- na i da spriječi da ‘netko državne subvencije usmjerava prema svojim profitima’.

Otvorilo se u javnosti i usputno pitanje hoće li multinacionalke izbjeći plaćanje pro-

Boris Lalovac (Foto: Sandra Šimunović/PIXSELL)

Marko Grdešić (Foto: Jurica Galoić/PIXSELL)

U Saboru smo tražili da izađu na teren i da nas nadležna državna tijela i agencije obavijeste o svemu. Tako bi se lako moglo pronaći sve profite na ovoj situaciji. Na žalost, do toga nije došlo, kaže Boris Lalovac

kušanim metodama. Primarno se pod tim mislilo na interno fakturiranje između čla- nica iste korporacije, primjenjivanje modela transfernih cijena i prebacivanje dobitaka u zemlje s manjim poreznim opterećenjima.

Bivši ministar Lalovac kaže da Hrvatska ima mehanizme protiv prelijevanja takve vrste i da su okolnosti takve da ih može ko- ristiti. Podsjetio je da je HNB zabranio ma- ticama banaka s hrvatskim podružnicama povlačenje dobiti odavde da bi pokrili gu- bitke iz Rusije. Uostalom, ako žele biti ispod praga od 20 posto dobiti ove godine i izbjeći plaćanje poreza, Lalovac im sugerira neka radnicima isplate bonuse i nagrade.

U nešto širem kontekstu, zanimljivo je promatrati razvoj događaja oko privreme- nog uzimanja dobiti korporacijama u drža- vi koja se nalazi među zemljama s najma- njim porezom na dobit u cijeloj EU. MARKO GRDEŠIĆ, profesor političke ekonomije sa zagrebačkog Fakulteta političkih znanosti, utoliko kaže Novostima da je ovaj porez tek flaster na hrvatski porezni sustav koji nedo- voljno oporezuje kapital i imovinu, a previše oporezuje rad i potrošnju. Rekao je da je u Hrvatskoj porez na korporativnu dobit 18 posto (10 posto za manje firme), u Njemač- koj je 30, u Francuskoj 28, u Nizozemskoj 25, u Španjolskoj 25 posto.

— Ako ćemo pričati o solidarnosti onda bi tu trebalo početi – istaknuo je.

Po njegovom mišljenju, u isto vrijeme bi trebalo i smanjivati porez na dodanu vrijed- nost koji je izrazito regresivan, a u Hrvatskoj iznosi visokih 25 posto. Usporedbe radi, u Njemačkoj je 19 posto, u Francuskoj 20, u Španjolskoj 21 posto. U nekim drugim ze- mljama, primjerice Japanu ili Kanadi, čak je jednocifren.

— Da bi porezni sustav bio pravedan i funk- cionalan trebalo bi također više oporezivati imovinu, a to znači i nekretnine kao i na- sljedstvo. Za sada nije bilo dovoljno političke volje za takvo nešto pa se onda pribjegava ovakvim porezima. Ovakav porez će biti koristan utoliko što će napuniti proračun, ali kad-tad će vlada morati dati neki *quid pro quo* poslodavcima, tj. kapitalu kojeg je s ovim porezom oštetila – poručio je.

Pokojni ekonomist IVO BIČANIĆ prije dvije godine je podsjetio da Hrvatska odbija važni- ma učiniti porez na dohodak i porez na dobit, a odbija i uvesti razumne poreze na bogatstvo, porez na izvanrednu dobit i porez na nasljed- stvo. ‘Uvođenje tih poreza značajno bi ukloni- lo ovisnost primitivnog sistema o ciklusima i omogućilo daleko finije vođenje ekonomske politike. To se nije dogodilo ne iz nužde, nego zato što je napravljen takav izbor. I to je bio izbor i one navodno lijeve i one nedvojbeno desne vlade, to je bio izbor i Mateše, i Milano- vića, i svih ostalih’, poručio je tada Bičanić. ■

Duga muka zakona

Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina, usvojen krajem 2002., na deklarativnoj razini manjinama garantira niz prava, no kako u njega nisu ugrađene sankcije za njihovo kršenje, ona se ne provode u punom obimu. Analiza Novosti pokazuje da su naročito na udaru prava koja se odnose na šire sudjelovanje pripadnika manjina u javnom životu

GOTOVO svi predstavnici dominantnih političkih opcija, koji su se u protekla dva desetljeća u Hrvatskoj izmjenjivali na vlasti, imaju najmanje jednu dodirnu točku. Hvalili su Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina usvojen krajem 2002. godine, ali nitko od njih nije se previše trudio da ga u punom obimu primijeni u praksi. Kada se 20 godina nakon njegovog stupanja na snagu sagledaju rezultati koje je Ustavni zakon donio

manjinskim zajednicama, teško se oteti dojmu da taj akt kontinuirano služi pukom zadovoljavanju forme. Kako spomenute 2002., kada je dvotrećinskom većinom u Saboru izglasan u sklopu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Europskoj uniji, tako i danas, kada pred međunarodnom zajednicom Hrvatsku treba predstaviti u demokratskom svjetlu.

Postojeća verzija Ustavnog zakona, koju je skrojila vlada IVICE RAČANA, nacionalnim manjinama na deklarativnoj razini garantira

niz prava: na ravnopravnu upotrebu jezika i pisma, obrazovanje, kulturnu autonomiju, očuvanje baštine, zastupljenost u izvršnim i predstavničkim tijelima... Budući da u njega od starta nisu ugrađeni mehanizmi za provedbu nabrojanih odredbi ni sankcije za njihovo nepoštivanje, kontinuirano svjedočimo kršenju manjinskih prava, popraćenom mlakim reagiranjem državne vlasti. Analiza Novosti u povodu 20. godišnjice stupanja na snagu Ustavnog zakona pokazuje da su naročito na

udaru ona prava koja se odnose na šire sudjelovanje pripadnika manjina u javnom životu.

To znači da u Hrvatskoj bez gotovo ikakvog problema možete izraditi osobnu iskaznicu na manjinskom jeziku i pismu, koju ćete po mogućnosti kasnije držati isključivo u novčaniku, ali je praktički nemoguće pronaći pro-

Kako javnost senzibilizirati za probleme manjina? – kampanja iz 2019. (Foto: Marko Lukunić/PIXSELL)

metni znak ispisan ćirilicom. Kao pripadnik manjine možete pokrenuti vlastiti medij, ali onda zaboravite na to da će se o vašim problemima ili postignućima govoriti u udarnim terminima Hrvatske televizije. U slobodno vrijeme možete i zaplesati u lokalnom folklornom društvu i običi obnovljenu crkvu neke od manjinskih zajednica, ali nemojte se previše nadati poslu u javnoj ili državnoj službi. Drugim riječima, sve će biti u redu dokle god se kao pripadnik nacionalne manjine, pogotovo ako ste Srbin ili Rom, ponašate onako kako to od vas inače očekuje desnica – da se držite svog malog geta.

Jezik i pismo

Dok je u Austriji za ostvarivanje prava na ravnopravnu upotrebu jezika i pisma kojim se služe pripadnici nacionalnih manjina dovoljno da njihov udio na određenom području prelazi deset, u Srbiji 15, a Rumunjskoj 20 posto, Hrvatska s pragom od najmanje trećine stanovništva spada među najrigidnije države Europe. Tako visok postotak određen je s očitom intencijom tadašnje Račanove vlade da to pravo, koliko je god moguće, ostane nedostižno za veći broj manjinskih zajednica. No kada ga i uspiju prijeći, što je prema posljednjem popisu slučaj u 24 jedinice lokalne samouprave – po jednoj za češku, mađarsku, talijansku i romsku, te 20 za srpsku – pokušaj primjene te odredbe Ustavnog zakona najčešće završava neuspjehom. Pritom odgovornost leži na lokalnim vlastima koje uz pomoć pravosudnih institucija pronalazile načine kako da zaobiđu realizaciju tog prava i na Vladi koja unatoč zahtjevima Ustavnog suda iz 2014. i 2019. da uspostavi mehanizme za slučajeve kada regionalne samouprave opstruiraju njeovu primjenu to još uvijek nije učinila. Zbog toga danas većina općina i gradova u kojima manjine prelaze propisani prag nema pečat na manjinskim jezicima i pismima, prometne znakove ima tek nekoliko njih, baš kao i nazive ulica i trgova.

Simbol kršenja prava na upotrebu jezika i pisma postao je Vukovar, gdje je prvi pokušaj njegove primjene 2013., u vidu postavljanja dvojezičnih ploča, bio popraćen nasilnim neredima, a kasnije i blokadom kroz godišnje zaključke Gradskog vijeća. U povijesti izigravanja odredbi Ustavnog zakona gradonačelnik IVAN PENAVAL ostat će upamćen i kao osoba na čiju je inicijativu vukovarsko vijeće, svega nekoliko tjedana nakon objave rezultata prošlogodišnjeg popisa stanovništva i mimo preporuka međunarodnih institucija, iz gradskog statuta izbacilo odredbe o službenoj upotrebi jezika i pisma srpske manjine.

To se negativno odrazilo i na druge krajeve Hrvatske, pa se od spomenutih 20 jedinica lokalne samouprave u kojima Srbi prelaze trećinu stanovništva samo u Donjem Lapcu poštuju gotovo sve odredbe koje podrazumijevaju i postavljanje dvojezičnih ploča na izlazima i ulazima u mjesto. Kažemo gotovo sve, jer je postavljanje ploča s ćiriličnim natpisima zasad dozvoljeno samo na sporednim ulazima u Lapac. U Biskupiji su takve ploče uništene nedugo nakon što su postavljene, pa ih općinsko rukovodstvo više nije ni htjelo vraćati. S druge strane, općina Gračac, gdje prema posljednjem popisu živi 43,4 posto Srba, još uvijek nije uskladila odredbe statuta s Ustavnim zakon niti je ispunila obvezu postavljanja dvojezičnih tabli na zgradu općine, dok je općina Plaški tek lani doradila statut, ali pločama i dalje ni traga.

Ali ima i drugačijih primjera. U Hrvatskoj postoji 27 općina i gradova koji nisu bili zakonski obavezni uvesti ravnopravno korištenje jezika i pisma, ali su to ipak učinili. Radi se mahom o mjestima u Istri s većim udjelom talijanskog stanovništva, a Novosti su nedavno pisale o pozitivnom primjeru baranjske

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1198, petak, 2. prosinca 2022.

Kako se kalio Ustavni zakon

Pošto su položaj i prava nacionalnih manjina u Hrvatskoj bili jedan od uvjeta međunarodne zajednice za njeno priznanje, Sabor je u prosincu 1991. usvojio Ustavni zakon o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj. Taj je zakon manjinama davao pravo na kulturnu autonomiju, kao i druga kolektivna i pojedinačna prava, od slobode izjašnjavanja do uživanja političkih i ekonomskih sloboda u društvenoj sferi. No ratne okolnosti i nedostatak političke volje da se napisano primijeni doveli su do toga da pojedini dijelovi zakona ostanu mrtvo slovo na papiru. Krajem rujna 1995., nakon 'Bljeska' i 'Oluje' kojima je opet uspostavljen nadzor nad glavninom područja koja su dotad kontrolirali Srbi, Sabor je posebnim ustavnim zakonom privremeno obustavio primjenu pojedinih njegovih odredbi. Naime, suspendirana su 42 od 65 članaka dotadašnjeg Ustavnog zakona o ljudskim pravima i slobodama, koji su se odnosili na posebna prava manjina koje su prema popisu iz 1991. imale udio od osam ili više posto u stanovništvu Hrvatske (to se prije svega ticalo Srba koji su nakon 'Oluje' izbjegli iz zemlje).

Zbog pristupanja EU-u Hrvatska je manjinama trebala osigurati razinu zaštite u skladu s evropskim standardima pa je trebala izmijeniti, odnosno donijeti novi Ustavni zakon. U svibnju 2000. godine snv je osnovao radni i ekspertni tim za izradu prijedloga izmjena i dopuna Ustavnog zakona, na čijem je čelu bio SIMO RAJIĆ. Nezadovoljan izmjenama koje je Vlada dotad predložila, tim je tadašnjoj potpredsjednici Vlade Željki Antunović i predsjedniku Sabora ZLATKU TOMČIĆU poslao pismo u kojem izražava nezadovoljstvo zbog odugovlačenja, tajnovitosti i nastojanja da se manjine drže izvan postupka, kao i zbog predloženih odredbi o manjinskom predstavništvu u Saboru koje se pokušavalo utopiti u stranačko političko predstavništvo uz umanjivanje prava manjina. U snv-ovoj 'Programskoj orijentaciji 2002. – 2006.' se, između ostalog, izražava neslaganje s antimanjinskom politikom vladajuće koalicije na čelu sa SDP-om. Ni Srbi ni snv, koji je artikulirao njihove interese, nisu pritom bili jedini manjinski nezadovoljnici: u ljetu 2002. zastupnik talijanske manjine FURIO RADIN u ime Kluba zastupnika nacionalnih manjina, kojih je tada bilo pet, optužio je SDP-ovog potpredsjednika Sabora MATU ARLOVIĆA da 'sustavno vodi križarski rat protiv nacionalnih manjina'. Radiło se naime o kršenju predizbornih obećanja iz 2000. o tome da će manjine imati dopunsko pravo glasa, odnosno da će moći glasati za svog manjinskog zastupnika, ali i za listu neke od političkih stranaka. U pregovorima s manjinama vladajući su pristali na taj prijedlog, ali su se predomislili kada im je HDZ obećao podršku postavivši kao uvjet da se to odbaci. U narednim mjesecima pojedinci iz HDZ-a (VLADIMIR ŠEKS) i SDP-a (Arlović, Antunović) nastojali su da Ustavni zakon učine što nepovoljnijim za manjine jer su se plašili da bi u suprotnom manjine mogle steći veći utjecaj na rezultate budućih izbora.

Novim Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina, koji je usvojen u prosincu 2002., pripadnicima nacionalnih manjina kojih u stanovništvu Hrvatske ima više od 1,5 posto zajamčeno je najmanje jedno, a najviše tri zastupnička mjesta u Saboru. Predviđeni su izbori za vijeća i predstavnike nacionalnih manjina, uređeno je pod kojim uvjetima je moguće osnivati koordinacije vijeća nacionalnih manjina. Osnovan je i Savjet za nacionalne manjine, tijelo koje čine predstavnici manjinskih vijeća i organizacija te

općine Kneževi Vinogradi, gdje je to pravo omogućeno Srbima. Među takve se donedavno ubrajala općina Dežanovac nedaleko od Daruvara, gdje su krajem 2021. skinute novopostavljene dvojezične ploče na ulazu u tri naselja u kojima u većem broju žive Česi. Ranije je općinsko vodstvo predvođena načelnikom JOSIPOM STJEPANOVIĆEM pokušalo progurati novu verziju statuta, iz kojeg su izbačene odredbe kojima se češkoj zajednici, i to bez obzira na broj njenih pripadnika, od 2013. ondje jamči pravo na ravnopravnu upotrebu jezika i pisma. Prijedlog takvog statuta naposljetku je usvojila većina u novom dežanovačkom vijeću, a o njegovoj valjanosti, zbog očitog kršenja manjinskih prava, još uvijek odlučuje Ministarstvo pravosuđa i uprave.

Bez negodovanja lokalnih vlasti nije prošla ni jedna od rijetkih pozitivnih vijesti koje je donio novi popis stanovništva. Prema njegovim rezultatima, romska zajednica je prvi put na teritoriju RH ostvarila pravo na ravnopravnu upotrebu jezika i pisma – u međimurskoj Orehovici. Dok se lokalno vodstvo zalaže za organizaciju narodnih zborova na kojima bi se Romi trebali očitovati o primjeni vlastitog prava, međimurski župan MATIJA POSAVEC tvrdi da je pitanje višejezičnih ploča 'tjeranje nečega' što 'ide u korist određenim političkim struktutama'.

saborski zastupnici svih nacionalnih manjina, a formirano je 2003., kada su održani i prvi izbori za vijeća i predstavnike nacionalnih manjina i to na osnovu biračkih popisa. No kako prema Ustavnom zakonu krovna vijeća nacionalnih manjina nisu imala pravnu osobnost, morala su se financirati kao udruge. Vijeća su se mogla formirati u jedinicama samouprave na čijem području pripadnici pojedine nacionalne manjine sudjeluju s najmanje 1,5 posto, odnosno u općinama i gradovima gdje ih živi više od 200 te 500 u županijama. U vijeća nacionalnih manjina općine bira se 10 članova, u vijeća nacionalnih manjina grada 15, a u vijeće nacionalnih manjina županije 25 članova pripadnika nacionalne manjine. Međutim, općine, gradovi i županije dugo nisu imali obavezu stvoriti uslove za rad vijeća (davanje prostora i financiranje aktivnosti), a pozicija i zadaci vijeća i predstavnika koji su birani u sredinama u kojima je bio manji broj pripadnika nacionalnih manjina bili su upitni. Osim toga, nije bilo sankcija za one jedinice lokalne samouprave koje su u svojim predstavničkim tijelima trebale imati jednog ili više pripadnika nacionalnih manjina, zavisno o njihovom postotku (pet, odnosno 15 posto). Ipak, 'koliko god i Ustavni zakon i zakoni koji iz njega proističu ponegdje bili šuplji, manjinske institucije na čelu sa Savjetom napravile su iskorak u jačanju pozicije manjina koje su danas itekako prisutne u političkom životu', ocijenio je predsjednik Savjeta ALEKSANDAR TOLNAUER za Novosti početkom ove godine. Izmjenama 2010. pokušale su se ispraviti neke nedosljednosti Ustavnog zakona, kao i mali odaziv manjinaca na izborima s obzirom na to da ih je većina birala opću listu ili su pokušali izbjeći stigmatizaciju. Prema tim izmjenama, manjinama koje imaju više od 1,5 posto učešća u stanovništvu bila bi zajamčena 'najmanje tri zastupnička mjesta pripadnika te nacionalne manjine u Hrvatskom saboru koji svoju zastupljenost ostvaruju na temelju općega biračkog prava na stranačkim listama te manjine ili listama koje predlažu birači te manjine, u skladu sa zakonom kojim se uređuje izbor zastupnika u Hrvatski sabor', a nacionalnim manjinama s manje od 1,5 posto da 'pored općega biračkog prava, na osnovi posebnoga biračkog prava imaju pravo izabrati pet zastupnika pripadnika nacionalnih manjina, u posebnim izbornim jedinicama'. Srpski demokratski forum, ННО, Gong, Socijalistička partija Hrvatske i Đuro Kalanja kao privatna osoba zatražili su 2010. utvrđivanje ustavnosti tih izmjena, a Ustavni sud je godinu poslije ukinuo taj članak s obrazloženjem da je 'ustavno-pravno neprihvatljiva odredba po kojoj se manjinama koje u Hrvatskoj sudjeluju s više od 1,5 posto stanovnika, dakle srpskoj manjini, unaprijed jamči najmanje tri zastupnička mjesta na temelju općeg biračkog prava'. 'S ustavno-pravnog aspekta nije sporan institut dvostrukog prava glasa, odnosno pozitivne diskriminacije za predstavnike manjina, odnosno da imaju pravo birati zastupnike u deset izbornih jedinica u okviru općeg izbornog sustava te u posebnim izbornim jedinicama za manjine, ali ta pravila zbog navedene sporne odredbe, na predstojećim parlamentarnim izborima nije dopušteno primijeniti.' Tako su Srbi ostali bez mogućnosti biranja svojih zastupnika po izbornim jedinicama, a druge manjine bez dodatnog prava glasa, ali je ostala odredba da je Koordinacija vijeća nacionalnih manjina za područje Hrvatske (što je za Srbe snv) neprofitna pravna osoba i da se broj manjinskih vijeća i predstavnika određuje na osnovu rezultata popisa stanovništva. (Nenad Jovanović)

Dok je u Austriji za ostvarivanje prava na ravnopravnu upotrebu jezika i pisma dovoljno da udio manjina na određenom području prelazi deset, u Srbiji 15, a Rumunjskoj 20 posto, Hrvatska s pragom od najmanje trećine stanovništva spada među najrigidnije države Europe

Odgoj i obrazovanje

Od ukupno 22 nacionalne manjine u Hrvatskoj njih 16 ostvaruje pravo na obrazovanje na svom jeziku i pismu u nekom od modela obrazovanja koji se provode u predškolskim, osnovnoškolskim i srednjoškolskim ustanovama, a koje ove godine pohađa preko 10.000 djece. Vlada u svojim izvještajima o provedbi Ustavnog zakona rado ističe kako se u tom području ostvaruje visok stupanj provedbe zajamčenih prava. Međutim, i u njemu postoje brojni problemi. Prema posljednjim dostupnim podacima, 11 manjinskih zajednica još uvijek nema izrađene kurikulare, dobar dio školaraca i dalje uči iz zastarjelih materijala, a za vrijeme pandemijskog *lockdowna* nije im bila osigurana ni televizijska nastava na daljinu.

S daleko najvećim problemima u ovom području susreću se Romi. Prema podacima Ureda pučke pravobraniteljice, u potpuno etnički segregiranim razredima lani se školovala petina romske djece, a dodatnih 12,8 posto u mješovitim razredima, no koje većinom čine romski školarci. Najgora je situacija u Međimurskoj županiji, gdje ih je gotovo polovina svrstana u segregirana odjeljenja, iako je Europski sud za ljudska prava još 2010. utvrdio kako se u takvim slučajevima radi o diskriminaciji i onemogućavanju integracije.

Policija čuva dvojezične ploče u Vukovaru, 2014. (Foto: Goran Ferbežar/PIXSELL)

Unatoč porastu broja romske djece u obrazovnom sustavu, lani su im bila osigurana svega 24 suradnika-pomagača.

Budući da na učiteljskim i filozofskim fakultetima ne postoji model obrazovanja nastavnika za rad u programima na srpskom jeziku i ćirilicom pismu, problem nedostatka stručnog kadra primjetan je i u srpskoj zajednici. Zbog toga su u prošlu školsku godinu bez učitelja Srpskog jezika i kulture ušle tri osnovne škole u kojima se nastava izvodi po modelu C manjinskog obrazovanja. Istovremeno školama u mjestima Boboti, Bršadinu, Borovu, Markušici, Negoslavcima, Trpinji, Bijelom Brdu i Jagodnjaku, u kojima se nastava izvodi po modelu A, još uvijek nije omogućen prijenos osnivačkih prava s Vukovarsko-srijemske županije na nadležne općine, kao ni registracija tih škola kao ustanova s nastavom na srpskom jeziku i pismu. Posljedice njihove formalnopravne nedefiniranosti osjećaju se u njihovom svakodnevnom djelovanju. Također, učenici koji pohađaju srednje škole po modelu A, bilo da je riječ o Srbima, Česima, Mađarima ili Talijanima, u nepovoljnijem su položaju od svojih vršnjaka u dominantnom obrazovanju jer na maturi osim hrvatskog moraju polagati i manjinski jezik. Bez obzira na težinu ispita, za njih ne dobivaju dodatne bodove.

Dugoročno, najveći problem u manjinskom obrazovanju predstavlja nedostatak podrške ekonomskom razvoju sredina u kojem živi nezanemariv dio njihovih pripadnika, zbog čega dolazi do iseljavanja i pada broja učenika. 'Mladi koji su tu došli poslije rata ostarjeli su čekajući bolja vremena, a danas mladi ne čekaju nego odlaze. To su obitelji s više djece, pa kad neke odu, nastava ostaje bez desetak učenika. Bez ekonomskog razvoja tih sredina stanje je sve gore', objasnila je na proljetos održanoj SNV-ovoj konferenciji o obrazovanju SENKA CREVAR, učiteljica Srpskog jezika i kulture iz Vrginmosta.

Pristup medijima

Zahvaljujući kontinuiranoj financijskoj podršci iz državnog proračuna, svim nacionalnim manjinama je u većem ili manjem obimu omogućeno pokretanje i kontinuirano izlaženje vlastitih medija. No njihova zastupljenost u sredstvima javnog priopćavanja jedno je od područja u kojemu se manjinska prava najslabije ostvaruju. To se, kako opetovano upozoravaju iz Savjeta za nacionalne manjine, prvenstveno odnosi na Hrvatsku radio-televiziju, čije se rukovodstvo gotovo uopće ne pridržava obaveza propisanih Ustavnim zakonom, Zakonom o HRT-u i ugovora sklopljenog s Vladom.

Iz HRT-ovih izvještaja o proizvedenim, suproizvedenim i objavljenim programima vidljiv je kontinuitet podzastupljenosti nacionalnih manjina u programima javnog servisa, a on se s godinama pogoršava. Tako je HRT u 2019. objavio 5.673 minute i 13 sekundi sadržaja namijenjenog pripadnicima manjinskih zajednica, odnosno 1,08 posto od ukupno emitiranog programa. Godinu dana kasnije minutaža je pala na 5.494 minute tj. 1,04 posto, a u 2021. na 5.180 minuta ili 0,99 posto. HRT se aktualnim ugovorom s Vladom, koji je na snazi od 2018. godine, obvezao i da obrada manjinskih tema neće biti ograničena samo na specijalizirane emisije, nego da će one biti odgovarajuće zastupljene i u televizijskim programima namijenjenima općoj populaciji. Međutim, takav sadržaj i dalje je rezerviran za dvije manjinske emisije što, prema ocjenama Savjeta, ima getoizacijski efekt jer se na taj način manjine prezentira kao dio paralelnog, a ne zajedničkog društva.

'Neprikazivanje u informativnom programu prijenosa događaja značajnih za manjine nije posljedica financijskih razloga, već uredničke politike HRT-a, zbog čega je nužno poraditi na profesionalnijem pristupu urednika i novinara. Iz navedenog proizlazi potreba

kompletiranja manjinske redakcije i upotpunjavanja novinarskog kadra koji bi se bavio isključivo manjinskim pitanjima', zaključuju dalje iz Savjeta za nacionalne manjine, uz konstataciju da većina novinara HRT-a uopće ne poznaje manjinsku problematiku. Ističu i kako unatoč preuzetim obavezama ta kuća uporno ignorira upotrebu manjinskih jezika u svom programu. Korištenje tih jezika, dodaju, čak je i u multietničkom magazinu 'Prizma', koji inače ocjenjuju dobrim ocjenama, u velikoj mjeri sporadično i nedostatno.

Zapošljavanje

Razmjerna zastupljenost pripadnika nacionalnih manjina među zaposlenima u tijelima držane uprave, upravnim tijelima jedinica lokalne i područne samouprave te u pravosuđu manjinsko je pravo koje se, prema ocjenama iz izvještaja pučke pravobraniteljice TENE ŠIMONOVIC EINWALTER, najteže ostvaruje. Ustavnim zakonom propisano je da bi postotak nacionalnih manjina u nabrojenim institucijama trebao odražavati njihov udio u ukupnom stanovništvu Hrvatske, koji sada iznosi 6,2 posto. No evidentno je da provođenje tim aktom utvrđenih pozitivnih mjera u korist nacionalnih manjina, a koje podrazumijevaju prednost pri zapošljavanju, odnosno prijemu u službu pod jednakim uvjetima, ne polučuje nikakve rezultate. Štoviše, statistike pokazuju kontinuirano smanjivanje udjela nacionalnih manjina u tijelima javne vlasti.

Prema podacima iz 2021. godine, u institucijama državne uprave, stručnim službama i uredima Vlade bio je zaposlen 47.501 službenik i namještenik, od kojih su njih 1.439, odnosno 3,03 posto bili pripadnici nacionalnih manjina: 920 Srba, 79 Bošnjaka, 79 Čeha, 78 Mađara, 77 Talijana, 32 Slovenaca, 28 Albanaca i 12 Roma. Još je gore stanje u upravnim tijelima jedinica lokalne i regionalne samouprave, gdje je u istom razdoblju bila zaposlena ukupno 16.691 osoba, od čega 497 ili 2,98 posto pripadnika nacionalnih manjina.

Tragovi reforme hrvatskog pravosuđa s početka 1990-ih godina, koja je između ostalog podrazumijevala razrješenje sudaca i državnih odvjetnika srpskog etničkog porijekla, vidljivi su do danas. Od 1.680 lani zaposlenih na sudovima, bilo je svega 48 pripadnika nacionalnih manjina (2,7 posto), od čega 33 Srba (1,9 posto). Među 635 dužnosnika angažiranih u državnim odvjetništvima 23 su manjinca (3,6 posto), od čega 14 Srba (2,2 posto).

Uzimajući u obzir podatke iz godišnjih analiza Srpskog narodnog vijeća o slučajevima historijskog revizionizma, govora mržnje i

nasilja prema Srbima, predstavnici te organizacije redovno ističu zabrinutost zbog neodgovarajuće zastupljenosti i smanjivanja broja pripadnika srpske zajednice u policiji. Prema recentnim podacima MUP-a, među zaposlenima u tom području je 3,9 posto pripadnika svih nacionalnih manjina, dok je pripadnika srpske manjine, koji čine 3,2 posto ukupnog stanovništva, samo 2,3 posto. Gledajući po policijskim upravama na čijim su područjima Srbi naseljeni u značajnijem udjelu, srpska zajednica razmjerno je zastupljena u PU osječko-baranjskoj i donekle vukovarsko-srijemskoj, dok je u ostalim upravama ona višestruko podzastupljena.

Politička participacija

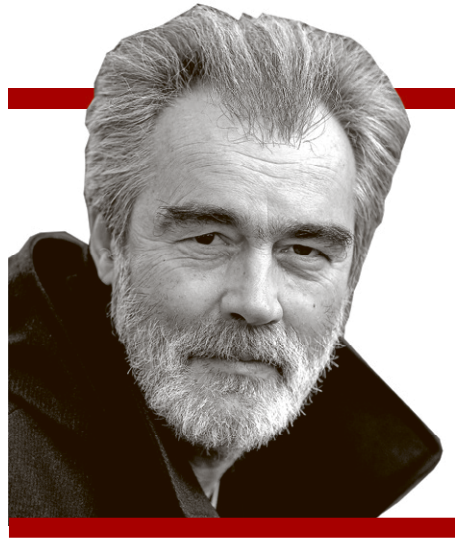
Jedna od pozitivnih promjena koju je 2002. donio Ustavni zakon je povećanje broja saborskih zastupnika iz redova nacionalnih manjina s prijašnjih pet na sadašnjih osam. Pritom je manjinama kojih u stanovništvu Hrvatske ima više od 1,5 posto zajamčeno najmanje jedno, a najviše tri mjesta u Saboru. Riječ je o jednom od rijetkih prava koje se ostvaruje u praksi, no posljednjih godina se sve češće javljaju građanske inicijative, stranke, političari i druge javne osobe koje otvoreno pozivaju na njegovo ukidanje, ograničenje ili preispitivanje, i to najčešće u kontekstu najavljenih izmjena izbornog zakona. One u novije vrijeme dolaze i s lijevog političkog spektra. 'Smatram da bi dobro bilo preispitati, kako mi to volimo reći, legitimno predstavljanje pripadnika nacionalnih manjina u Hrvatskom saboru jer je većina zastupnika nacionalnih manjina izabrana od manjine te manjine zato što je većina tih manjina, da se tako izrazim, glasovala za opće liste', izjavio je nedavno SDP-ov ARSEN BAUK na okruglom stolu 'Izborni sustav kakav Hrvatska treba'. Na to mu je aplaudirala ŽELJKA MARKIĆ, jedna od inicijatorica propale referendumske inicijative 'Narod odlučuje'.

Istim zakonom pripadnicima nacionalnih manjina zajamčeno je pravo na zastupljenost u predstavničkim i izvršnim tijelima jedinica lokalne i regionalne samouprave. Iako se ono formalno ostvaruje, pojedini izabrani zamjenici župana, gradonačelnika i načelnika nemaju iole značajan utjecaj na lokalnu politiku jer obnašaju dužnost bez jasno definiranih poslova i odgovornosti. Mnogi od njih doslovno ovise o volji lokalnih šerifa, pri čemu ne uspijevaju ostvariti ni osnovne uvjete za rad. 'Bio sam fikus. Bez prava i obaveza, bez ikakve težine. Nisam imao nikakav djelokrug ovlasti. Zastupao sam srpsku zajednicu, išao okolo i žicao za svoj narod kako na ovom području ne bi skroz propao. Sve se odlučuje mimo naše zajednice', požalio se lani Novostima SINIŠA MARTINOVIC, zamjenik načelnika Okučana.

Novim Ustavnim zakonom ustanovljena su i dva nova instituta: vijeća i predstavnici nacionalnih manjina. Jedinice lokalne samouprave dužne su ih uključiti u rasprave svojih tijela i donošenje odredbi koje se odnose na prava i slobode nacionalnih manjina. Vijeća i predstavnici također imaju pravo predlagati mjere za unaprjeđivanje položaja nacionalne manjine u državi ili na nekom njenom području, isticati kandidate za dužnosti u državnim i lokalnim tijelima. Drugim riječima, dana im je isključivo savjetodavna uloga, a unatoč tom minimumu, manjinski vijećnici proteklih se godina suočavaju i s drugim problemima koji im otežavaju funkcioniranje: nepostojanjem adekvatnih prostora za rad, nedovoljnim financijskim sredstvima, slabom vidljivošću, ignoriranjem i prešućivanjem manjinskih izbora u *mainstream* medijima. ■

Aleksandar Tolnauer na sjednici Savjeta za nacionalne manjine (Foto: Sanjin Strukić/PIXSELL)

UVREDE
& PODMETANJA

PIŠE Viktor Ivančić

*Imaj na umu
da je ovisnost
o Partiji, zbog jačine
djelovanja, dosta
teža nego kad se radi
o konvencionalnim
narkoticima.
Nema tog kokaina
ili ekstazija
koji će, poput
HDZ-a, podizati
tvoje neznatne
mogućnosti na
razinu tvojih
ogromnih ambicija.
Zapamti da to
ne šteti zdravlju,
naprotiv: apstinenti
su bolesni!*

Savjeti mladom
hadezeovcu

1. Život ne počinje začecem, nego učlanjenjem u Partiju.
2. Nakon što se učlaniš u Partiju, u svakoj prilici žustro zastupaj stav da život počinje začecem.
3. Nemoj smatrati da si bolji od svojih vršnjaka zato što imaš člansku iskaznicu HDZ-a, nego da su oni gori od tebe zato što je nemaju.
4. Neka ti u životu na prvome mjestu budu temeljne vrijednosti – Bog, Domovina i Nacija.
5. Bog, Domovina i Nacija se kroz godine predanoga partijskog rada transformiraju u Audiya A8 L, kuću u boljem dijelu grada, članstvo u tri-četiri upravna i pet-šest nadzornih odbora, klavir za mladu kćer, koker španijela za suprugu, garsonijeru za ljubavnicu... (nadopuni prema afinitetima).
6. Na pitanje jesi li se u Partiju upisao zbog idealizma ili zbog karijerizma odgovaraš da je karijera legitiman ideal, ili – još bolje – postavljajući pitanja šalješ u kurac.
7. Ne pitaj što Partija može učiniti za tebe, nego što ti možeš dobiti od nje.
8. Zarana usvoji hrvatski egzistencijalni poučak: ili pripadaš Partiji ili propadaš općenito.
9. Dodatak gornjem poučku: u životu je bolje probiti se preko Partije, nego se propiti bez nje.
10. Dok si mlad, gazi sve pred sobom, e da bi u zrelim godinama mogao gaziti sve pod sobom.
11. Poštuj sve religije, dok god one slave katoličkog Boga.
12. Nedjeljom idi na misu i potrudi se da budeš viđen.
13. Ako je crkva prazna, pa te nema tko vidjeti, ne gubi vrijeme. Bog se ne računa.
14. Poželiš li seks prije braka, raspitaj se o političkim i svjetonazorskim preferencijama potencijalnog partnera.
15. Utvrdiš li da ste u tom pogledu kompatibilni, podsjeti potencijalnog partnera na činjenicu da je za savjesnoga katolika predbračni seks grijeh.
16. Učiniš li to nakon što poševis ili budeš poševljen/a, to će biti protivno kršćanskim normama, ali u duhu partijske hipokrizije.
17. Ono 'poševljen/a' je ljevičarsko-dženderističko prenemaganje koje navodim samo da bih ti ga dodatno omrznuo; odbaci te kerefek e budi muško!
18. Misli svojom glavom o tome čije ćeš mišljenje bespogovorno slijediti.
19. Neka ti ne bude ispod časti uvući se starijem stranačkom kolegi u dupe.
20. Kada jednom uđeš u dupe, daleko ćeš dogurati.
21. Dok guraš, olakšaj si posao razmišljajući kako će kroz koju godinu i tvoje dupe primati posjetitelje.
22. Izbjegavaj isključivost: nemoj se truditi da imaš što manje Srba među prijateljima, nego što manje prijatelja među Srbima.
23. I jedan je previše!
24. Ako si u najranijim godinama po školskim zidovima crtao kukaste križeve i ušata U, ne žuri s odrastanjem.
25. Studiraš li, nije preporučljivo razmetati se pred profesorima članstvom u Partiji, osim uoči ispita.

Andrej Plenković na proslavi
Nacionalnog dana Mladeži HDZ-a
2019. u Osijeku (Foto: Davor
Javorović/PIXSELL)

26. Padneš li na ispit, razmetanje preformuliraj u prijtnju.
27. Položiš li ispit, zahvali stranačkom kolegi.
28. Ne dijeli ljude na ljevičare i desničare, jer ljevičari nisu ljudi.
29. Ako si rođen deset, petnaest ili više godina nakon što se raspala Jugoslavija, to nije razlog da je ne zadržiš u najgoroj uspomeni.
30. Ako su kritičari HDZ-a rođeni deset, petnaest ili više godina nakon što se raspala Jugoslavija, to nije razlog da ih ne prokažeš kao Jugoslavene.
31. Ako si homoseksualac, drži to za sebe i baci kamen više na pederčine koji defiliraju u Paradi ponosa.
32. Tvoje eventualne homoseksualne sklonosti su tvoja privatna stvar i ne tiču se nikoga, pa ni Partije, dok god ih najoštrije osuđuješ na općem planu.
33. Ne daj se zavesti od lažnih moralista: oni koji šire famu da bi društveno i poslovno napredovanje trebalo ovisiti isključivo o sposobnosti i pameti nisu bili ni toliko pametni i sposobni da se upišu u Partiju.
34. Počnu li te vršnjaci zadirkivati da si član kriminalne organizacije, javi njihova imena kriminalnoj organizaciji da im se najebe majke.
35. Neka te ne zbunjuje što na hrvatskoj političkoj sceni, osim HDZ-a, postoje i druge stranke: višestranačka demokracija je idealan ambijent za jednopartijsku diktaturu.
36. Potrudi se da ti usta uvijek budu puna hrvatske države i hrvatskoga naroda, naročito kada žvačeš.
37. Osjeti se pozvanim sudjelovati u raspravama o temama o kojima ništa ne znaš; tvoje neznanje, zahvaljujući članstvu u Partiji, nije u koliziji s tvojom kompetencijom.
38. Ne daj se uvući u diskusije o partizanima i ustašama, jer se partizanski zločini ne mogu riječima opisati.

39. Poštuj hrvatske branitelje, jer su mnogi od njih poginuli pod okupatorskim granatama da bi Hrvatska mogla pasti pod okupaciju HDZ-a.
40. Omakne li ti se utisak da hrvatska stvarnost nije onakva kakvom je opisuju predsjednik i vodstvo Partije, razmotri je ponovo, pa još jednom, pa još jednom, sve dok ne dođe do potpunog podudaranja.
41. Vjeruj onome što kaže ANDREJ PLENKOVIĆ čak i kad ne razumiješ o čemu je riječ.
42. Vjeruj onome što kaže Andrej Plenković čak i kad razumiješ o čemu je riječ.
43. Predsjedniku Partije možda se i može desiti da ponekad ne bude u pravu, no ama baš nikada nije u krivu.
44. Energično se suprotstavljaj objedama da stranka kojoj pripadaš širi šovinističku mržnju i zadrstost; te su prljave izmišljotine tipične za cigane, balije, troprstaše i ćifute.
45. Budi iznad svega pošten: ne uzimaj više nego što ti pripada od onoga što je Partija opljačkala.
46. Budi uredan, nosi ispeglaš odijelo, poštuju norme partijske higijene i ne zamara se detaljima: prljave ruke ne dovode u pitanje čistu savjest.
47. Čuvaj uspomenu na vođu i utemeljitelja DOKTORA FRANJU TUĐMANA kao zjenicu oka svog.
48. Ne vidiš li oko sebe horde četnika, jugokomunista i judoškudaša koji Hrvatskoj rade o glavi, nešto sa zjenicom nije u redu.
49. Imaj na umu da je ovisnost o Partiji, zbog jačine djelovanja, dosta teža nego kada se radi o konvencionalnim narkoticima; nema tog kokaina ili ekstazija koji će, poput HDZ-a, podizati tvoje neznatne mogućnosti na razinu tvojih ogromnih ambicija.
50. Zapamti da to ne šteti zdravlju, naprotiv: apstinenti su bolesni! ■

Имамо се коме обратити

Рачунаш, иза тих врата је неко из твојих редова, ако може саставити неку молбу или жалбу, одлично, не мораш плаћати, појашњава Радован Славујевић из Кусоња смисао Уставног закона у свакодневици. А Срби би у Пакрацу и Пожешко-славонској жупанији могли остати без мјеста доградоначелника и дожупана

Радован и Ружа
Славујевић

ГРАДОНАЧЕЛНИЦА Пакраца АНАМАРИЈА БЛАЖЕВИЋ (ХДЗ) у јануару ове године упутила је божићну честитку својим суграђанима српске националности и православне вјероисповијести. Ово је био први пут да је нека високопозиционирана особа из пакрачке градске власти, из редова већинског народа, учинила ту цивилизацијску гесту. Прва честитка Пакрачанима стигла је 27 година након завршетка рата, 18 година након 'Христос се роди' бившег премијера ИВЕ САНАДЕРА и 20 година од доношења Уставног закона о правима националних мањина. Подручје оптерећено националним сукобима и великим страдањима у 1990-има још увијек се није регенерирало па се не може говорити ни о задовољавајућој друштвеној клими.

Зато се чини само оно што се мора, а то је елементарно поштивање закона. Када би се у градској управи Пакраца и у Пожешко-славонској жупанији направила детаљна ревизија и анализа provedбе Уставног закона о правима националних мањина и низа попутних одредби, вјеројатно се не би могло наћи драстичних одступања и прекршаја. Већ четири мандата Срби у Пакрацу имају свог доградоначелника, односно доградоначелницу, а конзумирано је и право на мањинског дожупана. Поред тога, постоје и жупанијско Вијеће српске националне мањине и градска Вијећа у Липику и Пакрацу.

Уставом загарантирана политичка представљеност Срба у Пакрацу и Пожешко-славонској жупанији пољуљана је посљедњим резултатима пописа становништва. Према најновијим подацима, у жупанији живи 2.801 Србин (4,4 посто), док их је 2011. године било 4.680 (6 посто). У Пакрацу је број припадника српске националне мањине пао с пријашњих 1.340 (15,8 посто) на 801 (11,3 посто). Мање од пет посто заступљености на жупанијској разини и испод 15 посто

на градској јасно упућују на то да ће Срби остати без дожупана и доградоначелника и да сљедећих мандата не мора бити. С друге стране, жупанија и град могу лако осигурати ова мјеста без обзира на попис и бројчану заступљеност одређене мањине. То, уосталом, предвиђа и сам Уставни закон. Добром вољом и измјеном статута све јединице регионалне и локалне самоуправе могу задржати мањинске дожупане, доначелнике и доградоначелнике, но упитно је каква ће бити политичка ситуација конкретно у Пакрацу и Пожешко-славонској жупанији. За сада се претпоставља да ће стечена права ускоро бити дерогирана, но представници власти имају прилику то демантирати. Губљење извршних функција, које су допринијеле бољитку у одређеним аспектима, одразит ће се изразито лоше на статус српске националне мањине у овој области. Дожупан пожешко-славонски НИКОЛА ИВАНОВИЋ и доградоначелница Пакраца МИРСАДА

ПОПОВИЋ ДАМЈАНОВИЋ не желе нагађати исход ове заврзламе, већ поручују – ако има воље, има и начина.

У Пакрацу се радило на инфраструктури, на водоводној мрежи, реелектрификацији и неразврстаним цестима, али села Пожештине су бар 15 година у застојку. Комушине и Лазе са заселцима само су три километра од средишта Пожеге. Стотињак становника нема воду, асфалт, јавну расвјету, а ни друштвени дом. Тек недавно је започето пројектирање водоводне мреже.

Можда и једини примјере цјеловите обнове, завршене инфраструктуре и организованог повратка српског становништва је онај у Кусоњама, највећем сеоском насељу на подручју Пакраца. Обнова Кусоња је пилот-пројект повратка Срба у западну Славонију. Враћање је почело током мирне реинтеграције 1997., а саму одлуку о обнови Кусоња преломео је особно генерал и дипломат ЈАЦУЕС ПАУЛ КЛЕИН. И управо зато данас у овом

селу има живота, дјеце и младих људи – свеукупно 257 становника. Како нам објашњава дожупан ИВАНОВИЋ, села која су ушла у поступак обнове касније, 2005. и 2006., никад више нису значајније насељена. А да је повратак избјеглих Срба ријетко кад од почетка до краја позитивно искуство, показује и недавно ријешен проблем у Кусоњама. Наиме, село је тек 2021. прикључено на градску водоводну мрежу, иако је по удаљености готово предграђе Пакраца. Новообновљене куће биле су након рата 20 година прикључене на три сеоска водовода који се више нису дали поправити.

У кући пензионера РУЖЕ и РАДОВАНА СЛАВУЈЕВИЋА данас се лакше живи. Избјеглиштво су провели у Босни и Херцеговини, а кључеве нове куће у Кусоњама преузели су 2002. године. Питамо Радована је ли задовољан с увјетима живота и што мисли о губљењу права на политичког представника у граду.

— Мораш бити задовољан, нема избора. А доградоначелница може колико може. Рачунаш, иза тих врата је неко из твојих редова, ако може саставити неку молбу или жалбу, одлично, не мораш плаћати. Сваки тај папир и услуга код неког другог кошта. Да их нема, имао бих проблем јер не бих знао коме ићи. Људи из моје генерације који су радили у бившој општини су давно отишли у пензију, сад кад дођем тамо, не познајем никог, то је све млади свијет. Шта они знаду ко сам ја. Све овиси на кога ћеш по тим канцеларијама налетити. Има добрих људи који ти изиђу у сусрет и погледају ти папире, а има и оних што ти кажу – дођи сутра. Не кажем ја, можда би било лоше да живим тамо гдје смо сви исти, исто би било додворавања. Али ево, ускоро се нећу имати коме обратити – говори Радован и својим кратким излагањем појашњава смисао Уставног закона о правима националних мањина у свакодневном животу.

Да је улога Вијећа националних мањина заживјела пуним интензитетом, људи попут Славујевића не би ни морали ићи директно на врата доградоначелнице. Ово савјетодавно тијело осмишљено је управо у Уставном закону, а означава могућност политичке партиципације националних мањина. Вијећа и представници националних мањина бирају се, како то пише у закону, ради судјеловања припадника националних мањина у јавном животу и управљању локалним пословима у општинама, градовима и жупанијама. Прецизније, ако особа жели пријавити одређени проблем, примјерице нередован одвоз смећа, неодржавање сеоског гробља или пак дискриминацију на основу националне припадности, може се обратити предсједнику Вијећа. То пуно значи у селима у којима је расформиран мјесни одбор. На представнику је да даље артикулира захтјев или поднесе притужбу граду. Међутим, мало Вијећа свих на-

Никола Иванић

Мирсада Поповић
Дамјановић

ционалних мањина на разини Хрватске има ту моћ и репутацију. Њихова је улога тек савјетодавна, сведена су на нејасну институцију јер се њихова очитовања могу, али и не морају уважити. Због тога мањински извршни представници све морају преузети на себе.

Без обзира на то што ће услиједити у будућности, сада је право вријеме да се ојача и наново промисли институција Вијећа и представника националних мањина, поготово зато што у мају 2023. слиједе нови мањински избори. Доградоначелница Пакраца Поповић Дамјановић каже да је код људи устаљена навика да јој се изравно обраћају.

— Они знају да ће од нас добити конкретан одговор, поготово људи који живе у дијаспори и који овдје нису сваки дан. Ако то неће бити случај, могло би се догодити да се обраћају мање и представнику Вијећа. Нисмо можда довољно ни радили на видљивости Вијећа. Дobar дио заједнице, барем они који нису директно укључени у активности, ни не зна која је сврха Вијећа и да могу и њих питати оно што их занима. Кроз претходни период, кад су Вијећа основана на подручју Пакраца, није било те праксе да представници Вијећа директно предлажу тијелима јединица локалне самоуправе нешто од онога што је по закону загарантирано. То може бити један од модалитета за убудуће – наводи доградоначелница.

У разговору заједно примјехујемо да је на терену проблем и преплитање функција у Вијећу и, рецимо, у Просвјетиним пододборима.

— Рекла бих да сви скупа пуно сваштари, а то је зато што немамо довољно људи. Подршка између свих наших организација и Вијећа треба постојати и то је добро, али је тешко ако радимо и једно, и друго, и треће. Можда нисмо довољно учинили да чланови Вијећа буду оснажени и да сватко од њих зна која је његова улога – објашњава Поповић Дамјановић.

А на разини жупаније Срби остају једина национална мањина која на следећим мањинским изборима има право на Вијеће. Талијани и Чеси због резултата пописа становништва губе то право, уколико се статутима не одреди другачије. Дожупан Ивановић истиче да ће остати без партнера у борби за мањинска права. — Немогућношћу формирања мањинских вијећа за Чехе и Талијане ми губимо ослонац јер су то мањине које су у бољем положају од нас. Без утјецаја државе на provedбу мањинских права, ми на терену не можемо преокренути ствари. Изборили смо се да председник Вијећа у Пакрацу увијек буде позван на сједнице Градског вијећа и да нам се достављају материјали који су од интереса за српску мањину. То је прописано законом, али није речено шта конкретно. Све овиси о прочелнику у граду који оцјењује шта је битно. Мали број аката смо добили, да имамо право да се очитујемо о њима. То су биле углавном статутарне промјене везане за мјесне одборе – појашњава Ивановић.

Он додаје да је отварање Српске куће у Пакрацу од великог значаја за заједницу, но на свечаности није било никог од представника града и жупаније. Дожупан то види као недостатак политичке културе, али и показивање једном дијелу грађана гдје им је мјесто.

— Фокус Вијећа и СДСС-а је промјена друштвене климе. Можемо ми имати све новце овога свијета на рачуну и добре законе, али ако нема сурадње и блиског односа с већинским народом, цаба све – закључује Никола Ивановић. ■

Norveški inspiratori

Srbija je nedavno precizirala suradnju s norveškim energetskim liderima

Čekaju ih velike reforme – Elektroprivreda Srbije (Foto: EPS)

FISKALNI savjet Srbije početkom srpnja objavio je detaljnu analizu srpskog energetskog sektora. Odmah na početku analize pod naslovom ‘Strukturni problemi srpske energetike u svetlu globalne krize: uzroci, troškovi i moguća rešenja’ konstatirao je da su ‘krupne greške u upravljanju Elektroprivredom Srbije (EPS) i Srbijagasom došle na naplatu tokom svetske energetske krize. Svetska energetska kriza bila je okidač koji je razotkrio domaću krizu državnih energetskih preduzeća, a koja je tinjala duže vreme. Ove dve krize (svetska, a naročito domaća) dovele su do toga da je od jeseni 2021. glavni problem Srbije postalo pitanje kako da se finansira i obezbedi uredno snabdevanje zemlje strujom i gasom’.

Predsednik Fiskalnog savjeta PAVLE PETROVIĆ u prošlotjednom intervjuu NIN-u poručio je da ‘situacija u EPS-u dosta podseća na stanje javnih finansija Srbije 2014. Tada je čitav budžet zemlje doveden u kolaps i morala je da se sprovede fiskalna konsolidacija, s merama umanjenja penzija i plata u javnom sektoru da bi se kolaps izbegao. To je bilo bolno, ali su koristi koje su proizašle iz stabilizacije budžeta bile daleko veće, pa je i sama konsolidacija bila politički probitačna. Slično je sada s EPS-om, i po veličini problema i po zahvatu koji je potrebno sprovesti. Takođe i koristi koje bi se ostvarile rešavanjem problema u EPS-u bile bi izuzetne i to bi trebalo da se i politički prepozna.’

Premda između vladajuće naprednjačke vlasti i Fiskalnog savjeta u javnosti zna za iskriti zbog ocjena i kritika pojedinih dijelova vladine ekonomske i fiskalne politike, VUČIĆEVA vlast ipak je u ključnim nalazima u proteklih desetak godina reagirala po na-

čelu ‘kud Fiskalni savjet okom, tud vlada skokom’. Slično je učinila i sada nakon što je Fiskalni savjet temeljito pročešljao srpski energetski sektor i ispisao recepte za njegovo ozdravljenje.

Već početkom rujna Vlada Srbije potpisala je ugovor s norveškom tvrtkom Rystad Energy o konzultantskim uslugama za energetski sektor. Petrovićeva najava da će i reforma energetskog sektora biti bolna odmah se pokazala točnom. Iako je vlada ANE BRNABIĆ ugovor s Rystadom potpisala s oznakom ‘strogo poverljivo’, portal Nova.rs ubrzo je objavio njegov sadržaj, prozivajući Vladu zbog toga što je ‘umesto raspisivanja javne nabavke, odlučila da se, mimo procedura, ovaj posao poveri firmi Rystad Energy, pod obrazloženjem da bi u suprotnom ‘Republika Srbija bila u obavezi da pruži informacije koje smatra da bi njihovo otkrivanje štetilo bitnim interesima njene bezbednosti’’. Osim zbog sklapanja ugovora direktnom nagodbom, medijima je bilo sumnjivo i to što je ugovor potpisalo Ministarstvo finansija, a resorno Ministarstvo energetike i rudarstva o njemu je samo informirano. Curenje ‘strogo poverljivog’ ugovora u javnost i medijski napadi koji su uslijedili sugeriraju da reforma energetskog sektora neće biti samo bolna, nego i prožeta žestokim političkim i inim sukobima. Sadržaj potpisanog ugovora i odluke vlade Ane Brnabić, koja je tada bila u tehničkom mandatu, otkrili su da je norveški Rystad već obavio analizu stanja u srpskom energetskom sektoru i skicirao pet faza njegovog reformiranja do 2050. Rystad je pritom potvrdio nalaze Fiskalnog savjeta Srbije, zaključivši da se ‘energetski sektor Srbije trenutno nalazi u teškoj situaciji, koja se prošlog decembra pogoršala nestašicom

struje. Ovo nije izolovani problem, već simptom izazova u sektoru koji nije dobio odgovarajuću pažnju i ulaganja i kojim se nije pravilno upravljalo. Pad proizvodnje električne energije u kombinaciji s rastom potrošnje preokrenuo je zemlju iz neto izvoznika u neto uvoznika električne energije. Negativan efekat ove promene pojačan je evropskom energetskom krizom i odgovarajućim ekstremnim cenama električne energije, iscrpljujući gotovinu iz preduzeća i stvarajući neposrednu krizu za kompanije i državu. Time je Srbija postala jedna od najteže pogođenih zemalja u Evropi, koja se našla u situaciji koja se neće rešiti sama od sebe u kratkom roku’.

Norveška konzultantska tvrtka je među ostalim preporučila radikalnu promjenu upravljanja srpskim energetskim poduzećima i smjenu njihovih poslovdstava, odnosno depolitizaciju i dovođenje stručnih ljudi na upravljačke funkcije uzduž i poprijeko energetskog sektora. Nova vlada Ane Brnabić kadrovske promjene započela je na čelu Ministarstva energetike: umjesto ‘politički nabrijane’ ministrice ZORANE MIHAJLOVIĆ za novu ministricu izabrana je DUBRAVKA Đedović koja se godinama bavila energetskim investicijama u Europskoj investicijskog banci.

Srpske vlasti su suradnju s norveškim Rystadom, ali i norveškom vladom zacementirale početkom ovoga tjedna. Delegacija Srbije predvođena predsjednikom Aleksandrom Vučićem u dvodnevnom radnom posjetu Norveškoj precizirala je suradnju s norveškim političkim i energetskim liderima. Ministrica Đedović je u Oslu, nakon razgovora u norveškom resornom ministarstvu i s čelnicima norveških energetskih kompanija, izjavila da je ‘Vlada Srbije u potpunosti posvećena reformi energetskog sektora kako bismo imali stabilan, održiv sistem i zdraviju životnu sredinu. Iskustvo Norveške kao energetskog giganta je dragoceno u procesu reforme našeg energetskog sektora’. Pojasnila je da su ‘razmenili iskustva o tome kako da se na održiv način planiraju ulaganja u energetski sektor i kako da se na najbolji i najefikasniji način iskoriste resursi Srbije. Naš je prvi cilj, na kome radimo sa norveškim partnerima, da u naredne dve godine stabilizujemo energetski sistem. U tom smislu, uz ogromne napore određeni dobri rezultati su već vidljivi. Drugi cilj je srednjoročan, planiranje energetske tranzicije na način da do 2030. godine imamo u sistemu više obnovljivih izvora energije, iz vetra, solara i hidro kapaciteta. Treći i finalni je dekarbonizacija energetike i stabilnost energetskog sistema do 2050. godine’. Srpska ministrica naglasila je da je ‘Norveška pre 30 godina uvela profesionalni menadžment u energetske kompanije i stvorila povoljnu klimu za privatna ulaganja, na održiv način i način da njihovi energetski resursi pripadaju njihovim građanima, odnosno da građani i privreda imaju najveće koristi. To je ono što Srbija želi, tome je Vlada posvećena’.

Suradnja s Norveškom ne svodi se samo na srpski energetski sektor, ona je već proširena i na stvaranje zajedničkog zapadnobalkanskog energetskog tržišta. Naime, norveške ambasade u Beogradu i Sarajevu prije desetak dana u Beogradu su organizirale regionalnu konferenciju ‘Mogućnosti ulaganja u obnovljive izvore energije na zapadnom Balkanu’. Premijeri Albanije, BiH, Crne Gore i Sjeverne Makedonije i srpski predsjednik Vučić složili su se s inicijativom Norveške i najavili osnivanje ‘regionalnog tržišta izvora energije kako bi zemlje zapadnog Balkana mogle da pomažu jedne drugima’. Pritom su poručili da je ‘ovaj region otvoren za iskustvo skandinavskih zemalja u izgradnji energetskih objekata’. ■

INTRIGATOR

Advent
za migrante

Uprava Grada Zagreba imala je vremena osmisliti 'adekvatnije, humanije i zelenije rješenje' od šatora i kontejnera za izbjeglice, poručuju iz inicijative 'Zagreb grad-utočište'

INICIJATIVA 'Zagreb grad-utočište' objavila je u ponedjeljak očitovanje o gradskoj politici prema izbjeglicama koja je posljednjih dana urodila instaliranjem tzv. humanitarne stanice pokraj ruševnog zdanja nekadašnjeg Paromlina. To je, naime, onaj šator koji je u međuvremenu više puta prikazivan u medijima, uz izvještaje o adventskoj ponudi u kućicama s druge strane centralne osi željezničke pruge u glavnom gradu Hrvatske.

Ljudi na očajničkom proputovanju iz Azije ili Afrike mogu se okrijepiti u tom privremenom objektu, dakle, a instaliran je i sanitarni čvor da se mogu oprati. No spavati tamo baš ne mogu, jer su šatora samo dva, a njih su došle stotine i tisuće, pa liježu po parkovima i uz prugu, navikavajući se na studen koja većini predstavlja prvo lice Europe koju tek upoznaju. U posjedu su 'rješenja o povratku' koje izdaje Ministarstvo unutarnjih poslova RH, trajanja sedam dana, te se očekuje da u tom roku izvole produžiti nekud zapadno, ili natrag otkud su došli, jer im azil ovdje gotovo beziznimno ne damo.

No spomenuta inicijativa osvrnula se na 'humanitarnu stanicu' podsjetivši javnost kako je gradska vlast povodom otvaranja te montažne ustanove istaknula da želi 'pokazati humano lice prema ljudima u pokretu'. Nadalje, da je posrijedi 'privremeno rješenje jer će se od ulaska u Schengen početkom 2023. godine okolnosti promijeniti'.

Inicijativa 'Zagreb grad-utočište' smatra da je to rješenje, u startu već postavljeno kao

jednomjesečno, 'zakašnjeli odgovor gradske uprave koje zapravo potencira i sukreira krizu te ide u prilog predšengenskom spinu Ministarstva unutarnjih poslova i Europske unije, kao i u prilog režimu nasilja i kontrole'. Zašto, kako? Saznajemo i to: 'Šatori, kontejneri, cerade, folije i ostali elementi 'kriznog imaginarija' koriste se u izostanku i nedostupnosti drugih struktura. Podizanje šatora i kontejnera uz po život opasnu zgradu Paromlina – u zadnji čas – nakon što ljudi u pokretu već šest mjeseci borave i prolaze kroz Zagreb, doprinosi predvidljivom argumentu MUP-a da se po ulasku u Schengen situacija mora strože kontrolirati, odnosno da ljude treba zatvoriti i protjerati.'

Gradska uprava imala je vremena, poručuje se, da osmisliti 'adekvatnije, humanije i zelenije rješenje'. Jer, kao što je pojašnjeno, 'ova reakcija Grada Zagreba zove na tako potrebnu denormalizaciju tretmana ljudskih bića kao stranih, drugorazrednih, treće zemljaških negradana. Niti jedna zelena ili lijeva politika ne smije prihvatiti 'šatorske' prakse kao socijalne ili prostorno-resursno pravedne'. I tome se fakat nema što dodati. Šlus!

Ipak, nažalost, nije ovo prvi put: ta je inicijativa za adekvatnu strukturu agitirala još početkom ljeta prošle godine, polazeći od samog pojma grada-utočišta. Takav je institut već godinama poznat u europskom iskustvu zbrinjavanja izbjeglica, a prilagođava mu se polagano i zakonodavstvo EU-a. Samo u Nizozemskoj postoji desetak gradova-utočišta; slične politike i prakse grade se također po sjeveru Italije.

'Sigurnost ljudi je centralno polazište', poentiraju stoga iz ove sjajne inicijative, 'u kreiranju grada-utočišta: svi koji se nađu na administrativnom teritoriju jednog grada

moraju biti slobodni i zaštićeni od progona, mučenja, beskućništva. Svima treba biti dostupna hrana i medicinska skrb, bez obzira na papire, već samim time što su ljudi. Vidjeli smo da gradovi kroz sustav javne skrbi mogu pružiti takvu vrstu zaštite – zahtijevamo da se isto učini i sada, kao i u 2023. godini.'

■ Igor Lasić

Neuništiva
troska

GONG je pozvao Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja i Vladu da prestanu ignorirati obveze iz presude Suda Europske unije te da zaštite zdravlje mještana Biljana Donjih i okoliš tog kraja. Republika Hrvatska još uvijek se bori s implementacijom europskih propisa u nacionalno zakonodavstvo. Brojni su postupci povrede prava Unije koje je Europska komisija otvorila protiv Hrvatske, a četiri puta je bila dovedena pred Sud EU, upozoravaju iz Gong-a, ističući da Hrvatska već tri godine odbija izvršiti obveze iz presude Suda EU. Zato je Gong uputio apel ministru DAVORU FILIPOVIĆU, u kojem zahtijeva poštivanje najvišeg suda EU-a.

'Stanovnici Biljana Donjih, u Zadarskoj županiji, od 2010. godine žive pokraj brda od 140 tona otpadne troske koja je nakon zatvaranja šibenske Tvornice elektroda i ferolegura (TEF) odložena na privatnoj parceli usred ruralne poljoprivredne zone. Time je prekršena odredba da se otpad smije skladištiti samo na lokacijama koje zadovoljavaju sve mjere zaštite okoliša, u skladu s prostornim planovima. Unatoč tome što su izvršila inspekcije nadležnog ministarstva utvrdila da se doista radi o otpadu, a ne o nusproizvodu kako se prvotno tvrdilo, te prosvjedima lokalnih udruga i stanovništva kojemu troska zagađuje okoliš i ugrožava zdravlje, ništa nije bilo učinjeno po pitanju sanacije otpada', pišu iz Gong-a.

Nezakonito odlagalište otpadne troske u Biljanama Donjim stiglo je sve do Suda EU-a koji je u svibnju 2019. godine utvrdio da Hrvatska nije poduzela sve mjere da se gospodarenje troskom provodi tako da se ne ugrožava zdravlje ljudi i šteti okolišu. Europska komisija je u rujnu 2021. godine poslala Republici Hrvatskoj pismo službene obavijesti kojim ju je upozorila na neizvršavanje obveza iz presude, jer nije učinjeno ništa po pitanju sanacije otpada. Danas, u studenom 2022. godine, crno brdo otpadne troske i dalje stoji na istom mjestu kao i prije dvanaest godina, bez preciznih planova da se konačno ukloni. U skladu sa svojim ovlastima, sljedeći korak koji Sud Europske unije i Europska komisija mogu poduzeti jest određivanje paušalnog iznosa ili novčane kazne koju država mora platiti zbog neizvršavanja obveza iz presude.

■ G. Borković

Neugledna stanica za migrante u Zagrebu (Foto: Matija Habljak/PIXSELL)

Intimni femi-
cid u fokusu

Proveli ste istraživanje kojim je potvrđeno da ubojstvu žene prethodi višegodišnje zlostavljanje?

Fokusirala sam se na fenomen femicida od strane intimnog partnera, odnosno kraće 'intimni femicid' koji je najrasprostranjenija podvrsta i predstavlja kulminaciju višegodišnjeg obiteljskog nasilja. Rezultati istraživanja su pokazali da je u svim slučajevima teškog ubojstva iz čl. 111. toč. 3. KZ/11 postojalo ranije zlostavljanje žrtve koje je nekad trajalo i više od 20 godina. U nekim predmetima je okolnost ranijeg zlostavljanja bila razvidna iz ranijih osuđujućih presuda, bilo u kaznenom ili prekršajnom postupku. U slučajevima u kojima nasilje nije bilo prijavljeno, ono je konstatirano iz iskaza svjedoka, medicinske dokumentacije, iskaza samih žrtava (koje su preživjele) i drugih dokaza.

Zašto neke žrtve ostaju s nasilnicima?

Bliski odnos žrtve i počinitelja temeljio se na njihovom statusu sadašnjih ili bivših bračnih ili izvanbračnih partnera. Dakle, radilo se o osobama koje su imale zajedničku djecu, živjele u zajedničkom kućanstvu ili ženama koje su napustile nasilne partnere, a oni su ih svejedno ugnjetavali, prijetili ubojstvom i sl. Nekim počiniteljima su bile izrečene i zaštitne mjere zabrane približavanja te udaljenje iz zajedničkog kućanstva, koje nisu polučile svrhu. Jedan od razloga je financijska ovisnost i činjenica da nemaju kamo otići. Također, tu su obećanja počinitelja da će se promijeniti te neupitno postojanje emotivne veze unatoč prisutnosti nasilja.

Počinitelji ubojstva su mahom muškarci.

Razloge tome treba potražiti u nejednakim odnosima moći. Muškarci koji zlostavljaju svoje partnerice misle da na to imaju pravo, da su žene u njihovom vlasništvu, da nemaju pravo otići i da su dužne trpjeti sustavno zlostavljanje.

Što predstavlja prepreku uvođenju femicida u kaznenopravni sustav?

Prepreka je nedostatak razumijevanja što pojam femicid zapravo obuhvaća. Pokušaj da se femicidom obuhvate razni oblici ponašanja kontraproduktivno se odrazio na jasnoću njegovog poimanja. Kada se fokusiramo samo na intimni femicid, kao ubojstvo žene koju je partner ranije zlostavljao, lišeno ostalih niskih pobuda (npr. mržnje), ne ostaje mjesta nejasnoćama što taj fenomen zapravo predstavlja. U tom pogledu, u odnosu na okolnost ranijeg zlostavljanja, intimni femicid može se podvesti pod zajednički nazivnik s kaznenim djelom teškog ubojstva ranije zlostavljane bliske osobe.

■ Mirna Jasić Gašić

Katarska bojna

Ničiji pojedinačni ispad ne opravdava kolektivni i trijumfalni huškački uzvrat na račun epske tragedije čitavog jednog naroda

Milan Borjan i Bruno Petković (Foto: Carl Recine/Reuters/PIXSELL)

PORED globalne rasprave o političkim okolnostima katarskog domaćinstva Svjetskog nogometnog prvenstva, dobili smo i mi u regiji svoj prigodni mali ogled. Za metu je poslužio golman kanadske reprezentacije MILAN BORJAN, inače prvotimac Crvene zvezde, a rođeni Kninjanin. Borjan je kao dijete 1995. godine napustio rodni grad u izbjegličkoj koloni, i ne ustručava se o tome eksplicitno govoriti. Štoviše, ne prihvata navode da je došao iz Hrvatske, nego Republike Srpske Krajine i, znao je izjaviti, 'srpske Dalmacije'. Bilo je to sasvim dovoljno da se veliki dio hrvatskih navijača na utakmici Hrvatska – Kanada prošle nedjelje koncentrira primarno na njega.

Iživljavanje u vidu raznovrsnoga psovačkog te izazivačkog skandiranja upotpunjeno je tom prilikom transparentima s crtežima ili markama traktora i porukama tipa 'Knin '95.', 'Oluja '95.' i 'Ništa ne bježi kao Borjan'. Jer kanadsko-beogradski golman napustio je zavičaj na obiteljskom traktoru, poput tisuća drugih izbjeglica s tog područja, pa je upravo takvo poljoprivredno vozilo u međuvremenu postalo omiljeni simbol izrugivanja među ekstremistima na ratno-pobjedničkoj strani. No to se rugalačko mahnitanje nije ovaj put zaustavilo samo na Milanu Borjanu, ako znamo da je pozamašna lavina gadosti bila usmjerena prema njegovoj supruzi koja je, naravno, pretrpjela i neizostavnu dozu seksizma. I nije stalo na tribinama, nego su im mobite-

le zatrpali porukama, dok su naročito njegov broj navijači otvoreno dijelili u najširim krugovima s upravo tom svrhom.

Ovdje smo dužni dodati napomenu, s obzirom na to da nam osvrt na sve to više od sporta nastaje sukcesivno između novina i pripadajućeg portala, a događaji preskaču jedni druge. Međunarodna nogometna organizacija (FIFA) u utorak je otvorila disciplinski postupak protiv hrvatske reprezentacije, pa se kroz narednih šest dana očekuje odgovor Hrvatskog nogometnog saveza koji je zasad poručio da, budimo dosljedno ozbiljni, 'uvijek osuđuje diskriminaciju i rasizam'. Nadalje, u javnosti se našlo puno ocjena po kojima je Milan Borjan zbog vlastite nacionalističke gluposti zaslužio ono što ga je snašlo na stadionu Khalifa International. Na to ćemo reći samo da ničiji pojedinačni ispad ne opravdava kolektivni i trijumfalni huškački uzvrat na račun, u krajnjoj liniji, epske tragedije čitavog jednog naroda s nebrojenim nevinim žrtvama.

Nešto je slično po društvenim mrežama, inače, doživio još i australski reprezentativac MILOŠ DEGENEK, također porijeklom Srbin iz Knina, također dijete iz one iste kolone. On je u vezi s današnjim provokatorima iz Hrvatske imao nešto više sreće, ne samo zato što nije tako politički neodmjeren kao Borjan, nego i zato što se nisu ni susreli s Australijom. Ipak, treba reći da se dio igrača Hrvatske iskazao vrlo pozitivno, pri čemu se kritičkim osvrtom prema vlastitim navijačima istaknuo ponajviše BRUNO PETKOVIĆ. 'Iskreno, to nije lijepo.

Puno sam puta bio u takvoj poziciji u karijeri', kazao je hrvatski reprezentativac nakon utakmice, 'da su me vrijeđali protivnički navijači. To je negativna strana nogometa, ali nekada moraš stisnuti zube i ići dalje.'

S druge strane, hrvatski mediji odigrali su većinom tabloidski, potpaljujući mrzi-lački žar ili pak tobože suzdržano promatrajući orgijanje. S potonjim su se stajalištem proslavile i javna Hrvatska radiotelevizija te Hrvatska izvještajna novinska agencija, krivotvoreći u svojim javljanjima objektivnu masovnost izgređa i napadnu raskoš popratne bezrezervno nedvosmislene retorike i dekoracije.

■ Igor Lasić

Kontrola filatelizma

GOTOVO konspirativno zvuči argument Hrvatske pošte (HP) koja je odbila zahtjev Saveza antifašističkih boraca i antifašista (SABA RH) i Saveza društava Josip Broz Tito Hrvatske za izradu prigodnog poštanskog žiga s likom JOSIPA BROZA TITA, koji je trebao poslužiti za filatelističku izložbu u sklopu obilježavanja 130. obljetnice Titova rođenja. U dopisu koji su iz Ureda za korporativne komunikacije te tvrtke odaslali Novostima piše, naime, da su antifašisti u svom zahtjevu – zakasnili. 'Prigodni poštanski žig se izrađuje povodom neke obljetnice, primjerice na datum ili u mjesecu kad je netko rođen ili okrugle obljetnice nekog događaja na određen datum. U ovom slučaju zahtjev je glasio da se izradi prigodni poštanski žig pod nazivom 130. obljetnica rođenja J. B. Tita. S obzirom na to da je obljetnica rođenja J. B. Tita bila u svibnju, a ne u prosincu, predlagatelji su sa zahtjevom zakasnili', pišu iz Hrvatske pošte.

Predsjednik SABA-e FRANJO HABULIN medijima je kazao da smatra kako odbijenica nema nužno političku pozadinu, no zanimljiviji je stav JOVANA VEJNOVIĆA, predsjednika Saveza društava J. B. Tita, koja smatra da baš i nije tako. Čini se da je odbijenica HP-a posve usklađena s nedavnom odlukom Odbora za imenovanje naselja, ulica i trgova zagrebačke Gradske skupštine, koji nije prihvatio prijedlog gradskog kluba SDP-a da sadašnjem Trgu Republike Hrvatske bude vraćen naziv Trg maršala Tita.

— Odbijenica nema druge pozadine doli političke, jer pitanje tajminga u ovom slučaju, prema našim informacijama, nije bilo ključno. Riječ je o tendenciji povijesnog ili ako hoćete političkog raskida s nečim što je nekad bilo da bi se na taj način opravdalo sve ono što se dešavalo unatrag tri desetljeća. To je način da se iz memorije svijeta i naroda istisnu sjećanja na period u kojem smo bili daleko uspješniji nego danas. Podatak da Republika Hrvatska još nije dostigla društveni bruto proizvod socijalističke republike zvuči u tom smislu frapantno – kazao je Novostima Jovan Vejnović.

■ D. Grozdanić

FRAGMENTI GRADA

Pravo na život

ONI bi da i dalje ubijaju tu jednu djecu, oduzimaju im pravo na život; govorio je u lokalnom kvartovskom bircu stariji muškarac drugom starijem muškarcu glasom koji je tek neznatno razdvajao povišeni ton od urlanja. Trebalo mi je malo vremena da uhvatim kontekst razgovora i shvatim kako pod pojmom 'jadna djeca' misli na začete plodove u utrobi žena, odnosno fetuse. Slušajući ga, netko potpuno neupućen u temu razgovora pomislio bi da se tu radi o klasičnom zločinu ubojstva.

'Prisluškivali' smo, sjetit će se možda redovitiji čitatelj/ica ove rubrike, početkom ove godine razgovor dvije zagrebačke gospode o istoj temi na jednom placu iz vrlo srodnog rakursa, prava na pobačaj. No nismo tom prilikom otvorili perspektivu te društvene problematike koju nam pruža iskaz citiranog muškarca, a to je kategorija prava, konkretnije prava na život. Ima jedna pomalo nezgodna okolnost za nas koji smo na nesreću profesionalno završili u nekom od zanata što se naslanjaju na društveno-humanističke teme i probleme. Naime, činjenica je da i ostatak populacije naprosto razgovara o tim temama, često neprecizno koristeći pojmove i kategorije koji su nama problemski motivi i alati u profesionalnom životu i egzistenciji. Toga su, sreća njihova, u velikom opsegu amnestirane kolege i kolegice iz polja biologije, kemije, termodinamike... i drugih prirodnih i tehničkih znanstvenih područja. Jer nitko u široj javnosti ne vodi kolektivne debate, niti je za to kapacitiran, o čelijama, jonskom vezivanju, molekularnoj entropiji ili toplinskim strojevima (ako imate drugačija saznanja, molim dojavite), ali su zato svima puna usta, svi sve navodno znaju i suvereno sude o društveno-političkim pitanjima.

Tako i spomenuti muškarac u birtiji uz pivo lakonski samouvjereno govori o pravima nerođenog bića. Kada bi znao što govori, možda bi shvatio da je pravo političko-socijalna povijesna kategorija i kao takvo može biti primjenjivano samo na status nekog društvenog subjekta, individualnog i(li) kolektivnog. Nerođeni biološki entitet s potencijalima za realizaciju života, dakle fetus, nije društveni subjekt, stoga za njega naprosto ne važi institut prava. Ali se zato koncept prava može i mora primijeniti na status žene koja u svome tijelu nosi začeti plod. To je kategorija prava na izbor koja u demokratskim sustavima pripada ženi.

Stoga bi citirani gospodin i njemu srodni po vrijednosnim stavovima trebali shvatiti i prihvatiti činjenicu da iz perspektive svjetovnog prava na kojemu počiva institucija moderne sekularne građanske države, fetus i žena u čijoj utrobi isti boravi nisu istoznačni i jednakopravni identiteti. Zagovarajući pravo fetusa da bude rođeno po svaku cijenu, negira se jedino smisleno i utemeljeno pravo u tom kontekstu, a to je pravo žena da same donose te kompleksne odluke, da odlučuju o sebi, svome životu i tijelu.

■ Hajrudin Hromadžić

Okvir za mišljenje

Predviđenim kurikulumom predmeta Kritičko mišljenje ne remeti se mapa svijeta građena drugim nastavnim predmetima. U podučavanju kritičkoga mišljenja ili građanstva kapitalistička država nalazi način održavanja socijalnoga mira i uzornoga ponašanja svojih građana, a vidi i mogućnost lakšega baratanja radnom snagom

PREDMETOM Kritičko mišljenje, koji bi kao alternativa vjeronauku u osnovne škole trebao biti uveden na jesen 2023., nastava bi se, kako je kazao voditelj radne grupe za izradu kurikulumu BRUNO ČUR-

KO, trebala usmjeriti prema izgradnji 'ne-manipulativne škole koja će djecu naučiti kako misliti, a ne što misliti'. Moderna škola, čiji se nastanak veže uz industrijsku revoluciju, kao i početke organiziranja vojski i birokracija nacionalnih država, građena je

upravo radi toga da bi se omogućila manipulacija odnosno upravljanje stanovništvom koje bi jednoga dana trebalo postati radno sposobno, prinuđeno zakonima, uredbama i društvenim stegama, što se do danas nije značajnije promijenilo. Ni nastavni pred-

met Kritičko mišljenje (čak i kada bismo pristali na to da je 'kako' moguće izlučiti iz 'što'), unatoč namjerama njegovih autora, kako će se pokazati u ostatku teksta, u tome nije i teško da bi mogao biti izuzetak. Već u komentarima u javnome savjeto-

vanju primjećivano je izrazito poklapanje odgojno-obrazovnih ishoda kurikuluma Kritičkoga mišljenja s ishodima drugih, napose društveno-humanističkih predmeta i međupredmetnih tema. Zaista, kurikulum to otvoreno kazuje ističući da se od njih razlikuje po tome što ‘drugi(m) nastavni(m) predmet(ima) i međupredmetn(im) tema(ma) (...) razvoj kompetencije kritičkoga mišljenja ipak nije primarni odgojno-obrazovni cilj’. Prelistavanjem kurikuluma Hrvatskoga jezika i književnosti, Povijesti, Muzičke kulture ili Prirode i društva ishodi okrenuti onome što je moguće nazvati kritičkim mišljenjem, na tom tragu, ograničeni su ili kulminiraju odgojno-obrazovnim ciljevima kao što su da ‘(učenik) poštuje različite jezične i kulturne zajednice i njihove vrijednosti, jača nacionalni identitet i pripadnost narodu i državi upoznavanjem i njegovanjem kulturno-povijesne baštine’ (Hrvatski jezik i književnost, HJK) ili da ‘razumije važnost očuvanja zavičajne, nacionalne i svjetske kulturne, povijesne i duhovne baštine’ (Povijest). Društveno-humanistički kurikulumi u osnovnim i srednjim školama potiču propitivanje i analizu samo do te mjere do koje se ne zadiru u uvjete i načine reprodukcije i održanja postojećih društvenih odnosa. Pa tako, unatoč tome što će se koji redak prije potaknuti ‘u različitim izvorima (pronalazak) sadržaja i informacija o kojima (učenik) kritički promišlja, procjenjuje njihovu pouzdanost i korisnost’ (HJK), evaluacija tih sadržaja i informacija neće se uvezati prema rastakanju zadanih raspodjela i uobličavanja jezičnih i kulturnih resursa. Od učenika će se zahtijevati da ih ‘poštuju’ i ‘čuvaju’, da bi se u njihova tijela ubrizgali narodi (etnije), nacije i države u koje su historijski i institucionalno utegnuti. U nastavi Hrvatskoga jezika i književnosti ili Povijesti kritičko mišljenje ‘nije primarni odgojno-obrazovni cilj’ jer razumijevanje načina na koji jezik, književnost ili povijest funkcioniraju ili kako ih kapitalističke države operacionaliziraju samo po sebi nije primarni odgojno-obrazovni cilj. Društveno-humanističke znanosti i struke koje su iznjedrile pristupe i metode za razgrtanje, analizu i tumačenje prikrivanih i zapetljanih načina na koje se opresija i eksploatacija odvijaju ovdje gube bilo kakvu emancipacijsku težnju, postajući sredstvima za generiranje i održavanje tih procesa. Društveno-humanistički predmeti u institucionaliziranom obrazovanju imaju identitetsku, a ne spoznajnu ulogu (zato se nekada u Hrvatskoj, Srbiji i BiH kolokvijalno i nazivaju ‘nacionalnom grupom predmeta’), pa se tako npr. ‘tradicija’ ili ‘baština’ u njima ne prokazuju i razmatraju kao iluzije kontinuiteta, promjenjiva i ideološki potaknuta preslagivanja selektivno izvučenih povijesnih i kulturnih značenja u rezbarenju nacija, nego kao zdravorazumske i organske pojave koje samo valja u zatečenom obliku prenijeti dalje. Jezik, književnost ili povijest nisu mjesta istraživanja i rastvaranja, nego postaju okoštanim sjenama jezika, književnosti ili povijesti u kojima se mogu ogledati država i tržište.

Kurikulumom Kritičkoga mišljenja ne remeti se ni na koji način (i bilo bi naivno vjerovati da bi se remetila) mapa svijeta građena drugim nastavnim predmetima, gdje je to ‘kako’ kritičkoga mišljenja (kao ‘primarni odgojno-obrazovni cilj’) i bila ideja zadržati podalje od toga na ‘što’ bi se uopće to mišljenje trebalo odnositi, paradoksalno, kao oblik nadzora i umirivanja bilo kakve kritike. On prepoznaje tri cjeline: ‘A. upravljanje informacijama i primjenu strategija kritičkoga mišljenja, B. osobnu i društvenu odgovornost, etičnost djelovanja i C. upravljanje vlastitim mišljenjem.’ Prva cjelina koncentrirana na raščlanjivanje teksta i

argumentacije zadržava se na ovladavanju metodama semantičke i logičke analize nasumično odabranih predložaka, lektiranih naslova, dijelova udžbenika ili pjesme grupe ТБФ, praćenih jednako nasumičnim uputama ili pitanjima koja se ne granaju i izoštravaju prema jasnim i definiranim problematskim razradama (u pogubljenome kurikularnom ‘što’). U osmom razredu stoga se predlaže čitanje ulomaka ‘iz utopijskih djela i uspoređivanje sa stvarnim svijetom’, kao i nedorečeno ‘iz djela koja prikazuju društvene probleme’ (naslućene uglavnom iz predloženih književnih naslova, ‘Djevojčice iz Afganistana’, ‘Gospodara muha’ ili ‘Nas djece s kolodvora zoo’), a da nije rečeno zašto i što s tim; čime bi se zapravo u ‘stvarnom svijetu’ valjalo baviti i kako ta djela podučavaju i usmjeravaju kritičko promišljanje svakodnevice i utabavaju smjer njezine moguće transformacije. Nasumičnost slaganja sadržaja i dezorijentiranost predmeta vide se i u ilustrativnom zadatku pomoću kojeg bi nastavnici trebali dobiti ideju kako pristupiti cjelini: ‘prihvatljiv(ost) ljubavnoga odnosa između dvoje partnera s velikom razlikom u godinama’ u Šimunovićevom ‘Alkaru’, gdje se od učenika traže moralne prosudbe, iz perspektive Marte, Rašice, ostavljenoga mladića, Martina novog partnera ili sela, a ne reflektiranje toga kako je i zašto moralnost baš tako sazdana u promatranim načinima proizvodnje i regulacije intimnosti i familijarnosti. U kurikulumu je društvo, ako nije potpuno oljušteno s tehnologiziranih i suhih postupaka mišljenja, razmrvljeno na pojedinačne događaje ili situacije, ne uspijevajući dosegnuti do toga odakle oni proizlaze, da bi se uopće moglo zastati na etnicitetu, rodu ili bilo kojem društvenom problemu. Bez konteksta u kojem će se i prema čemu vještina brusiti, ‘tumačenje informacija iz različitih izvora’, ‘klasifikacija pojmova po određenim kriterijima’ ili ‘razlikovanje objašnjenja od argumenta’ ostaju puka vježba u mišljenju. Tek se u kontekstu i s obzirom na konkretne preokupacije analize može razglabati o mišljenju koje bi pretendiralo na kritičnost.

Da to ‘što bi djeca trebala misliti’ ostaje samo umjetno odlijepljeno od predmeta, koliko god se distanca pokušavala kreirati, elaborira od ‘Alkara’ nadalje cjelina ‘osobne i društvene odgovornosti, etičnosti djelovanja’. Kako u univerzumu školskoga znanja nema ni kapitalizma ni države, samo slobodnolebdećih identiteta koji su oduvijek bili tu, etničkih ili jezičnih, kao i slobodnolebdećih zajednica, obiteljskih ili razrednih, u kojima će učenik pronaći svoju ulogu uz usmjeravanje škole, volontiranjem ili nekom lokalnom akcijom, osobna su i društvena odgovornost pojašnjene kao odgovornost pojedinca za ‘osobn(u) dobrobit’ i za ‘ostvarivanj(e) zajedničkih ciljeva i dobrobiti društva u cjelini’. Ti slobodnolebdeći identiteti i slobodnolebdeće zajednice, zajedno s robama i idejama, u toj liberalnoj koncepciji slobodno cirkuliraju i konkuriraju na tržištu na kojem je naizgled moguće konzumirati što god osoba izabere, postojati u pravu na ‘različitost i toleranciju’. Kurikulum ne vidi načine na koje su djeca i nastavnici subjektivizirani, da nije riječ o ‘etničkom identitetu’ ili ‘kulturnoj zajednici’ za kojima mogu posegnuti, koji su topla i sigurna mjesta čije su granice puno udisanje plućima, nego o etnicizaciji ili kulturalizaciji, načinima na koje kapitalistička država guta jezik i kulturu, a čiji su efekti identitet i zajednica. Tu nema razmatranja prilika iz kojih djeca kreću, načina na koji su izbor i angažman uvjetovani i oblikovani strukturnim ograničenjima, pa kurikulum ne uspijeva ni podržati djecu u razumijevanju i adresiranju okolnosti koje ih sputavaju i o kojima bi ih trebao potaknuti da kritički

U univerzumu školskoga znanja nema ni kapitalizma ni države, samo slobodnolebdećih identiteta koji su oduvijek bili tu, etničkih ili jezičnih, kao i slobodnolebdećih zajednica, obiteljskih ili razrednih, u kojima će učenik pronaći svoju ulogu

U vezi Šimunovićeve ‘Alkara’ od učenika se traže moralne prosudbe, a ne reflektiranje toga kako je i zašto moralnost baš tako sazdana u promatranim načinima proizvodnje i regulacije intimnosti i familijarnosti

misle. Ograničenja su pojašnjena prije svega identitetima i zajednicama (izlučenim iz ekonomskih i socijalnih prilika), njihovom teksturom ‘pravila’ koja nemaju počela ni uzroka, a kojima je kontrolirano i suženo djelovanje učenika. Nužnost pridržavanja tih pravila trebala bi se, prema kurikulumu, dosljedno podučavati od prvog do osmog razreda, s tek pokojim sramežljivim pomakom prema napomeni da to ne znači da njih ili autoritete ne bi trebalo propitivati (‘Učenik/ opisuje prikladne i neprikladne načine ponašanja’, ‘Opisuje važnost pridržavanja pravila za život u zajednici, raspravlja o prednostima i nedostacima pridržavanja pravila, raspravlja o vlastitim izborima ponašanja’). Kurikulum Kritičkoga mišljenja mogao bi isto tako biti, kada bi mu netko prešarao i nadopisao naslov, kurikulumom Građanskoga odgoja i obrazovanja jer prije svega podučava građanstvo, obaveze djeteta, budućega građanina prema državi i njome proizvedenim zajednicama. Uspostavljanje tih zajednica služiti će diverzifikaciji ekonomskog i socijalnog konteksta u kojem će se mobilizirati i vagati jednoga dana i njegov rad: ‘Učenik razvija građansku odgovornost, razumijevanje načina na koji funkcionira realni svijet, jača socijalne vještine, odgovornost, samoučinkovitost i priprema se za razvoj karijere.’

Kao u međupredmetnim temama, Građanskom odgoju i obrazovanju, Poduzetništvu ili Učiti kako učiti, dijete se odmalena uhadava u radne procese za koje škola treba pripremiti (na tragu tvrdnje da škola nije ni mišljena da odgaja sretne i svjesne ljude, nego da namiri potrebe kapitalističkih, nacionalnih država). Tu se sa socijaliziranja poslušnosti i discipline (pravilima, dužnosti, zauzimanjem za što efektivnije institucije) pomiče prema konceptu metakognicije u trećoj cjelini, definirane kao ‘ono što učenik zna o svom procesu razmišljanja, uz razumijevanje obrazaca koji stoje iza toga’, a koja ‘uključuje i sposobnost upravljanja procesima planiranja, nadgledanja i evaluacije mišljenja’. Metakognicija će se tako ostvariti u obliku projektnih zaduženja u kojima se, kao na traci, radnica-u-pripremi provlači kroz ‘etapu planiranja rada’, ‘etapu praćenja svoga rada’ i ‘etapu samovrednovanja’ (ali i vrednovanja svojih vršnjakinja), poticanjem njihove provedbe ‘u zajednici’. Kritičko mišljenje ili Građanski odgoj i obrazovanje, s odgovornošću prebačenom na individue koje bi trebale znati preživjeti od projekta do projekta, od privremenog posla do privremenog posla, tako pomažu upogoniti i opririodniti cijeli mehanizam, i rada i određivanja njegove vrijednosti provlačenjem tijela radnika-u-pripremi kroz etnicitet i rod. Kapitalistička država u podučavanju kritičkoga mišljenja ili građanstva nalazi način održavanja socijalnoga mira i uzornoga ponašanja svojih građana (da razumiju različitosti i toleriraju ih kako bi se spriječilo nasilje ili da mogu razlučiti dokle sežu granice njihovih prava). Ali isto tako, u tom depolitiziranom kritičkom mišljenju koje dobacuje samo nekoliko metara ispred sebe, vidi i mogućnost lakšega baratanja radnom snagom, učeći je samostalnosti u radu, prilagodljivosti i okretnosti kako se profitna mašina bude okretala u trenutku kada njihov rad bude utrživ. Kritičko mišljenje koje obećava kurikulum služi tome zadatku; potiče razvoj onih sposobnosti razrješavanja slojevitih i specijaliziranih zadataka za koje ga je dovoljno podučiti u nekom pročišćenom i otupjelom obliku, bez straha da bi ikada moglo postati prijetnjom.

Ako će se negdje u sklopu formalnoga obrazovanja kritičko mišljenje razviti, to će biti uz predane i posvećene nastavnike koji to neće podržati zbog, nego usprkos kurikulumima. ■

Пад је очекиван

У жупанији је укупан пад броја становника већи од десет посто

Како коментирате резултате пописа становништва у Шибенско-книнској жупанији?

Овдје је пад броја становника већи од десет посто, па су и 'резултати' везани уз српску заједницу слични – сада нас је 8.064 или 8,35 посто од укупног становништва, а 2011. било нас је 11.518. Наравно, о самом попису, технологији и изведби могло би се полемизирати, али узроци том смањењу су и све већа доб становништва, чему је свакако придонијело стопирање повратака потпомогнуто и из Загреба и из Београда. Власти су кроз протекла два десетљећа чиниле све како би се што мање прогнаних и избјеглих одлучивало враћати у Хрватску. Овдје се то чинило понајвише опструирањем рјешавања стамбених питања и обнове, док се у Србији ради властите користи настојало задржати избјеглице и помоћ повратницима свести тек на неке хуманитарне пакете. Узрок мањем броју становника је и улазак Хрватске у ЕУ, након којег је пуно људи млађе и средње животне доби одлучило своја егзистенцијална питања рјешавати вани, махом у западноевропским земљама. Дакако, тај се пад итекако осјети, и у нашој заједници и у цијелој Жупанији. Све је више затворених кућа и све мање способних радити на својим имањима, иако су ОПГ-ови, поготову већи, једина шанса за пласман изворних производа који ће обогатити туристичку понуду за домаће и за странце. Опет, све је више оних спремних улагати у тзв. куће за одмор.

Како ће се резултати пописа одразити на мањинске изборе?

Без обзира на забрињавајуће резултате пописивања становништва, формират ћемо сва наша вијећа као након избора 2019. Додуше, у Промини смо то право изгубили, али ондје мањинског вијећа није било ни прије, јер нас је ондје свега 1,8 посто или 14 особа декларираних као Срби. Ни у Цивљанима нема таквог

тијела, али ћемо то у мају следеће године настојати промијенити. Излазност на мањинске и локалне изборе увијек је нижа од оне на опће, поготову кад није кандидирано више од једне изборне листе. А као што је било прије четири године, ни на новима не очекујем још неку листу поред СНВ-ове.

Какво је стање комуналне инфраструктуре?

У дијеловима Жупаније у којима живе припадници заједнице то се питање рјешава нешто брже него прије, понајприје захваљујући партиципацији СДСС-а у државној и локалној власти. У Парчићима је нпр. струју добило 12 домаћинстава, а ускоро ће нови прикључак добити и остала. И обнова цеста иде боље него до сада, поготову жупанијских и локалних. Но велики проблем, притом и срамота за многе, представља стање државне цесте Д59, од Брибирских Мостина до споја с Д1 у Охестову; то је једна по животе свих судионика у промету најкритичнијих дионица било које државне цесте у Жупанији и цијелој Хрватској. Но не желим вјеровати да је разлог неодржавању чињеница што пролази кроз двије општине у којима је на власти СДСС. А иако је водоопскрба један од Владињих приоритета, бојим се да се задани рокови неће поштовати, унаточ израђеној пројектној документацији за неколико села.

Што је с пројектима у Кистањама?

Након завршетка двају пројеката великих и вриједних око три милијуна еура – Руралног подузетничког инкубатора Крка и Еко-центра, довршавају се радови на Посјетитељском центру НП Крка с музејском збирком 'Крка, врело живота'. Ради се и на згради у којој ће бити музеј Буковице, што ће додатно обогатити туристичку понуду цијелога краја. Ту је и грађевински пројект дјечјег вртића, а тражи се и инвеститор за пренамјену бивше основношколске зграде у Биовичином Селу у дом за старе и немоћне.

Каква је међусобна сурадња свих огранака српске заједнице?

Сурадња мањинских вијећа са СПЦ-ом је коректна, а темељи се на заједничким културним, вјерским и хуманитарним акцијама које имају подршку начелника Бискупије, Ервеника и Кистања. Ту је, јасно, обиљежавање нама значајних датума, а морам истакнути и недавну помоћ ВСНМ-а богословији Манастира Крка, којој смо у намирницама и производима донирали више од двадесет хиљада куна. ■ Н. Јовановић

МАЊИНСКИ ЗАСТУПНИК

Богатима више, сиромашнима мање

Заступница СДСС-а ДРАГАНА ЈЕЦКОВ говорила је за саборском говорницом о Приједлогу државног прорачуна Републике Хрватске за 2023. годину и пројекцијама за 2024. и 2025. годину.

— Израчун износа средстава за 2023., ако не дође до неких измјена, радит ће се према новом попису становништва, што је проблем јер тај пад у броју становника није мали, поготову у најсиромашнијим дијеловима земље. Највећи падови су у Вуковарско-сријемској жупанији (19,54 посто), у Сисачко-мославачкој жупанији 18,49 посто и у Бродско-посавској жупанији 17,53 посто. Тај пад срезат ће приходе локалних јединица на тим подручјима која добивају од фискалног изравнања, а захваљујући којима су протекле четири године прорачуни тих јединица 'продисали' – навела је Јецков као највећи проблем прорачуна за 2023. годину.

Због мање становника, прорачуни су све тањи
(Фото: Кристина Штедул
Фабац/PIXSELL)

— Једна од важних реформи у прошлом мандату је било увођење фонда фискалног изравнања 2018. Њиме је ублажена неједнакост фискалних капацитета различитих локалних јединица за пружање истовјетних услуга и додатно су оснажени прорачуни сиромашнијег дијела локалне самоуправе уз прилику за финансирање развојних пројеката. Управо је фонд изравнања требао помоћи подручјима највише погођенима депопулацијом и негативним трендовима иселавања, која ће сада бити кажњена израчуном према новом попису становништва. То може стопирати бројне планиране пројекте и угрозити оне које су у тијеку. На тим су подручјима јавне услуге ионако теже доступне, а управо ће њихов губитак грађани који живе на том подручју највише осјетити. Тко ће у овим крајевима заправо остати – запитала се Јецков и додала да су добитници градови с највећим порастом броја становника.

— Јасно се види да се помаже богатим срединама да одрже стандард јавних услуга, док се кажњавају они најсиромашнији, углавном они који имају највећи пад броја становника. Оправдано се питамо какву ће квалитету јавних услуга

моћи пружити нпр. један Гвозд, Сисак, Врховине, Ердут, Негославци, Борово, Удбина, Бискупија и друге општине у 1. или 2. скупини према степену неразвијености ако им се узме до 30 посто из њихових, ионако малих прорачуна? Зато апелирам на Министарство финансија и Владу да нађу начин како би депопулације пријети локалним прорачунима. Иначе ћемо свести Хрватску на Загреб и обалу – закључила је Јецков.

Срамотан однос према жртвама

У слободном говору заступник СДСС-а БОРИС МИЛОШЕВИЋ затражио је да се пронађе праведно рјешење за неправедно поступање државе према Дубравки ЈАГОДИЋ и Милану ШАПОЊИ који су као жртве злочина из 1992. тражили материјалну сатисфакцију за своју претрпљену бол. Жртве су у том свом тражењу одбијене уз обавезу да држави надокнаде трошкове заступања – 60.000 куна с каматама, а Министарство финансија бирократски је одбило захтјев за отпис потраживања. — Уставни суд је недавно закључио да је налогом државе да наплати трошкове заступања поремећена 'праведна равнотежа' између захтјева од опћег интереса заједнице и захтјева за заштиту темељних права појединаца, односно права подносиоца на мирно уживање њихове имовине. Уставни суд сматра да је дошло до повреде уставних права и права зајамчених Европском конвенцијом о људским правима, али је у вријеме кад је донио ту одлуку држава жртвама злочина већ наплатила 30.000 куна – рекао је Милошевић.

Онима којима су одбијени тужбени захтјеви, наложено је плаћање високих парничних трошкова у корист Хрватске. Над грађанима који су у највећем броју случајева на граници сиромаштва, покреће се оврха, чиме се они виктимизирају уз негативне посљедице по њихово здравље.

— Држава им оврхом сједа на мировине или на њихове обитељске куће које се оглашавају на бубњу за продају. То је срамотно и ничим се не може оправдати – нагласио је Милошевић. Навео је такођер примјер сестара РАДМИЛЕ и МИРЈАНЕ ВУКОВИЋ, којима су током 'Бљеска' у Медарима убијени родитељи и сестра те им пријети оврха над некретнинама како би држава намирила трошкове парнице којом су оне безуспјешно тражиле надокнаду штете због губитка чланова обитељи. Еуропски суд за људска права је кроз више својих одлука закључио да досуђивање високих износа трошкова држави, с обзиром на све околности таквих предмета, представља поновну виктимизацију жртава тешког кршења људских права и превелик терет за подносиоце. — Такву праксу је сад преузео и Уставни суд РХ. Сада је на Влади да стане с оврхама. За почетак, предлагем да први корак буде поврат наплаћених 30.000 куна од Дубравке Јагодић и Милана Шапоње – закључио је Милошевић.

■ Н. Ј.

Ma kakva vražja Dalmacija

Ličani sa sjevernih obronaka Velebita pripojeni su Zadarskoj županiji, bez uvažavanja granica i osjećaja pripadnosti. ‘Ovo je oduvijek Lika. Ali s obzirom na to kako se danas živi u ovim napuštenim selima, čini mi se da više nikamo ne pripadamo’, kaže Nada Lukić iz Velike Popine

STANOVNICI podno sjevernih obronaka Velebita odvajkada sebe smatraju Ličanima. Ponosni iz generacije u generaciju na svoje vukove i medvjede, snježne nanose za oštih zima, sir škripavac i ovčetinu u kupusu te druge stare životne navade u tom dijelu Hrvatske, od kraja sukoba 1990-ih, dulje od četvrt stoljeća, muku muče s administrativnom odlukom kojom su strpani među – Dalmatince.

Premda se svu silu činovnika i dužnosnika državnog aparata uporno upozoravalo da je granica Like i Dalmacije određena sedlima i prevojima pri vrhovima mitske planine, taj geografski fakt nije nimalo uvažavan prilikom postavljanja administrativnih i županijskih granica nove državne tvorevine; štoviše, Ličanima i Ličankama svih uzrasta na raznovrsne se načine poručivalo da je sasvim normalno osjećati se ‘po dalmatinski’, pa makar za života nikad ne ‘potočali’ noge u moru i kruh u maslinovu ulju, bacili mrežu, izvukli vršu ili bili depresivni za južine. — Poslije rata smo pripojeni Zadarskoj županiji, dakle Dalmaciji, iako smo oduvijek vezani uz Gospić i Liku – kaže NEBOJŠA

RAĐENović, donaćelnik Gračaca iz redova srpske nacionalne manjine.

— Gotovo svi stanovnici sjeverne strane Velebita smatraju se Ličanima i nezadovoljni su što smo pripojeni Zadarskoj županiji, čije vlasti nimalo ne uvažavaju ovdašnje probleme. Lika je naprosto drugi teren, to su drugačiji ljudi, običaji i kultura, kao što su drugačije naša povijest i naša klima. Čini mi se da je to bila naprasna politička odluka koju malotko razumije. Još se i može shvatiti da jednoj dalmatinskoj županiji pripadnu stanovnici južnih velebitskih obronaka, oni koji žive uz more i koji se stoljećima smatraju Podgorcima, ali smo mi ovdje, u surovom gračačkom kršu, daleko od Dalmacije i Dalmatinaca: nit’ se sami takvima osjećamo, nit’ nas oni kao svoje prihvaćaju – govori Rađenović.

Da bi zorno potvrdio ne samo svoja razmišljanja, vodi nas u obilazak ovog klimatski hladnog, prekovlebitskog dijela Hrvatske, u kojem se na gotovo svakom koraku uočavaju goleme električne vjetrenjače, postavljene ponegdje uz sam rub ceste. Zastajemo u Velikoj Popini kod porodice LUKIĆ, 72-godišnje NADE i 75-godišnjeg NIKOLE.

— Ma kakva vražja Dalmacija, ovo je oduvijek Lika. Ali s obzirom na to kako se danas živi u ovim napuštenim i zapuštenim selima, čini mi se da više nikamo ne pripadamo – otvoreno će Nada.

Lukići žive sami. Kći NIKOLINA i unučice ANA i MAJA su u Beogradu. Zaslužili su oboje mirovinu, pa tim ne baš obilatim primanjima nekako uspijevaju podmiriti životne troškove, unatoč sve žešćoj inflaciji i poskupljenjima. Nešto drugo ih puno više muči, a to je najbolja ilustracija za to koliko državne i županijske vlasti brinu o ovim zapostavljenim krajevima i ljudima.

— Naše su nevolje započele prije petnaestak godina, s izgradnjom ovih elektrovjetrenjača; sada ih je samo pored našeg sela 17, a stvaraju takav konstantni i jezivi huk da se više ne da normalno živjeti. Jedva uspijevamo razgovarati, a tv moramo pojačati do maksimuma želimo li čuti kakvu vijest. Žalili smo se na sve strane, pa su nam nakraju stručnjaci Ministarstva zdravstva priznali da je buka stvarno velika. I savjetovali da zatvorimo

Kako smo postali ‘Dalmatinci’ –
Nebojša Rađenović, Nada i
Nikola Lukić

prozore. To nas je toliko šokiralo da smo pomislili kako je krajnja namjera otjerati nas iz naših kuća i ovoga kraja – ogorčena je Nada. — Prema svemu sudeći, te su vjetrenjače postavljene na divlje, bez potrebnih papira. Kad se s time započelo, netko se žalio pa je gradnja obustavljena, ali samo na dvije godine. Jednu su htjeli postaviti ni 50 metara zračne linije od nas, ali se nakon telefonskog razgovora moje supruge s gazdom koji nije htio ni čuti za to da nam isplati neku naknadu za otežavanje života od toga odustalo – domeće Nikola.

Život Lukićima i ostalim ‘ličkim Dalmatincima’ ne otežavaju samo elektrovjetrenjače. Tu su divlje svinje te ostala zvjerad koja danonoćno vreba na usjeve, među njima i čuveni lički krumpir.

— Ovdje su ljudi primorani živjeti od poljoprivrede, no to je jako teško radi rascjepkivosti zemljišta, pa mnogi iseljavaju. Budući da Općina Gračac nije napravila plan raspolaganja zemljištem, brojnim parcelama sada vladaju kojekakvi tajkuni. Nekada je samo u Velikoj Popini bilo više od hiljadu ljudi, danas ih je tek četrdesetak, uglavnom starijih; ne smeta samo njima huk elektrovjetrenjača, taj je zlokobni zvuk već otjerao ptice i pčele iz ovoga kraja – zaključuje gračački donaćelnik.

Pored svih svojih ljepota i dobrot, Lika je od davnina poznata po brojnim izvorima pitke vode, ali u ovom njezinu dijelu bunari nerijetko presušuju za nesmiljene ljetne žege, o čemu smo u Novostima opširno pisali nedavno. No kad je Rađenović zatražio od lokalnih vlasti da se domaćinstvima tijekom takvih uvjeta voda doprema cisternama, odgovoreno mu je kako većina njih ima OPG-ove, pa se trebaju sami snaći. Da ipak sve ne bi bilo tako naopako, prvi je čovjek Gračaca na zamolbu aktualnog donaćelnika jednom odobrio dostavu vode trima domaćinstvima, ali samo po šezdeset litara!

Zadovoljstvo ljudima gračačkih sela donekle pričinjava tek snv-ov projekt ‘Od vrata do vrata’: njegovi korisnici otprije tri godine tako više ne moraju plaćati preskupi prijevoz ako u nekom od administrativnih središta moraju obaviti kakav uobičajeni posao ili zadovoljiti koju neophodnu potrebu – posjetiti liječnika ili banku, otići u trgovinu ili poštu, platiti režije ili izvaditi dokumente. — Da nije tog projekta, stvarno ne znam što bih. Kakve sam sve muke prolazila prije, od usklađivanja ionako rijetkih ili nikakvih autobusnih veza do plaćanja golemih iznosa taksistima. Sad je sve lakše, bar po tom pitanju: naš vozač dođe ovamo kad se dogovorimo, odveze nas do Gračaca, Gospića ili Zadra, pa nas lijepo vrati kući čim obavimo što smo morali – završava Nada, možda i s nadom da će takvih pozitivnijih projekata biti i u drugim životnim segmentima. U Lici ili Dalmaciji, manje je važno. ■

Ubiti rijeku zbog dvije žarulje

U Prostornom planu Zadarske županije ucrtane su dvije hidroelektrane na Zrmanji – HE Žegar i HE Zrmanja, a širom županije, u ličkom predjelu i uz samu granicu s BiH, plavom bojom koja označava područja za male hidroelektrane obojani su čitavi dijelovi rijeka i njihovih pritoka. Mještani Žegara potpisali su peticiju protiv izgradnje

POŠAST gradnje malih i velikih hidroelektrana na rijekama širom Balkana ne jenjava usprkos njihovoj dokazanoj neisplativosti i katastrofalnom utjecaju po biljni i životinjski svijet. Vodni resursi će u budućnosti biti sve potrebni, no opći je utisak da su donositelji odluka i privatni in-

vestitori skloni kockanju s okolišem. Mnogo posadenih betonskih pregrada na rijekama u Hrvatskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini i Albaniji ostavilo je iza sebe pustoš, pa se takvi projekti iz više aspekata smatraju čistim promašajima. Brutalni zahvati u prostoru najčešće nisu donijeli ništa, a najmanje energetske učinkovitost.

Nedavna javna rasprava o izmjenama i dopunama Prostornog plana Zadarske županije pokazala je nezadovoljstvo stanovništva obrovačkog kraja. Samo iz ovog dijela zadarskog zaleđa pristiglo je čak 120 primjedbi, pretežno na infrastrukturu koja se tiče upravo vodnogospodarskih i energetske sustava. U Prostornom planu Zadarske županije,

naime, ucrtane su dvije HE na Zrmanji – HE Žegar i HE Zrmanja, a širom županije, u ličkom predjelu i uz samu granicu s BiH, plavom bojom koja označava područja za male hidroelektrane obojani su čitavi dijelovi

Obranjeni od hidroelektrana
– Urošev mlin na Krupi (Foto:
Dino Stanin/PIXSELL)

Притисци и уцјене

Завршним гласањем на прошлотједној пленарној сједници Еуропског парламента у Стразбуру усвојена је резолуција под називом Нова стратегија проширења, извјеститеља хрватског социјалдемократа тонина пицуле. У том опширном документу еуропски су заступници из читавог низа политичких фракција и посланичких група усгласили своје ставове око проширења еу на подручје тзв. западног Балкана. И док за већину земаља највеће препреке на приступном путу чланству у еу остају добро познате институционалне бољке попут владавине права, корупције и људских и грађанских права, за Србију вриједе посебна правила. Питање односа с Русијом и питање Косова стављају Србију у посебну категорију и посебно тешку позицију јер се пред њу све учесталије постављају захтјеви за које је упитно може ли их она прихватити и испунити. Такав положај Србије препознат је и у самом тексту резолуције којом еуропски парламентарци, односно већина у том тијелу, позивају државе чланице и Еуропску комисију да убрзају усклађивање земаља приступница са заједничком вањском и сигурносном политиком еу-а и да наставе преговоре о приступању са Србијом само ако се та земља усклади са санкцијама еу-а против Русије и оствари знатан напредак у реформама повезанима с еу-ом. Такођер, резолуцијом се позива Србију да се суствасно усклади с рестриктивним мјерама еу-а и опћом политиком према Русији, покаже напредак у демократији и владавини права, те прихвати вриједности и приоритете еу-а. Еуропски парламент у својим препорукама иде и корак даље, па савјетује еуропским институцијама да се поново размотре сва средства еу-а намијењена Србији, особито за пројекте који се финансирају у оквиру Господарског и инвестицијског плана за западни Балкан, како би се осигурало да су сви расходи еу-а у потпуности у складу са стратешким циљевима и интересима еу-а.

Није никаква тајна да је Србија црвена крпа у очима већине у Еуропском парламенту коју чине еуропски либерали, пучани, социјалдемократи, зелени, а када се ради о односу с Русијом и конзервативци, с обзиром на то да унутар те посланичке групе превладавају представници пољске владајуће странке чији су односи с Русијом одувјек били непријатељски, а поготово је то случај након избијања рата у Украјини. У таквим политичким увјетима, оваква резолуција и став Еуропског парламента је и више него очекиван. Може се очекивати да се тај став у сљедећим мјесецима додатно радикализира, а у случају наставка трајања ратног сукоба у Украјини, и доведе до тачке у којој ће се за Србију тражити ултиматум и потпуно прекидање приступних преговора. Ипак, оно што је битно напоменути када се говори о резолуцијама Еуропског парламента је да оне нису обвезујуће, нити политички, нити правно за било коју институцију еу. Штовише, Еуропска комисија према којој су резолуције еу парламента најчешће усмјерене најчешће игнорира ставове еуропарламентарца и у свом дјеловању се равна прије свега ставовима најјачих држава чланица, посебно Француске и Њемачке. Еуропски парламент прије свега је политичка позорница на којој се разни политички актери желе доказати своје бирачком тијелу, а њихова је процјена да је у овом тренутку максимална оштрина према Србији и свему што у било којем контексту има везе с Русијом доноси највећу политичку корист код бирача. Управо у том контексту треба проматрати и ову резолуцију, која, да би за Србију представљала проблем, ипак треба доћи из уста оних политичких актера који држе стварну моћ у еу, а то су саме државе чланице и Еуропска комисија.

Но, унаоточ томе, тзв. еуропска будућност Србије и даље остаје магловита. Ставови већине чланица еу о статусу Косова и пријатељски односи Србије с Русијом реалне су препреке било каквом озбиљ-

ном размишљању о чланству Србије у еу. За еу је незамисливо да било која држава чланица има дијаметрално супротне ставове од Берлина или Париза, и то је проблем који пред Србијом неће остати неколико година, већ и у десетљећима који долазе. За Србију, с друге стране, у овом тренутку и даље звуче неприхватљиво било какви захтјеви за политичким признањем стања на Косову. Увођење санкција Русији пуно је лакше замисливо у случају нужде, а политичко водство Србије такве би мјере лако објаснило бирачком тијелу у држави која добро зна што су то политички притисци и уцјене. Најбољи примјер како се они који држе конце у еу односе према дисонантним тоновима из појединих држава је Мађарска, која се налази под тешким санкцијама еу искључиво због својих политичких ставова и одбијања да своју унутарњу и вањску политику у потпуности усклади с матрицом. У том свјетлу, еуропско чланство Србије тешко је замисливо без тектонских промјена у политичким ставовима с једне или друге стране. Исход рата у Украјини и бруталног економског исцрпљивања Русије и запада могли би промијенити политичку слику Еуропе у будућности, но у овом тренутку тешко је процијенити у ком ће смјеру тренутни каос на свјетској позорници ту будућност усмјерити.

■ Душан Цветановић

Ко је измакао столицу?

Недавно инцидент у Техничкој школи у Трстенику довео је ову малу општину у централној Србији, по много чему неупадљиву и просечну, у центар пажње јавности. На интернету се појавио видео снимак на којем се види како ученици малтретирају професорку,

тно повезан са многим факторима изван саме учионице. И да ли је проблем у самом систему, његовој примени или онима који га примењују...

Незадовољни су сви. Наставници највише због понижавајуће ниских примања, додуше, не само због примања, али то је једино због чега су се до сада организовали у штрајкове, родитељи јер су им деца преоптерећена непотребном репродукцијом знања која их не оспособљава за сурови терен савременог тржишта рада, због социјално неправедног система који фаворизује богате, јавност због лажних доктората и диплома које указују на сасвим другу димензију мањкавости система. Незадовољни су и сами ђаци, али они своје незадовољство најчешће освесте и испоље тек кад подигну диплому и схвате да ту није крај, већ да је морају и нострификовати да би им послужила.

За то незадовољство нису криви нападни родитељи који својој деци допуштају превише, који су фрустрирани својим неоствареним амбицијама и промашеним животима, па дају себи слободу тамо где једино успевају да је добију – у (не)васпитавању своје деце и пребацивању одговорности на наставнике. Нису криви ни наставници чија је мотивација за рад најчешће сразмерна плати коју добијају. А нису криви ни невоспитани, бахати ученици. Конкретно, тројица средњошколаца из Техничке школе у Трстенику покушала су да привуку пажњу својих вршњака на начин који им је познат и близак, који су од неког усвојили, за који знају да проверено функционише. Зато је инцидент тако брзо изашао из оквира овог малог места у долини Западне Мораве. За њега су чули сви, јер су сви осетили да их се тиче.

Док је трајала неизвесност око тога хоће ли ученици бити адекватно кажњени, интересовање медија и јавности било је на врхунцу. Много пута изневерено поверење у надлежне, много накупљеног незадовољства и беса довело је до

измичу јој столицу док седи за катедром и након што она пада – томе се смеју. Случај је окарактеризован као психичко, физичко и дигитално насиље над професорком и ујединио је у осудама и мештане Трстеника и наставнички колектив, али и читаву јавност све до министра образовања који је тражио најстрожу васпитно-дисциплинску меру за тројицу ученика.

Да образовање не функционише како би могло и требало, да има озбиљних проблема у систему, одавно је јасно. И то није само субјективни осећај, већ чињенично стање поткрепљено бројним показатељима. На страну то што је у Србији и даље велики број људи без икаквог или само са основним образовањем, ако погледамо младе који су завршили обавезно основно образовање и уписали средње школе, резултати релевантних тестирања показали су да је више од трећине петнаестогодишњака – функционално неписмено. Није, међутим, једноставно одредити шта је у образовном систему најпроблематичније, можда зато што захвата много више актера него што се то на први поглед чини. Зато јер је дирек-

уједињеног става – казна мора бити најстрожа. У оном тренутку кад су медији објавили да је родитељ једног од ученика поднео медицинску документацију од надлежне здравствене установе да је дете у тренутку инцидента било неурачунљиво, пажња која се као светло на крају неког позоришног комада лагано гасила на тренутак је као пиштољ-светло поново уперена у актере немилостиво догађаја. Наставничко веће је донело одлуку о искључењу двојице ученика из школе, трећи се сам исписао. Није била реч о родитељу који је типични локални моћник из овако малих средина који је поткупио или уценио лекара, како се на тренутак учинило, па прича више није била занимљива. И остала је иза нас. Реч је била ипак о дечацима које смо сви ми помало створили и који су слика нашег заједничког доприноса стању у учионицама какво смо могли да видимо на снимку. И у школским ходницима, и на улицама испред школе, и у кућама, и на сваком кораку које млади човек на почетку свог животног пута направи. Сви смо помало криви, столицу смо измакли сви.

■ Оливера Радовић

#187
Издаје Српско
привредно
друштво
'Привредник'

Утемељено
1898.

Колико школа
припрема
ученике за
живот изван
учионице?
(Фото: Pixabay)

OSLONAC MLADIMA

oslonac.privrednik.hr

Većina mladih Srba u Hrvatskoj prolazi kroz mnoge izazove. Dok mi razmišljamo o prošlosti, oni će budućnost pronaći negdje drugdje. **OSLONAC MLADIMA** smo i Ti i Ja, i svi Mi koji želimo u sadašnjosti graditi bolju budućnost.

Srpsko privredno društvo Privrednik kroz tri stoljeća je OSLONAC MLADIMA. Zajedničkim radom samo u zadnjih deset godina izdvojili smo više od 2.500.000 kuna za učeničke i studentske stipendije.

Postanite i Vi Privrednikov donator i pridružite se zajednici koja je **OSLONAC MLADIMA!**
Posjetite našu web stranicu
oslonac.privrednik.hr
i saznajte kako možete donirati.

privrednik.hr

Pomozite uplatom i postanite
OSLONAC MLADIMA!
Skenirajte barkod mobilnom
aplikacijom bilo koje banke i
donirajte odmah! Hvala Vam.

Posjetite naš P-portal
i informirajte se o srpskoj
zajednici u Hrvatskoj.

p-portal.net

Милован Данојлић – о емиграцији, дакако

Ин
мемориам

пише
Ђорђе
Матић

Има људи и умјетника који, гдје год били рођени, носе у себи нарочиту и неоспорну свјетскост, ширину, а с њоме и префињеност и одсуство сваког провинцијализма.

Милован Данојлић, пјесник пар екселанс наше културе и потпуно јединствен аутор, неуспоредив глас наше књижевности, спадао је у такве ријетке појаве

Колики само пут мора да је у животу прешао милован данојлић (1937–2022). Тако би се рекло већ на први поглед кад се узму две крајње тачке његова живота, мјесто рођења и мјесто гдје је завршио своје постојање на земљи, големи распон од родних Иванаца код Љига, уопће од његове западне Србије и Шумадије, преко Београда па до Француске, Париза и Поатјеа – и назад. Не мисли се овдје једино на физички простор, наравно, кад се говори о томе животном путу, него на разлику и контраст између ових топова који стоје као метафоре за издизање из скучених, провинцијалних околности, односно за каснији развој личности и ауторства, редом грађених у великим центрима, чега су симбол потоњи градови и земље. Али би се исто тако, мјерено само по тој логици, потпуно погријешило. Има, наиме, људи и умјетника који, гдје год били рођени, носе у себи нарочиту и неоспорну свјетскост, ширину, а с њоме и префињеност и одсуство сваког провинцијализма. Милован Данојлић, пјесник пар екселанс наше културе и потпуно јединствен аутор, неуспоредив глас наше књижевности, спадао је у такве ријетке појаве. У култури пуној представника наопаке логики, у којој писци из мањих средина што више писали о великим центрима, то се провинцијалније доимају, Мића Данојлић успио је да обрне тај принцип и праксу. Пишући у добром дијелу свога опуса и о варошицама Србије, чак и о родном селу као посебном локусу свога постојања, с властите ширине, изузетног познавања језика, свјетских књижевности, ерудиције у коју је спадало познавање чак филозофије и хуманистичких наука, дјеловао је потпуно свјетски, а у томе и неусиљено и запањујуће рафинирано, у силно елегантном стилу, пјесничком и прозном, као и у животним назорима.

Милован Данојлић у том смислу ће остати запамћен – а већ за живота тако институционализиран – најприје као пјесник, у луку од лиризма и касне модерне прве збирке 'Урођенички псалми', с краја педесетих прошлог вијека, до поезије за дјецу, у чему је, ако се дозволи, био још врснији. Тако, његова данас класична пјесма 'Како спавају трамваји' једна је од најнежњих, но, много теже, уједно од поетски, прозодијски, стилски најелегантнијих пјесама читаве наше поезије. Ипак, нека се дозволи у тужној прилици и једна 'јеретичка' мисао. У голомој библиографији, Данојлићевом пјесничком опусу као главном

дијелу бројношћу парира и прозно, есејистичко, публицистичко и преводилачко стваралаштво (у потоњем, за неколико генерација незаобилазни пријеводи, посебно енглеских титана модернизма Јетса, елиота и паунда, али и оних с француског, бодлера и сиорана). Но, великом броју поетских збирки унаточ, нашу је књижевност и културу Данојлић изнад свега задужио прозом – точније с два управо величанствена романа. То што су оба готово заборављена или изгубљена, не мијења ништа на ствари: пошто им, нажалост, у многим дијеловима онога што говоре вријеме иде на руку, једном ће их какав добар читалац (а таквих је мало увијек) сигурно негдје открити, а те ће га двије књиге онда по прочитаном без сумње промијенити, као што су мијењале неке од нас. Најприје је била најбоља пикареска југославенске књижевности, роман 'Како је Добрислав протрчао кроз Југославију' (1977) – уједно најбоља књига о томе што значи бити пјесник (чак, или баш зато можда, и кад је главни лик изразито лош пјесник). А онда, неколико година касније дошао је и чудесни, застрашујуће видовити епистоларни и (пост)емигрантски роман 'Драги мој Петровићу' (1986). Све што је поетски и поетички, прозно и есејистички, мисаоно и разумски, али и политички и друштвено, као слободан, антиоталитарни, демократски ум Милован Данојлић стекао до тада, као да је уградио у те двије књиге – прву о властитом позиву, о пјесништву и књижевности, а другу, антиципаторну, о нама, свима овдје на овом несталном јужнославенском простору, и кључној теми као усуду – о емиграцији, дакако. Данојлић је отишао у мирнодопско вријеме у Француску, уморан од напетости и тензија које је осјећао непогрешиво и прерано – осјетивши долазак лоших времена, националних тензија и замор разним врстама 'меке опресије', фиксирајући све тамо гдје писац најбоље види: у језику и писму. Тако, пред сам сумрак система и земље оставио је незаобилазну публицистичку књигу 'Муке с речима', коју би и данас (можда нарочито данас!) требало давати 'на рецепт' свакоме тко се бави писањем и јавним говором.

Занимљиво: попут неколицине најбољих колега који су писали ангажирано и у опозицији систему, кад се крајем осамдесетих указала слобода говора и писања – није знао шта с њом. Оклизнуо се, опасно и неопрезно, и брзо дошао к себи. Свеједно, остала је непотребна грешка која је некако упадљиво сметала као и увијек кад

Милован Данојлић у Удружењу Адлигат (фото: Виктор Лазић, Wikipedia)

уман, разборит човјек и ванредно интелигентан аутор погријеша. И оно бриљантно епиграматско писање у романима, а каквом тежи иначе готово сваки писац, као да је нагло заказало. Из тога, показат ће се да је, иако све више слављен и признаван, уз гомилу најважнијих награда и чланство у Академији, најбоља дјела заправо написао 'кад му је било најтеже', у ауторитарном систему који је имао много мана и цензура, али је, парадоксално, пазио своје умове и умјетнике.

Милован Данојлић није био човјек ортодоксија, нити неумјерених тврдоглавости, и с годинама као да је постајао мекши и меланхоличнији, не разбацујући се горчинама, колико год патио над неправдама чињеним његовој земљи, народу и култури. А патио је заиста над њима, и онда кад би долазио кући, и из даљине, тамо одакле се пати другачије и теже јер нема никога да разумије или да за то мари. Зато је још горча чињеница што се остварио страх свих страхова сваког емигранта, и што је далеко од куће умро један велики писац. Збогом, драги мој Данојлићу. ■

ДЕЈАН ТОМИЋ Гуслари су били сведоци и крити- чари времена

Дугогодиш-
њи музички
уредник ртв
Војводине и
аутор бројних
књига о
гајдама,
труби, фрули,
хармоници
и гуслама

РАЗГОВАРАО
Бојан Муњин

Гуслари су некада били поштовани и имали су значајан друштвени утицај, иако су махом то били слепи људи. Међутим, њихов егзистенцијални живот често није био лак, чак и код Петра Прерадовића имате једну песму о тешком животу гуслара, каже неуморни сакупљач музичког и литерарног народног блага

Ако нетко напише тридесет и једну књигу с подручја етномузикологије и о темама шире културне баштине, то је заиста ријеткост. Ако се при томе ради о истраживању музичке традиције и народног стваралаштва које прије практички нитко није обрађивао, онда се заиста ради о некој врсти подвига. Ријеч је, наиме, о Дејану томићу, музичком педагогу и дугогодишњем музичком уреднику Радио-телевизије Војводине, који се деценијама систематски бави откривањем и скупљањем расутог музичког и литерарног народног блага, како у Војводини тако и у Србији и на ширем балканском подручју. Тако су настале књиге о гајдама, труби, фрули, хармоници и гуслама, као укоријењеним традицијским инструментима, али и о старој народној лирици у Србији, која је била инспирација и многим европским писцима и композиторима. С Дејаном Томићем разговарамо о његовим дугогодишњим истраживачким напорима и о више него значајном културном благу, које је у његовим књигама по први пута угледало свјетло дана.

Господине Томић, како изгледа ваш истраживачки рад из дана у дан?

Често долазим у архив Матице српске у Новом Саду, затим у друге библиотеке или истражујем на терену и радим сваки дан. Формално не припадам музиколошким академским круговима: ја сам слободни истраживач који то знање претаче у књиге. По мом мишљењу, те књиге су доста потребне, јер те етномузиколошке теме нико још није обрадио. Нажалост, данас се музиколошко благо Србије код нас више не поштује. Моју књигу 'Срби и европски композитори' посветио сам делима 228 европских композитора који су

били надахнути српском музичком и литерарном баштином. Те композиције, рецимо Јохана Штрауса, биле су извођене, на пример, и у градској кући у Сомбору, средином хих века. Јохан Штраус је једном приликом био у Новом Саду када је и записао српске народне песме које су затим биле музички обрађене. Рецимо у оперети 'Јабука', коју је Штраус написао у поводу 50. годишњице свог рада, он је радњу те оперете сместио у окружење српског друштва.

Значај народних песама је у лепоти, рими и у емотивности стиха, као и у искрености песника или певача који је те стихове саставио. Зато је то за Гетеа и за друге истраживаче из Европе било откриће, који су ту лепоту такође осетили

Одакле ваша љубав и страст за истраживањем етномузиколошке и традицијске културне баштине?

Та страст потиче од чињенице што сам био музички уредник на ртв Нови Сад 30 година. Затим, као што рекох, етномузикологија није развијена грана у Србији. Коначно, рођен сам на селу, а не у граду и могу да кажем да сам поседовао ту онтолошку везу и љубав за народном музиком. Рецимо у Стапару, мом родном селу поред Сомбора, водио сам један фестивал посвећен хармоници, традиционалном инструменту у нашем селу, али шире гледано такве манифестације се до недавно нису баш неговале.

Фрула у стиховима

Како су започела ваша музиколошка истраживања?

Када сам кренуо да пишем музиколошке књиге, прво сам обрадио марка нештића, тамбураша и врсног композитора 'са седам врлина' у оквиру музике. После тога, замолили су ме људи из Прислонице код Чачка, где се одржавао традиционални сусрет фрулаша, да нешто урадим на тему фруле и ја сам онда приредио књигу песама под насловом 'Фрула у стиховима српских песника' у коју сам уврстио 187 врхунских српских песника. Када су 2012. године гусле ушле на попис заштићене српске културне баштине приредио сам књигу 'Гусле у стиховима српских песника', која је изашла у два издања. Морам да кажем да сам први објавио књигу о српским гајдама, о чему никад нико пре мене није писао, што сматрам неком врстом срамоте. Приредио сам и књигу 'Певане

песме српских песника', у коју сам уврстио наше значајне песнике, од БРАНКА РАДИЧЕВИЋА, ЗМАЈА ЈОВЕ, АЛЕКСЕ ШАНТИЋА и многих других. Музика старе Војводине била је јако занемарена и ја сам објавио књигу и о томе, у коју сам уврстио око 400 војвођанских песама.

Могло би се рећи да су гусле више од инструмента.

Па, може се рећи да су гусле у та стара времена биле нека врста друштвеног медија. Гусле су пратиле епске песме и занимљиво је да код гусала и гајди постоји тонски тренутак који је заједнички, а то је да и једне и друге прате ту епску причу изговорену кроз стихове. Осим тога, гуслари певају песме наших песника, лазе костића, Шантића, Змаја и Радичевића и ја то увек на промоцијама спомињем. Познајем, на пример, БОЈАНУ ПЕКОВИЋ, која свира гусле и студира етномузикологију на Сибелиус конзерваторију у Финској и која значајно утиче да се овде млади опредељују за гусле. Када је била промоција моје књиге 'Апотеоза српским гуслама – књига друга' у Новом Саду, имао сам ту част да је и она томе присуствовала и изазвала је велико одушевљење код публике. Надам се да ће она, као први образовани гуслар, по свету представити и пронети културу наших гусала. О српским гуслама је иначе писало преко 80 страних аутора, од ГЕТЕА на овамо.

Гете је рекао да је српска народна поезија најљепше што је икада чуо...

То је истина и до те поезије Гете је дошао захваљујући вуку који је све те песме сакупио. Значај тих песама напосто је у лепоти, рими и у емотивности стиха, као и у искрености песника или певача који је те стихове саставио. Зато је то за Гетеа и за друге истраживаче из Европе било откриће, који су ту лепоту такође осетили. Треба сада да објавим албум од 18 композиција под насловом 'Војводина стара и клавирске композиције европских аутора'. Загребачки композитор ФРАЊО КУХАЧ написао је композицију 'Српско оро', можете замислити, за 16 пијаниста, односно за четири клавира четвороручно.

Да се вратимо на гусларе. Они су били и свједоци времена...

Типичан пример тога је гуслар ФИЛИП ВИШЊИЋ, којег спомиње ЛУКИЈАН МУШИЦКИ, за време Првог српског устанка, који је слушао приче устаника и о томе певао уз гусле. Он је у то време био на неки начин непосредни извештач ратних операција. У Црној Гори, када би се догађала нека неизвесна ситуација, постојао је израз 'Дај да чујемо шта ће гуслар рећи.' Гуслари су били сведоци и критичари свога времена. Гуслари су некада били поштовани и имали су значајан друштвени утицај, иако су махом то били слепи људи. Међутим, њихов егзистенцијални живот често није био лак, чак и код ПЕТРА ПРЕРАДОВИЋА имате једну песму о тешком животу гуслара. Преношење информација преко гусала у 18. и 19. веку не може се упоредити са данашњим временом када преко телевизије и електронских медија имате сијасет информација, које ометају и неутралишу истину и емоцију везану за поједине ситуације.

Српске гајде

Када би направили мозаик српских традицијских инструмената по важности, у који би улазиле гусле, фрула, хармоника, гајде, тамбура и труба, који инструмент би био на првом мјесту? Фрула је била најважнија. Она је била најпростија, најмања и најближа обичном човеку. И ми, као и многа друга деца, правили смо фруле од зове. Фрула је историјски, старински инструмент од најранијих дана. Био је то са једне стране пастирски инструмент, а са друге стране био је то инструмент плеса у колу. У таквој ситуацији, у каквом сеоском дворишту, ако не би постојао

Дејан Томић, истраживач расутог музичког блага

гајдаш, сигурно би се нашао неки фрулаш. Други инструмент су гусле које су музички формирали, а трећи су гајде, које су биле централни инструмент код Срба за забаву. Постоји запис са краја 18. века у којем пише да су Срби, који су као 'фрајкори' ратовали за Аустро-Угаре против Француза, имали гајдаше па би се, како каже записивач, по 400 војника ухватило у коло и они су играли уз гајде.

Гдје су у српској култури гајде данас?

Као што рекох, код нас постоји прилично неодговоран однос према традицијским инструментима, посебно према гајдама. Недавно смо имали прилику да гледамо сахрану британске краљице и она је читаво време била праћена гајдама, а код нас се гајде уопште не спомињу. Имамо овде једног гајдаша, максима мудринића, са којим сам приредио један цд, који сам приложио уз моју књигу 'Гајде – весела Србадија'. За војвођанске гајде специфично је то, за разлику од других гајди, да се уз њих мора певати. Однос према традиционалним инструментима јако овиси и о демографским променама, јер староседелачко становништво помало изумире, а нови досељеници и младе генерације такве инструменте више не препознају. И наш информативни систем је такав да се традицијски инструменти не спомињу, иако гусле, гуслари и гусларска такмичења и фестивали и даље постоје у Србији.

Гдје је у свему томе хармоника?

Хармоника се историјски појавила после трубе. У мојој књизи 'Вечној труби и трубачима' покушао сам да истражим све о местима где се труба свирала и у којим приликама. Пронашао сам запис о једном трубачу, драгану, из Призрена који је свирао трубу за време цара душана и био је позиван да свира чак и у Дубровник. Труба се наравно свирала у ратовима, јер је она служила као сигнални инструмент у биткама, али се свирала и међу војницима и уз звуке народних песама. Између два светска рата била је јако популарна и формирани су многи трубачки оркестри. Труба се користила заједно са хармоником као пратња у жетвеним и другим пољопривредним радовима. О тој тру-

би у Србији писао је и немачки етнолог ГЕРХАРД ГЕЗЕМАН. Хармоника је, пак, централни музички инструмент у Србији новијег времена, до појаве електронског инструментарија. Данас један синтесајзер замењује читав оркестар. То је сада турбо-фолк или 'Балкан кантри', како ја то зовем, али то више није српска народна песма. Ово кажем као музиколог: ако говоримо о турбо-фолку, онда најблаже речено можемо да говоримо само о тзв. ђускању, а ако говоримо о српској народној песми, онда говоримо о емоцији.

Написали сте више од тридесет књига о традицијској музици, народној поезији и култури. Што још остаје?

Па треба, као што рекох, да објавим тај албум о Војводини и европским композиторима, а имам и већ приређену књигу 'Тај чудесни свет музике и музичара', али не могу баш да објавим све одједном. У тој новој књизи пуно је података о музичкој баштини и уметницима из целог света, као и оно што свакако треба да се зна, као нека поука, за сваког слушаоца концерата озбиљне музике. Раније сам приредио књигу 'Српске народне приповетке и пословице', али сада сам ју значајно проширио за ново издање. Крајем 90-их сам приредио две књиге о анегдотама, прву 'Срби у анегдотама', која је била изузетно примљена. У другој 'Знаменити Срби у збивању, казивању и анегдотама' бавио сам се личностима од досијеја до иве Андрића, укупно 93 личности обрађених на око 600 страница. Сада припремам и трећу књигу 'Знаменити Срби у записима и анегдотама', где ће бити нових и заиста лепих записа везаних за наше јавне личности и ту сам се определио за период од Првог српског устанка и црногорске јунаке у борби против Турака, од св. ПЕТРА ЦЕТИЊСКОГ па даље, све до књижевника тог времена. Што се тиче музике, урадио сам албум 'Сто српских родољубивих песама – нотно издање' и то за четворогласни мешовити хор, за четворогласни мушки хор, за двогласни хор и за солисте уз пратњу клавира. Спомињем тај албум зато што је прво издање изашло недавно, а у међувремену сам – веровали или не – пронашао још толико другог музичког материјала да би наредне године требало да изађе и друго издање тог албума. ■

Дара – отишла са ријеком

Дара Секулић
(1930 – 2021),
поетски класик
који је градио
надетнички
босанско-
херцеговачки
идентитет

пише Мухарем
Баздуљ

Иако Сарајево с почетка двадесет и првог вијека троши много у покушају да се успостави као главни град надетничке босанскохерцеговачке културе и умјетности, оно нема практично никаквог интереса за Дару Секулић, жену која је у једној другој епохи ту парадигму практично креирала. Ако негдје у околини и има каквог-таквог интереса за њену поезију, онда је то у Републици Српској

Дара Секулић (Фото:
Јовица Дробњак)

Почетком осамдесетих година двадесетог вијека, тачније 1981. године, професор мидхат бегић (1911 – 1983) објавио је књижевнокритичку студију под насловом ‘Четири босанскохерцеговачка пјесника’. Четири пјесника којима се у књизи бавио, три пјесника заправо и једна пјесникиња, ако ћемо одати почаст данашњој потреби за родном политичком коректношћу, били су мак диздар, скендер куленовић, дара секулић и анђелко вулетић. Овај наоко сухи и банални библиографски податак, међутим, чува у себи суштину духа времена кад је ријеч о нечему што би се могло назвати надетничким босанскохерцеговачким идентитетом. Седам година након Устава из 1974, док се Сарајево ушминкава за предстојеће Олимпијске игре, у вријеме док сарајевски филм (те године је премијерно приказан филм ‘Сјећаш ли се, Доли Бел’) и популарна култура (Бијело дугме снима живи албум у Кулушићу) освајају Југославију, ствара се, први и вјероватно једини пут, босанскохерцеговачки културни идентитет којем подједнако припадају и Муслимани и Срби и Хрвати и, данашњим рјечником, такозвани остали. То је било могуће само зато јер је постојала Југославија, односно заједничка држава у којој су истовремено са Сарајевом били и Београд и Загреб. То је оно што данашњи сарајевски лажни ‘грађанисти’ никако не могу да схвате.

Са ауторитетом најважнијег живућег босанскохерцеговачког књижевног историчара и теоретичара, са етикетом стручњака за скерлића, са француским докторатом и потпуно фамозном ерудицијом чија илустрација може бити чињеница да је цитирао и читао борхеса ‘before it was cool’, што би данас рекли млади, Бегић је овом књигом свјесно градио канон модерне босанскохерцеговачке поезије. Све четворо пјесника рођени су у првој половини двадесетог вијека, у распону од 1910. (Куленовић) до 1933. (Вулетић). Диздар је седам година млађи од Куленовића, док је Секулићева три године старија од Вулетића. Прва двојица су у вријеме изласка књиге мртви (Диздар од 1971, Куленовић од 1978. године). Редослијед којим су у књизи наведени нема, међутим, везе са годинама живота, нити са животом и смрћу, него тек са абецедним мјестом иницијала презимена. Двојица мртвих пјесника су, по оријенталној звучности имена, Муслимани, мада је Диздар сам изабрао да га се уврсти у (националну) хрватску књижевност, док је Куленовићев избор била српска. Секулићева је била Српкиња, а Вулетић (који је умро у Загребу у октобру 2021. године, исте године, дакле, као и Дара Секулић) Хрват. Сви су, међутим, по Бегићу, на једнак начин били класици босанскохерцеговачке поезије. Диздар и Куленовић више нису били живи, док су Дара Секулић и Анђелко Вулетић, рекло би се, били поносни на своју репутацију: били су живи класици са једва (не)навршених педесет љета.

Дара Секулић пјесникиња није постала у раној младости, како је то посљедњих деценија обичај. Прву књигу, и то не самосталну, објавила је с навршених двадесет и шест. Била је то књига једноставног наслова ‘Пјесме’, а у њој су уз пјесме Секулићеве објављене пјесме још два пјесника: пубе матеовића и луке павловића. Књигу је објавило сарајевско издавачко предузеће Народна просвјета, а имала је 86 страница. ‘Блок’ Даре Секулић носио је карактеристичан наслов ‘Отјецали смо с ријекама’. У тим почетничким стиховима видјела се, ако ништа, једна ствар: дубинско животно искуство. У Дариних четврт вијека стало је нечијих неколико вјекова. Родила се у селу Кордунски Љесковац, као ћерка милоша секулића, столара, колара и резбара, и мајке кате (дјевојачко Егић), домаћице, која је осим Даре родила још деветоро дјеце. У вријеме кад је Дари дванаест година, оца јој убијају усташе. Годину дана касније, мајка јој умире од тифуса. Име села у којем јој је мајка умрла дјелује пресимболично и прелитерарно: село се звало – Збијег. Дара, њена сестра софија и њихов брат драган успјели су да преболе тифус. Дару судбина баца од дома за незбринуту дјецу преко Прве партизанске гимназије на Банији и Италије

до Карловца, Загреба и Сиска. Рано се удала и добила двоје дјеце. Објавила је прве пјесме у загребачком часопису Извор. Положила је испит на пријемном испиту за глуму на загребачкој Академији код бранка гавеле, али је њеном мужу сметало да му жена буде глумица, па студиј није поштено ни започела. Ипак, развела се и нашла пред новим почетком. Случајан сусрет са Маком Диздаром и изетом сарајлићем утиче на њу да одлучи да се пресели у Сарајево.

У Сарајево стиже средином 1953. и запошљава се као благајница у Инвалидском столарском предузећу Бор. Тешко да није препознала симболику у томе да на неки начин наставља бавити се очевим столарским занатом. Ипак, чим јој се указала прилика, прелази да ради у часопис Одјек који се бавио књижевношћу и културом. Како рекосмо, 1956. објављује прву самосталну књигу, а двије године касније прву самосталну – ‘Отсањани дом’. Ову књигу је штампао Сарајевски графички завод у едицији ‘Цепна књига’. Књига је привукла пристојну пажњу. Ипак, унутар сцене и културне заједнице, десило се оно типично ишчекивање, она идеја да наредна књига својим квалитетом или неквалитетом бива заправо најважнији аргумент у процјени да ли је Дара Секулић и да ли ће бити важан и релевантан писац. Па је Дара Секулић направила озбиљну паузу, а онда је 1963. објавила ‘Грлом у јагоде’. С том књигом, одмах по изласку креће прича о успјеху, крећу хвалоспјевне критике и коментари те долази годишња награда Удружења књижевника Босне и Херцеговине за најбољу књигу у свим жанровима. Пут Даре Секулић ка статусу модерног класика започиње са ‘Грлом у јагоде’. У насловној пјесми, она незаборавно каже: ‘Град из града није што и град са дрда,/ дошла сам као грлом у јагоде’.

Идућих двадесетак година, Дара Секулић је најприје на путу до статуса живог класика, да би напосљетку, како смо видјели, то и постала. Све вријеме ‘база’ јој је у Сарајеву, мада и доста путје, углавном по Југославији. До краја редовног радног вијека, највећи дио стажа проводи као уредница у дјечијем листу Мале новине. Добива све могуће књижевне награде: ип Свјетлост, Шестоаприлску, Двадесетседмојулску, Удружања књижевника итд. Кад 1980. године одлази у пензију, отвара јој се простор за путовања у даље предјеле. Провела је пола године у Индији, у Њу Делхију, на једном тамошњем универзитету, као лектор за српскохрватски језик. Недуго након повратка из Индије, одлази на неколико мјесеци и у Француску, на усавршавање језика. И као пензионерка и као живући поетски класик и даље има, очито је, унутрашњу потребу за напредовањем. За разлику од њених мушких колега, оперативна свакодневна политика је нешто што њу не интересује превише. Нажалост, то што се ви не интересујете за политику, не значи да се политика не интересује за вас. Године 1992, као шездесетдвогодишњакиња, пјесникиња Дара Секулић, са троје унучади, одлази у избјеглиштво. Најприје је у Новом Саду, па прелази у Сремску Каменицу, а онда одлази на југ, у Власотинце и Приштину. Крајем стољећа, мора у још једно избјеглиштво. Није ваљда ни чудно да је, чим јој се пружи прилика, већ 2002. одлучила да се врати у Сарајево. Није то више било оно Сарајево, али ни она више није била она Дара Секулић. Иако то Сарајево с почетка двадесет и првог вијека троши много у покушају да се успостави као главни град надетничке босанскохерцеговачке културе и умјетности, нема практично никаквог интереса за Дару Секулић, жену која је у једној другој епохи ту парадигму практично креирала. Ако негдје у околини и има каквог-таквог интереса за њену поезију, онда је то у Републици Српској, у оближњем Источном Сарајеву. Њене ‘колеге’ из Бегићеве књиге ‘преселили’ су се на банкноте, а Дару Секулић је чекала босанскохерцеговачка свакидашња јадиковка у којој новца увијек мањка. У Босни и Херцеговини је заједничка остала само економија.

Дара Секулић се родила недуго након што је краљ Александар прогласио диктатуру и Југосла-

Сарајево са својом опјеваном ријеком (фото: Игор Собан/PIXSELL)

Ријека Корана (фото: Кристина Штедул Фабац/PIXSELL)

вију подијелио на бановине. Њено родно село налазило се на рубу Савске бановине, односно наомак Врбаске бановине. Успостава такозване ндх прекинула јој је дјетињство, уништила јој породицу, али је побједничка партизанска војска обновила Југославију унутар које је конституисана и Босна и Херцеговина као равноправна република. Управо на босанскохерцеговачкој књижевној сцени, Дара Секулић ће се успоставити као велика пјесникиња. Није да је она била непозната у Београду, Загребу или Новом Саду, али она је ипак била дио сарајевског контекста. Вратила се, рекосмо, у то Сарајево кад је све већ било готово, па је и проживјела скоро двадесет пуних година у неком симболичком фејдауту. Има неке поетске правде да је у Сарајеву и умрла. Тамо је и сахрањена, на гробљу Свети Марко. Тешко је, међутим, замислити да ће се сарајевска градска управа сјетити да јој се одужи именовањем неке улице или институције, тешко је замислити да њена сабрана или изабрана дјела изиђу у Сарајеву, изван контекста маргине неке српске културне институције. Симболички, њена баштина остаје на бригу тој више него десеткованој и оклеветаној српској прекодринској, пречанској култури. У њеном родном Кордунском Љесковцу на попису 2011. је пописано укупно осамнаест људи и сви су били старији од педесет година. Осамдесет година раније, само су Милош и Ката Секулић имали десеторо дјеце. Ничег више нема. Остаје само поезија. Остају стихови Даре Секулић, скоро насумице изабрани:

‘Ја немам своје земље,сва је земља моја.Али има моја ријека.’

То је једна од оних ријека из наслова њене прве књиге, из наслова њене трећине прве књиге која је и њена. Та се ријека, можда, зове Корана. А можда се зове и Стикс. Дарин судруг из Бегићеве књиге звао ју је модром ријеком. ■

ИМПРЕСУМ

Година xv / Загреб | петак, 02/12/2022

ПРИВРЕДНИК #187

издавач
Српско привредно друштво
‘Привредник’ и Српско
народно вијеће
главна уредница новости
Андреа Радак
уредник ПРИВРЕДНИКА
Никола Лунић
РЕДАКЦИЈА
Паулина Арбутина, Душан
Цветановић, Слађана
Чанковић, Бојан Муњин,
Дијана Савић, Оливера
Радовић, Маша Самарџија
и Драгана Зечевић

ГРАФИЧКИ УРЕДНИК
Дарко Матошевић
дизајн
Парабуреау /
Игор Станишљевић
& Дамир Бралић

Привредник се финансира средствима
Савјета за националне мањине Владе
Републике Хрватске.

РЕДАКЦИЈА
Прерадовићева 18,
10 000 Загреб
т/ф ++385 1 4854 478
ured@privrednik.net
www.privrednik.hr

1897-2022

SRPSKO PRIVREDNO DRUŠTVO
PRIVREDNIK

125

GODINA

**OSLONAC
MLADIMA**

SVEČANA AKADEMIJA

utorak, 13. 12. 2022. godine u 19 sati
Muzička akademija, Dvorana Bersa
Zagreb, Trg Republike Hrvatske 12

PROGRAM

- Predstavljanje nove generacije Privrednikovih stipendista
- Uručenje Velike diplome Vladimira Matijevića Njegovoj Svetosti patrijarhu srpskom gospodinu Porfiriju
- Nastup Pjevačke družine Svetlane Spajić

Manifestaciju je pomogao Savjet za nacionalne manjine Republike Hrvatske

rijeka i pritoka kao što su Otuča, Zrmanja, Butižnica i Bašnica.

Valja naglasiti da su ove male i velike hidroelektrane prema Prostornom planu županije predviđene za izgradnju zadnjih 20 godina, pa se dizanje buke u ovom trenutku može činiti kao puhanje na hladno. No ono što u ovom slučaju najviše bode oči je izostanak procjene njihova utjecaja na okoliš u strateškoj studiji koja prati ovaj Prostorni plan. U dijelu o energetskim sustavima uopće se ne razmatra njihov utjecaj. HE Zrmanja, HE Žegar i načičkane male hidroelektrane nisu stručno obrađene i ocijenjene, iako je to zakonska obaveza koju propisuje Europska unija, ukoliko bi nekome palo na pamet da doista investira u tu vrstu obnovljivog izvora energije na određenom mjestu. Naprosto, nema stručne studije za cijeli Prostorni plan, već se samo sagledavaju predmeti novih izmjena i dopuna, a to nisu HE.

Zbog namjere vlasti da u budućnosti hidroelektrana bude izgrađena u najnaseljenijem dijelu sela, iz većinski srpskog Žegara na adresu županije ljetos je stigla peticija s potpisima 230 građana. Grad Obrovac, nadležan za lokacije predviđene za hidroelektrane Zrmanja i Žegar, nije obavijestio stanovništvo o mogućem scenariju u njihovom dvorištu. Osim lokalnog SDP-a i udruge Žegar u srcu, drugi nisu ništa poduzeli kako bi barem ispitali stav svojih sugrađana o ovako važnoj temi. Poučeni događajima sa Stare planine u Srbiji, gdje su male zajednice u osiromašenim selima uspjele potjerati investitore sa svojih rijeka, mladi Žegarani su taj primjer uzeli kao referentnu točku i argument za primjedbu oko budućeg Prostornog plana.

Predsjednik udruge Žegar u srcu BRANKO KOMAZEC, po struci ekolog s radnim mjestom u Oslu, za Novosti govori da na području Obrovača vladaju pasivna atmosfera i generalna tromost po pitanju svih bitnih tema. To je članove udruge na kraju motiviralo da se više uključe i da pokušaju participirati u javnoj raspravi.

Razgovarajući o širenju malih hidroelektrana na prostoru bivše Jugoslavije, ali i šire, složno primjećujemo da one niču ondje gdje zajednica više nema ili su u izumiranju. Najviše ih je planirano ondje gdje nema nikoga tko bi se mogao pobuniti. Takva je i percepcija Žegara, gdje živi jedva stotinjak stalnih stanovnika i to u poznoj dobi. Mladi okupljeni oko žegarske udruge ne vjeruju da hidroelektrane donose boljitak i potiču ekonomski razvoj zaostalih krajeva. Komazec u njihovom dopisu navodi da hidroelektrane na Zrmanji moraju biti ocijenjene zbog kumulativnog učinka na prostor. Isto tako, HE su u prostorni plan ucrtane 2001. godine, kada se nije procjenjivao njihov utjecaj na okoliš i ekološku mrežu, a i postrožili su se standardi koje je u međuvremenu propisala Europska unija. Danas je cijela Zrmanja u ekološkoj mreži Natura 2000 pa Žegarani smatraju da je nužno procijeniti i planirane hidroelektrane u strateškoj studiji ili, još bolje, sasvim ih izbrisati iz Prostornog plana. — Negativne posljedice hidroelektrana u Hrvatskoj već se mogu uočiti na više primjera, uključujući onu koja je izgrađena na rijeci Dobri, gdje tekuće rijeke, kao ni kanjona, više nema. Ondje je sada samo statična akumulacija. Riblji fond je uništen, a kraljica voda, riba mladica, na pragu je nestajanja — objašnjavaju iz žegarske udruge.

Svoju primjedbu podebljali su tvrdnjama iz različitih studija u kojima se navode štetan utjecaj hidroelektrana na stanje ekosustava, na onemogućavanje migracija riba, prekid riječnog kontinuiteta, povećanje smrtnosti riba, morfološke promjene, na buku, fragmentaciju i degradaciju staništa pojedinih vrsta. Ako bi jednog dana na Zrmanji osvanula hidroelektrana, to bi se, kako

Komazec navodi, katastrofalno odrazilo na riječni tok, koji je prije svega poznat po svojim sedrenim barijerama, a one predstavljaju akumulaciju kemijskih nanosa. Od 16 vrsta riba koje žive u Zrmanji, čak osam su endemi jadranskog sliva. Prisutni su i rijetki vođeni puževi, čovječja ribica i ugrožene ptice grabljivice. Sve nabrojano upućuje na to da ovaj riječni tok predstavlja predio od izuzetnog značaja.

Komazec nam govori je njihova rijeka zapravo jedino što im je preostalo i što okuplja ljude u selu. Komunalna, prometna i društvena infrastruktura od kraja rata ovdje ne postoji. U Žegaru više nema ni škole, ni trgovine, ni ambulante. Štoviše, osnovna zdravstvena skrb u Obrovcu svako malo ne funkcionira. Nema ni javnog prijevoza kojim bi Žegarani, Golubićani i ostali lako stigli do doktora. Tko nije mobilan i ne posjeduje auto, mora zvati u pomoć skupe privatne taksi prevoznike.

ZBOG svega toga je broj od 230 potpisnika njihove peticije protiv izgradnje hidroelektrane imponzantan. Potpiše su skupljali u julu ove godine, kada je Žegar vrvio od naroda, pri čemu mislimo na one koji ljeti dolaze u zavičaj. Stalno stanovništvo, ono staračko, zbog teških životnih uvjeta i zanemarivanja vlasti zagledano je više u osnovnu egzistenciju nego u ekološke teme. Branko nam govori da su ljudi svjesni štetnosti hidroelektrana, ali da su na neki način pomireni sa sudbinom, kakva god da je. Glavni je zadatak preživjeti i rasporediti malu mirovinu kroz mjesec dana. Zato tu i jesu mladi, govori nam on, da mogu prenijeti i objasniti starijima potencijalne opasnosti, poput ove, koje prijete selu.

Pritužbe na Prostorni plan zbog istog problema uputio je i zadarski SDP. Predsjednik obrovačke podružnice stranke JOVAN ŠUKARA iz Bogatnika kraj Žegara sretan je zbog interesa svojih sugrađana. I on smatra da se ne smije nekome olako dati pravo iskoristavanja zbog ekonomskog interesa, da se uzimaju kilovati dok se uništavaju biljna i životinjska staništa, stare mlinice i ostali objekti na rijeci.

Privatne investitore ne zanimaju sedrene barijere — Denis Frančišković (Foto: Dominik Grgurić/PIXSELL)

Hidroelektrana na Zrmanji katastrofalno bi se odrazila na riječni tok, poznat po sedrenim barijerama

Elektrane su planirane prije 20 godina — Branko Komazec

— Tu ideju treba temeljito ispitati iz svih aspekata. Treba vidjeti kakve su eventualne koristi za lokalnu zajednicu i što bi se žrtvovalo. Moramo poštivati razvoj te odnos između napretka i situacije u lokalnoj zajednici. Nije dovoljno da kažemo: ‘Ne dopada nam se.’ Mora se znati koliki će biti protok vode mimo centrale i ko će biti nadležan za kontrolu. Posebna opasnost kod nas je korupcija. Dovoljno je reći da će protok kontrolirati određena osoba koju investitor može podmititi. Mora se napraviti jasna i precizna studija utjecaja na okoliš sa svim parametrima. Taj kontrolni dio se ne smije dati samo jednoj osobi ili organizaciji, pa makar to bila lokalna samouprava — smatra Šukara.

Kroz razgovor smo se dotaknuli neprestane eksploatacije raseljenih područja poput sela u slivu Krupe i Zrmanje. Vlasti uzimaju puno, a daju slabo ili ništa. Šukara navodi da su ljudi u tom kraju previše puta prevareni da bi ikome više vjerovali.

— Zadar i kompletni otoci se snabdijevaju vodom iz Zrmanje, a naša sela — Bilišane, Muškovci, Žegar, Nadvoda, Bogatnik — nemaju vodu. I to je jedna od najvećih prevara koja se desila ovom narodu. Ako je imaju, to je uglavnom putem improvizacije, tako što svako pojedinačno vuče vodu nekim crijevom. Mještani Žegara nemaju ništa protiv raftinga i kanua. Spustilo se na hiljade stranaca na Zrmanju, ali od toga u Žegaru nije ostala nijedna kuna. Naš vodotok je devastiran, mlinovi su neobnovljeni i nemamo turističkih kapaciteta — kaže Šukara.

Ni SDP ni žegarska udruga nisu dobili odgovore iz županije. No kako saznajemo, rasprava o Prostornom planu Zadarske županije ponovo će uslijediti na nekoj od narednih sjednica županijske skupštine do kraja godine.

DENIS FRANČIŠKOVIĆ, pravnik iz karlovačke udruge Eko Pan, godinama je aktivan oko raskrinkavanja energetskog doprinosa hidroelektrana svih veličina, prvenstveno na području Karlovačke županije, na četiri karlovačke rijeke — Kupi, Mrežnici, Dobri i Korani. Sudjelovao je u naporima stručnjaka da se spriječi izgradnja hidroelektrane na dalmatinskoj Krupi, što je i zaustavljeno prije nekoliko godina, kada je ova rijeka proglašena zaštićenim kulturnim krajolikom. Jedna od rijetkih dobrih stvari iz zadarskog Prostornog plana je upravo ta što je izbrisana mogućnost podizanja hidroelektrane na toj rijeci.

Kada su u pitanju energetski planovi za Zrmanju, Frančišković objašnjava zašto se danas, kao i prije 20 godina, u Prostornom planu Zadarske županije i dalje nalaze ucrtane hidroelektrane na Zrmanji i one male na manjim rijekama. Jedinice regionalne samouprave se još uvijek pozivaju na Program prostornog uređenja Republike iz Hrvatske koji datira iz 1999. Na to se pozivala i Karlovačka županija prije nekoliko godina pod obrazloženjem da, dokle god je taj program na snazi, oni na nižoj razini ne smiju izbacivati ništa iz Prostornog plana. Pravnik govori da je to, realno gledajući, mrtvo slovo na papiru.

— Smiješno je pozivati se na nešto iz 1999. jer se otada štošta promijenilo. Ušli smo u EU, a taj program ne zadovoljava puno toga, pogotovo standarde iz okolišnog i prirodnog aspekta. Zato bi sve ono što je u Prostorni plan uneseno temeljem takvih dokumenata starih preko 20 godina trebalo ponovo valorizirati kroz stratešku procjenu, ali to nitko ne radi — govori Frančišković.

Podsjeća da sve HE, bez obzira na svoju veličinu, po propisima i po uredbi moraju

Posebna opasnost kod nas je korupcija — Jovan Šukara

proći Ocjenu o potrebi procjene utjecaja zahvata na okoliš (OPUO). Prije 2013. postojala je uredba po kojoj HE snage ispod pet megavata nisu trebale nikakvu procjenu. U Karlovačkoj županiji sve su bile isplanirane upravo ispod te granice, napominje Frančišković, sve dok uredba nije usklađena s europskom direktivom o procjeni utjecaja. Sada sve hidroelektrane moraju proći procjenu utjecaja na okoliš.

— Investitor iz Krupe koji je fantazirao o HE nije htio ići dalje u postupak. Njemu je određeno da mora raditi studiju, a bilo je upitno da li bi to prošlo. Stvar je u tome da se Hrvatska želi pokazati otvorena prema investicijama i obnovljivim izvorima energije. Tu se nameće pitanje: Ako jesu obnovljivi, da li su i održivi? Iskustva koje mi imamo u Karlovačkoj županiji, gdje ima najviše ovakvih elektrana, redom su katastrofalna, od HE Lešće do onih najmanjih, kao što je mala hidroelektrana na Kupi kod Ozlja. Vazilo je mišljenje da posljednje nemaju veliki utjecaj na okoliš. To je kriva pretpostavka — objašnjava Frančišković i dodaje da su najveći vodni potencijali za proizvodnju energije stavljeni u pogon još u Jugoslaviji.

Mnogi stručnjaci tvrde, poput našeg sugovornika, da je energetska bilanca hidroelektrana u domaćem kontekstu, s rijekama u nizinama bez prirodnog pada, apsolutno beznačajna. Trebali bismo stotine malih HE da bismo dobili jedan posto struje za Hrvatsku. — Suludo je ugrožavati vodne resurse, pogotovo kada se uzme u obzir koliko je neiskorištena sunčeva energija u Hrvatskoj u odnosu na broj sunčanih sati. Prema iskustvima iz Karlovačke županije, mogu reći da male HE nikada ne ostanu u gabaritima starih mlinica. Uvijek se ide na njihovo pumpanje. Privatnom investitoru je u interesu da mu što više vode prođe kroz kanal, ne zanimaju njega sedrene barijere i ostalo. Problem je i s nadzorom takvih objekata, sustavom kontrole i poštivanjem uvjeta koji su propisani. Trend u Europi je rušenje pregrada na rijekama, a ne postavljanje novih. U EU-u nema velikih hidroelektrana koje su napravljene u zadnjih 20 ili 30 godina, a srušeno ih je mnogo — poručuje Denis Frančišković i ponavlja da je besmisleno ubiti rijeku zbog dvije žarulje. ■

INFORMATOR

'Prosvjeta' ima preko 2.000 članova u više od 50 pododbora

Trideset godina 'Prosvjete'

SKD 'Prosvjeta' razvijala se kao autonomna kulturna institucija, s mrežom pododбора i brojnim članstvom

UDVORANI biblioteke 'Prosvjete' u Zagrebu održan je okrugli stol povodom 30. godišnjice obnove rada SKD-a nakon što je početkom 1970-ih godina 'Prosvjeta' bila zabranjena. — Inicijativa za revitalizaciju 'Prosvjete' došla je iz Srpskog demokratskog foruma – rekao je VELIMIR SEKULIĆ koji je na Skupštini u februaru 1993. izabran za prvog predsjednika obnovljenog društva, da bi kasnije niz godina bio voditelj njegove centralne biblioteke. — Za potpredsjednike su izabrani LAZO MAMULA iz Gomirja i MIODRAG MILOŠEVIĆ iz Rijeke, dok je Glavni odbor bio pun uglednih ljudi, od ministra u vladi ČEDOMIRA PAVLOVIĆA do sveučilišnih profesora i brojnih intelektualaca. Suočavali smo se s optužbama da smo kolaboracionisti, a pokušavali su nam i uzurpirati imovinu. Ukratko, bila je namjera da se 'Prosvjetu' razvlasti. Nastojali smo razvijati društvo kao autonomnu kulturnu instituciju i stvarati uslove za formiranje muzeja, naučnih i kulturnih centara, biblioteke koja je počela s radom 1996., razviti mrežu pododбора i omasoviti članstvo. Željeli smo razvijati kulturu kao preduslov afirmacije Srba, kao i revalorizacijom kulturne baštine podsjetiti na to da su Hrvati najveća dostignuća postigli kad su bili zajedno sa Srbima – zaključio je Sekulić.

MILORAD PUPOVAC govorio je o STANKU KORAČU koji je nakon zabrane rada 'Prosvjete' početkom 1970-ih bio svojevrsni čuvar njene baštine. Podsjetio je i na prvi pokušaj obnove rada 1989., kad je za predsjednika

izabran DUŠAN STAREVIĆ iz Benkovca, koji se uslijed ratne linije razgraničenja našao odsječen od društva.

— DUŠAN RADAKOVIĆ izabran je 1993. za generalnog sekretara što je bio do smrti, pazeći na financije i administraciju. SLOBODAN UZELAC, koji je bio predsjednik od 1996., najzaslužniji je za širenje pododбора, od prvih u Zagrebu, Rijeci, Gomirju i Moravicama, do razgranate mreže koju je formirao do 2004. Osim toga, pokrenuo je Centar za kulturu, ljetne i zimske škole – rekao je Pupovac.

Čedomir Višnjik govorio je o pokretanju časopisa 'Prosvjeta' 1994., naglasivši ulogu urednika MILORADA NOVAKOVIĆA. Podsjetio je da je kalendar 1995. godine štampan u Sloveniji na cirilici i takoreći prokrijumčaren preko granice.

Po riječima aktualnog potpredsjednika SINIŠE TATALOVIĆA, 'Prosvjeta' danas ima preko 2.000 članova u više od 50 pododбора, a društvo provodi brojne naučne, kulturne i prosvjetne aktivnosti. U raspravi su spomenuti folklorna tradicija u istočnim područjima i zasluge BRANISLAVA KURUČIĆA za razvoj kulturnog amaterizma u 'Prosvjeti'. ■ N. J.

Stipendije ekonomistima

Namera da se ekonomski smer u daljskoj srednjoj školi ne ugasi pokazala se uspešnom

ČETVRTU godinu zaredom Komunalno preduzeće Čvorkovac i Preduzetničko-razvojni centar opštine Erdut stipendiraju učenike prvog i drugog razreda ekonomskog smeru u Srednjoj

školi Dalj. Ove školske godine stipendije u iznosu od 400 kuna mesečno dobijace njih sedmero.

— Stipendija mi mnogo znači kao poticaj za daljnje školovanje jer vidim da postoje ljudi koji nas podržavaju. Na ovaj način nam se otvaraju nove mogućnosti, projekti i iskustva – kaže TAJANA SUNDIĆ, učenica prvog razreda.

LANA TOMIĆ je godinu dana starija, tako da stipendiju prima već drugu godinu. Novac je iskoristila za kupovinu knjiga koje nije imala.

— Čvorkovac je do sada stipendirao 16 učenika, po četvero godišnje. Možda su to simbolični iznosi stipendija u današnje vreme, ali deset rata godišnje ipak sedne na račun kao džeparac ili kao mogućnost da se nešto potrebno kupi. Čvorkovac želi da ulaže u mladost naše opštine, u znanja koja oni žele steći, a kada smo mi u pitanju to je područje zaštite životne sredine – ističe direktorica ANĐELKA TOMAŠEVIĆ.

Uz stipendije, učenici i u PORC-u mogu dobiti određena znanja i veštine.

— Prošle godine smo s njima provodili projekat BIZ-Info kroz kojim smo hteli da ih

Dodela stipendija

potaknemo da sami pišu svoje poslovne planove, da se upoznaju s tim pojmom i svim sadržajima u poslovnom planiranju. Tada smo i nagradili jednu učenicu za najbolje napisan poslovni plan i poklonili joj tablet. Mislim da je to dobro kako za učenike tako i za PORC da se kao lokalna razvojna agencija pozicionira i u odnosu na mlade ljude – ističe BOJANA ORSIĆ, direktorica PORC-a.

Srednja škola Dalj ima 52 učenika u tri smeru. Osim ekonomista, tu su i agrotehničari i agroturistički tehničari.

— Ove stipendije puno znače svima, pre svega školi, a onda i lokalnoj zajednici i svima nama koji smo iz ovog kraja. Nakon što je krenulo stipendiranje ekonomista broj učenika u tom smeru se povećao za 50 odsto. Sedam stipendiranih učenika je više od deset odsto učenika naše škole. Stimulativno je za decu, a nama istovremeno pomaže u radu – ističe direktor RAKO LUKIĆ.

Tako se inicijativa koju je pokrenuo načelnik Opštine Erdut JUGOSLAV VESIĆ s ciljem da se ekonomski smer u daljskoj Srednjoj školi ne ugasi pokazala uspešnom.

— Reč je o obrazovnoj ustanovi koja je od posebnog interesa za Opštinu Erdut. Ovih godina su stipendisti bili dobri učenici koji su te stipendije opravdali. Drago mi je da na ovakav način možemo pomoći našim roditeljima i učenicima – zaključio je Vesić.

■ D. Bošnjak

Rasprava o Ustavnom zakonu

POVODOM 20. godišnjice stupanja na snagu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, u Bjelovaru su se okupili saborski zastupnici iz redova manjinskih naroda, predsjednici manjinskih vijeća, Savjeta za nacionalne manjine, Kancelarije za ljudska prava, Ministarstva nauke i obrazovanja te Kancelarije pučke pravobraniteljice. Župan Bjelovarsko-bilogorske županije MARKO MARUŠIĆ (HDZ) rekao je da su u županiji organizacijom ovog panela željeli ukazati na važnost donošenja tog zakona za manjinske zajednice, Republiku Hrvatsku i njen kredibilitet.

— Hrvatska je u posljednja dva desetljeća na tom planu napravila velike iskorake, ali to ne znači da se time trebamo zadovoljiti. Svi zajedno trebamo ustrajno raditi na zaštiti ljudskih prava – istaknuo je Marušić.

BORIS MILOŠEVIĆ, saborski zastupnik SDSS-a, u izjavi za Novosti je rekao da je Bjelovarsko-bilogorska županija specifična po tome što jedina ima dva zamjenika župana iz redova nacionalnih manjina, češke i srpske.

— Govornici su upoznali javnost s okolnostima i procesima u vrijeme donošenja Ustavnog zakona, ali i problemima u praksi, pogotovo u vezi same provedbe zakona na lokalnom nivou. I dvadeset godina nakon donošenja zakona i dalje su veliki problemi u primjeni, pogotovo u dijelu zastupljenosti manjina u državnoj i lokalnoj samoupravi te ostvarivanju prava na jezik i pismo – rekao je Milošević. ■ Z. V.

Skupština krnjačkih antifašista

UKRNJAKU je održana redovna skupština tamošnje općinske organizacije Zajednice udruženja antifašista i boraca Karlovačke županije. Za predsjednika je ponovno izabran RADE GRIJAKOVIĆ, koji je pobrojao sve aktivnosti antifašista i komemoracije na kojima su sudjelovali. Izabrano je pet delegata koji će krnjačke antifašiste zastupati u Zajednici udruženja antifašističkih boraca i antifašista Karlovačke županije. I u narednom razdoblju rad će se svoditi na njegovanje tradicija NOB-a. Skupštini je prisustvovalo 17 od 31 člana Općinske organizacije antifašista, a prisutni su minutom šutnje odali počast svim preminulim članovima.

O stanju u organizaciji i položaju antifašista govorili su načelnik Krnjaka PERICA MATIJEVIĆ, srpski dožupan DEJAN MIHAJLOVIĆ i prvi čovjek Zajednice udruženja antifašista i boraca Karlovačke županije RADE KOSANOVIĆ. Sjednicom je predsjedavao ILIJA MATIJEVIĆ, inače predsjednik VSNM-a Karlovačke županije, koji je prisutne obavijestio o aktivnostima srpske županijske organizacije do kraja godine.

■ M. C.

Jubilej na Kalniku

ORGANIZACIJI Saveza antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske i Koordinacije zajednica udruga antifašističkih boraca i antifašista sjeverozapadne Hrvatske, 26. novembra je proslavljena 80. obljetnica osnivanja Prvog kalničkog partizanskog odreda. Prigodna akademija je bila posvećena historiji Kalničkog odreda te njegovim političkim i vojnim rukovodiocima. U radu akademije učestvovao je i bivši hrvatski predsjednik STJEPAN MESIĆ. Jedan od najboljih poznavatelja partizanske borbe na Kalniku je historičar MILIVOJ DRETAR, predsjednik Zajednice antifašističkih boraca i antifašista Varaždinske županije.

— Kalnički partizanski odred nastao je udruživanjem manjih oružanih grupa 29. marta 1942., ali je tragično završio svoj prvi dio krajem aprila. Ujesen 1942. osnovan je novi odred u selu Bijela kod Daruvara, nakon čega dolazi na Kalnik i preuzima narodno-oslobodilački otpor u ovom dijelu Hrvatske. Vode se bitke po Zagorju, Moslavini, Podravini, čak i u od Mađara okupiranom Međimurju. Prisjetili smo se i MILOŠA MANOJLOVIĆA, JOŽE HORVATA, IZIDORA Štroka, STEVE DOŠENA i drugih koji su vodili odred. Iz njega su nastali NO brigada 'Braća Radić', 32. divizija i kasnije Deseti zagrebački korpus – rekao je Dretar.

U sastav ovog odreda ušla je i jedna od prvih partizanskih udarnih grupa, tzv. Osječka ili Šojkina grupa pod komandom MILEVE CETUŠIĆ. Partizanski borci iz te grupe, većinom stanovnici Osijeka Vojakovačkog, pripadali su onom dijelu Kalničkog odreda koji je 1942. vodio MILOŠ MANOJLOVIĆ MIMA i koji se uspio spasiti te vratiti u bazu na Jasenovo brdo.

■ Z. V.

Upornost se isplatila

BIT će da se upornost isplati, rekao je Novostima MILE SEKULIĆ, predsjednik Vijeća srpske nacionalne manjine Varaždina. Desetak godina on je pokušavao da predstavnici varaždinskih Srba do-

bivaju pozive na sjednice Gradskog vijeća, da raspravljaju o gradskoj problematici, posebno o pitanjima koja se tiču tamošnje zajednice. No u tome nikako nije uspijevaio. Slično se događalo i karlovačkim Srbima koji su vodili bitku da se izbore za prava zapisana u Ustavnom zakonu o pravima nacionalnih manjina. Karlovčani su pisali Vladi, SNV-u, Savjetu za nacionalne manjine i Uredu za zaštitu prava nacionalnih manjina. Nakon nekoliko godina uspjeli su se izboriti za svoja prava, a tim je putem krenulo i varaždinsko Vijeće, pa su njihovi članovi dobili poziv na sjednicu koja se održava 30. novembra. Pozive su također dobili predstavnik albanske manjine i predstavnica slovenske manjine, iako nemaju formirana vijeća. Grad Varaždin će na sjednici promijeniti Statut i poslovnik o radu kada su u pitanju prava nacionalnih manjina. Kako su vijećnici nedavno odlučili, Plaketu Grada Varaždina zaslužnim građanima za ukupne odnose dobit će upravo Mile Sekulić.

■ M. C.

Program u decembru

UGRADSKOM kazalištu Zorin dom u subotu, 3. decembra u sklopu Dana srpske kulture bit će izvedena monodrama poznatog glumca TIHOMIRA STANIĆA 'Na Drini ćuprija' rađena po motivima romana nobelovca IVE ANDRIĆA. U Gradskoj knjižnici Ivan Goran Kovačić 15. decembra sa početkom u 18 sati bit će održana tribina pod nazivom 'Prezentacija novog Zakona o civilnim žrtvama rata 1991. – 1995', u organizaciji VSNM-a Karlovačke županije, a kojoj bi trebali prisustvovati vodeći ljudi Karlovačke županije. U Prkosu Lasinjskom će 21. decembra biti održana tradicionalna komemoracija za oko 1.500 Srba stradalih u ustaškoj ofenzivi na prvi dan zime prije 81 godinu.

■ M. C.

Svježi naslovi

NA nedavno završenom Međunarodnom sajmu knjiga u Beogradu i na zagrebačkom Interliberu za Centralnu biblioteku 'Prosvjete' u Zagrebu nabavljeno je preko 300 novih naslova, svih žanrova – od enciklopedija i stručne literature do beletristike i knjiga za djecu, rečeno je na dvodnevnom predstavljanju novonabavljenih knjiga u prostorijama Biblioteke od 23. do 24. novembra. Voditeljica SNJEŽANA ČIČA, koja je bila na oba sajma, kazala nam je da su cijene knjiga u Srbiji u prosjeku nešto niže nego u Hrvatskoj. — Cijene starijih izdanja na sajmu u Beogradu znatno su niže nego u Zagrebu, gdje mno-

Nove knjige u zagrebačkoj biblioteci 'Prosvjete'

gi izdavači drže cijene svojih knjiga – rekla je i dodala da je iz ovogodišnje beogradske ponude vidljivo da su se javile nove izdavačke kuće.

Naglasila je dobru ponudu srpskih izdavača na Interliberu na kojem se u sklopu programa 'Srbija u fokusu' predstavilo 45 izdavača s preko 1.200 naslova.

— Prilikom nabavke knjiga rukovodili smo se i nagradama koje su određeno djelo ili njegov autor dobili, čitanošću i posebno interesima naših korisnika – rekla nam je GORANKA BULJAN, ističući da su nabavljene knjige u procesu uvođenja u bazu, pa se dio onih koje su dobile svoje brojeve već može posuditi.

■ N. J.

Slava za najbolje

UZ brojne goste iz svih krajeva Hrvatske, predstavnike drugih manjina, Srba iz Slovenije, te dužnosnike Zagrebačke županije, Vijeće srpske nacionalne manjine Zagrebačke županije obilježilo je 26. novembra u hotelu Feniks kod Velike Gorice svoju krsnu slavu – Arandelovdan i tim povodom održalo svečanu sjednicu. Riječima da 'Arandelovdan slave samo najbolji, između ostalog i NOVAK ĐOKOVIĆ', prigodno je goste pozdravio predsjednik VSNM-a DRAGIŠA PILIPOVIĆ, nakon čega je zamjenik predsjednika DRAGOLJUB GERATOVIĆ podnio izvještaj o aktivnostima Vijeća i planovima za naredni period.

— Suradnja sa županijom zadovoljava, osim u nekim aspektima financiranja. Održali smo brojne aktivnosti i učestvovali u obilježavanjima godišnjica iz historije Srba u Hrvatskoj, kao i na komemoracijama, od Jadovnog i Jasenovca do Srba i Petrove gore. Bili smo domaćini na Sportskim igrama vijeća sjeverozapadne Hrvatske u Ludbregu na kojima je bilo preko 130 učesnika. Bili smo na regionalnom manjinskom skupu u Škofjoj Loki na kojem je bilo osam delegacija iz šest država. Pomogli smo humanitarno porodici Boromisa iz Dvora – rekao je Geratović i podsjetio na rezultate popisa po kojima od naredne godine neće biti izbora za gradska vijeća Zaprešića i Samobora, pa će oni imati predstavnike.

Predsjednica Skupštine Zagrebačke županije MARTINA GLASOVAC najavila je povećanje izdvajanja za rad Vijeća u narednoj godini, karlovački dožupan DEJAN MIHAJLOVIĆ ukazao je na značaj međusobne suradnje Vijeća i srpskih institucija u županijama, a DUŠAN MARGETIĆ, predsjednik bjelovarskog VSNM-a, zahvalio je obitelji Pevec na pomoći u opremanju novih prostora.

Sjećanje slavskog kolača obavio je sveštenik Đorđe Filipović, nakon čega je slijedio nastup muške pjevačke grupe zagrebačkog pododbora Prosvjete, kao i KUD-a Brdo iz Kranja koji se predstavio igrama iz Šumadije i sa Kosova.

■ N. J.

In memoriam: Branko Božić (1954. – 2022.)

DAVESET i petog novembra u Ogulinu je sahranjen dr. BRANKO BOŽIĆ, specijalist urologije i višegodišnji šef Odjela hemodijalize u Općoj bolnici Ogulin. Preminuo je 23. novembra u 68. godini, u bolnici u Zagrebu. Dr. Božić je rođen 1954. u Krnjaku, a najveći dio radnog staža kao liječnik je proveo u Ogulinu. Sahrnjen je na ogulinskom groblju Svetog Jakova u porodičnoj grobnici. Bio

je član SDP-a i aktivan kao pripadnik srpske zajednice. Bio je vijećnik u prvom i drugom sazivu Vijeća srpske nacionalne manjine Karlovačke županije. Također je u dva prva mandata bio član VSNM-a Ogulina. Aktivno se zalagao za poboljšanje položaja pripadnika srpske zajednice na području Karlovačke županije i Ogulina. Mnogim pacijentima je nesebično pomagao, naročito oko termina za ultrazvuk kada bi hitno trebalo obaviti određene pretrage. Kako je rekao ZLATKO MRVOŠ iz Gradske organizacije SDP-a Ogulin, 'smrću doktora Božića gube svi, kako Socijaldemokratska partija tako i cijela srpska zajednica'.

■ M. C.

ИНФОРМАТОР

Победница на 'Шкољкицама'

АНА АЈДУКОВИЋ из Вуковара освојила је прво место на Међународном музичком фестивалу за децу 'Шкољкице' у Новом Саду с песмом 'Анђеле' за коју је текст и музику написала њена мама АНЂЕЛКА АЈДУКОВИЋ. Фестивал је у организацији Новосадског дечјег културног центра одржан од 10. до 12. новембра у Градској концертној дворани у Новом Саду, а наступили су солисти из Русије, Бугарске, Словеније, Северне Македоније, Малте, Хрватске, Црне Горе, Мађарске и Србије.

— Конкуренција је била велика и мало сам се плашила, али сам на крају уживала.

Пева од треће године – Ана Ајдуковић

Било је више категорија, а ја сам наступила у категорији од 10 до 13 година. Први дан је била проба за сцену, други дан је одржано полуфинале, а трећи дан финале и додела награда. Задње вече је било посебно зато што смо ви били заједно и веселили се успеху – прича 11-годишња Ана.

Победу у певању остварила је и летос на првом Дечјем микрофону у организацији Радио Борова. Чланица је Дечјег певачког хора Јаворчићи из Вуковара с којим је такође наступала на многим манифестацијама.

— Највише волим да певам поп-музику, а узор су ми МАРИЈА ШЕРИФОВИЋ и ЈЕЛЕНА ТОМАШЕВИЋ – каже Ана која је талент за музику показала врло рано.

Још као трогодишњакиња похађала је прво плесне, а затим музичке радионице, а касније је њене вокалне способности неговала њена менторка АЛЕКСАНДРА КРТИНИЋ, водитељка хора Јаворчићи. Кад је објављен конкурс за музички фестивал 'Шкољкице', није било дилеме да ли ће се Ана пријавити, као ни око ауторске песме коју је у даху написала и компоновала мама Анђелка.

— Кад смо сазнали за тај дечји фестивал и да морамо да наступимо са својом ауторском песмом, закључила сам да је то задатак за мене. Наравно, тај задатак је био лаган јер ми је моје дете било инспирација и тако је та песма настала у једном

дану, а паралелно са стиховима и мелодија – прича Анђелка Ајдуковић, васпитачица у вуковарском дечјем вртићу.

Према њеним речима, аранжман за песму 'Анђеле' урадио је НЕМАЊА МИХАЈЛОВИЋ, музички продуцент у емисији 'Пинкове звезде', на препоруку и захваљујући Александри Кртинић. Ана се пријавила и за учешће у тој популарној емисији, али и за још неке музичке фестивале у региону.

— Припремам се за нове наступе, такмичења, фестивале и надам се да ће у будућности бити пуно свега тога – поручује Ана.

Међународни фестивал за децу 'Шкољкице' одржава се од 2006. године.

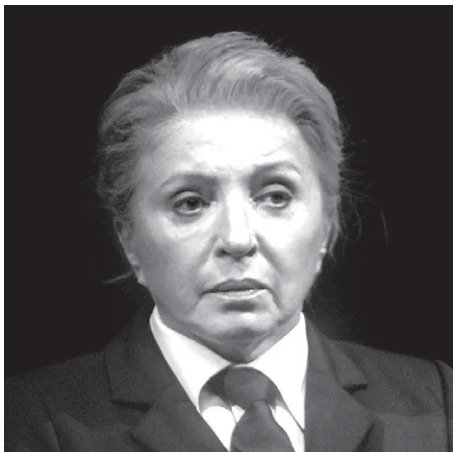
■ Д. Бошњак

Позориште и казалиште

У ХРВАТСКОМ културном дому на Сушаку, а у оквиру Дана српске културе у Ријеци, гостовало је Београдско драмско позориште у сарадњи са Загребачким казалиштем младих с хваљеном представом 'Камен'. Ова представа у режији ПАТРИКА ЛАЗИЋА настала је по драмском тексту МАРИЈУСА ФОН МАЈЕНБУРГА, а у њој између осталих глуме МИРЈАНА КАРАНОВИЋ и ДОРИС ШАРИЋ КУКУЉИЦА. У трајању од 90 минута провлачи се прича неколико генерација различитих обитељи које повезује чињеница да све живе у истој кући, али у различитим временима. Становници се измјењују с политичким порецима, а њихове се приче испреплићу од времена њемачке националсоцијалистичке државе до пада Берлинског зида и доласка касног капитализма. Мирјана Карановић тумачи лик Њемице Витхе која је у кући живјела до завршетка Другог свјетског рата.

— Сада ми је толико уживање играти ову улогу, поготово јер имам тако дивне партнере. У представи се смењују слике из разних животних периода те жене коју ја играм и разне теме се покрећу о томе како је кућа мењала своје власнике, а како су сви сматрали да је то њихова кућа, која се поистовећује са идентитетом. Пошто сам текст, као модеран, не даје никаква

Мирјана Карановић (архивска фотографија)
(Фото: Дејан Ракита/PIXSELL)

упутства, цела је инсценација у великој мери зависила од редитељске поставке. Ту је требало посложити не само кретање, него и односе: шта је оно што је споља, а шта изнутра и како се преливају једно у друго – објаснила је Мирјана Карановић, додавши како је представа у хkd-у била трећа коју играју заредом, али и најбоља од све три. Истакнула је продуктивност сарадње БДП-а и ЗКМ-а.

— Наш нови управник Југ Радивојевић је један млад и амбициозан човек који је покренуо разне акције, а једна од њих је сарадња са ЗКМ-ом јер је сматрао, а и ја тако мислим, да је тај нови репертоар који наше позориште гради последњих пар година на неки начин компатибилан са оним што ЗКМ гради. Могла бих рећи и да наше позориште има амбицију да досегне оно што је ЗКМ, тако да је дошло до сарадње која је испала веома продуктивна – казала је наша знаменита глумица.

■ К. Бошњак

Гостовање из Будимпеште

С ВАКЕ године беломанастирско Вијеће српске националне мањине обиљежава своју славу Светог архангела Михаила (21. новембра) пригодним културно-умјетничким програмом. Тим поводом одиграна је монодрама МИЛОША ВИТЕЗОВИЋА 'Милош Велики – књаз српски' у продукцији Српског позоришта из Будимпеште у режији МИЛАНА РУСА и у изведби познатог београдског глумца АЛЕКСАНДРА ДУНИЋА, који се прославио улогом батлера Ћирка у служби Срећка Шојића у тв-серији 'Бела лађа'. У договору с умјетничким секретаром Српског позоришта БРАНИМИРОМ ЋОРЂЕВИМ у програм је укључена и Етногрупа 'Ђурђевак' из Боботе, под водством ЈЕЛЕНЕ АЈДУКОВИЋ. Након завршетка представе, предсједница Вијећа СВЕТЛАНА ЖАРКОВИЋ уручила је захвалнице и пригодне поклоне извођачима и онима који су подржали организацију тог програма. За глумца Дунића наступ у Белом Манастиру било је прво гостовање у Хрватској, али се нада не и посљедње. 'Велико ми је задовољство, велика срећа, што сам дошао у Бели Манастир и срео све ове наше дивне људе. Тако да сам сигуран да ово није и наше посљедње виђење', рекао је.

Задовољство гостовањем у Белом Манастиру изразио је и умјетнички секретар Ћорђевић: 'Мислим да је овдашња заједница много тога урадила да нас на леп и скроман начин прими и презадовољни смо угошћењем. Представа је лепо дочекана, одјец су позитивни, и мислим да је ово почетак једне јако лепе сарадње и надам се да ћемо ускоро поново имати прилике гостовати овде.'

■ Јован Недић

Stogodnjak (662)

2. 12. – 9. 12. 1922: кроз правосудни портрет и политичко бунтовништво rudara JURE (Ђуре) KEROŠEVIĆA, осуђеног на смрт због судjelovanja у Husinskoj бuni 1920. године, književnik MIROSLAV KRLEŽA progovara о тренутачном политичком stanju у kraljevini: 'Mi smo malen analfabetski balkanski narod, koji, kako danas stoje stvari, živi u vazalskom odnosu naspram evropskog kapitalizma. Ne samo da su nas industrijalno i finansijski zarobili, nego nas i blokiraju. U interesu je našeg balkanskog suvereniteta, da se u velikoj borbi između rada i kapitala nikako ne angažiramo na strani kapitala, a najmanje da mu služimo kao eksponent i predstraža...' Navodeći da smo nekada 'savijenih kičama stajali u Beču, Pešti i Carigradu i danas isto tako stojimo u Parizu, Rimu i Londonu...' Krleža piše да unatoč svemu 'još nisu izumrle kod nas generacije, koje su po austrijskim tamnicama stradavale zbog svoga uvjerenja ili su krvarile po frontama... one i danas postoje i žele da se aktivistički potvrde... One vole ovu našu zemlju i vole ovaj jadni narod po tim našim tamnim i blatnim panonskim i balkanskim jarugama i jamama... Ta naša pobjednička konstruktivna generacija osuđuje depasiranu, neintelligentnu i sramotnu tiraniju naših vladajućih filistarskih, diletantskih, malograđanskih naslaga, ona razumije bosanske rudare, i iz duboke solidarnosti i simpatije s njima а суучеšча за несрећног Juru Keroševića она protestira protiv tiranski perverzne okrutnosti koja traži njegovu glavu... U obrani svojih štrajkaških prava, Jure Kerošević i drugovi stali su kao aktivni borci u falangu onih koji se biju zato da i u našoj zemlji pobijedi pamet nad malograđanskom glupošću... rad nad profitom i pravda nad lažljivom prividnošću. I neka oni diletanti, koji traže danas glavu Jure Keroševića, ne misle, da će u borbi tih principa ma i za jedan atom utvrditi pozicije svojih fiktivnih i prolaznih interesa time, što će jednu nesrećnu i ispaćenu rudarsku glavu да unište...'

* Vijest iz Beograda: 'Komesar železnичке policije uhvatio je 10-godišnjeg J. A. zvanog 'Grlo' uz čiju je pak pomoć otkrivena družina koja je pljačkala železnичке vagonе на beogradskom kolodvoru. Članovi tsu sami malodobni dečaci i devoјčice, stari između 10 i 12 godina. Ova dečja četa tatova ...izvršila je mnogo krađa на beogradskom kolodvoru, orobivši više vagona u kojima se nalazilo žito, brašno, kafa i čokolada, kao i vagonе sa suvim šljivama i vunom...'

* на vijest iz Londona да су се engleski industrijalci međusobno dogovorili како će Londonu i Parizu predložiti да се за градњу podmorskog tunela između Engleske i Francuske iskoriste njemački radnici, u novinama се, под nazivom 'Lalaš', oglasilo neko spadalo iz Subotice i, по uzoru на Engleze, predložio i ovo: 'I nama su Mađari učinilo veliko зло u prošlim vremenima. Zato predlažem да о svojem trošku, а на име ratnog duga, uz sadašnju granicu s Jugoslavijom izgrade zid bez vrata, tako да bi mi bili sigurni...'

■ Ђорђе Лићина

Grad milijunaša bez struje

‘S ovakvom lirom svi smo milijunaši’, kaže nam gazda, uz molbu da štedimo vodu. Da nije lako, u Bejrutu se vidi na svakom koraku. Kartice se više nigdje ne mogu peglati, banke su od početka krize zaledile račune građana, koji su preko noći ostali bez pristupa svojim ušteđevinama. Uz ekonomski kolaps i nestašice struje i vode, nedavno se pojavila i kolera

Bejrutski kvart Bourj Hammoud
– na momente podsjeća na Napulj,
ali pojačaniji, još šareniji

POMAKNITE se malo, gospođice, molim vas. Zakasnim li koju minutu, lira će još više pasti. Uzalud mi ovi novci u džepu – govori nam stariji čovjek kojem smo prolaz blokirali omadijani šušurom glavne ulice u istočnom bejrutskom kvartu Bourj Hammoud. Ulica se zove Armenija, što ne čudi jer je većina stanovnika armenskog podrijetla, u ovo su područje masovno izbjegli preživjeli nakon armenskog genocida 1915. godine. Prvo su se nastanjivali po selima diljem Libanona, a kasnije se lagano primicali gradovima.

Najviše je Armenaca stalni dom pronašlo u ovom kvartu, koji je danas jedno od najgušće naseljenih područja na Bliskom istoku. Među takvima je bila i familija SERJA TANKIANA, frontmena američke grupe System of A Down, koji se ovdje rodio i odrastao. Kasnije je, za vrijeme libanonskog građanskog rata (1975. – 1990.), porodica Tankian izbjegla u SAD. Danas zidove Bourj Hammouda krase grafiti kontra službene turske politike i pozivi na solidarnost s izbjeglicama. Tu su dućani s tekstilom, starinske zlatarnice, postolarske radnje, mjenjačnice, vešeraji. Meso i kruh se peku nasred ulice, na drvenim se bancima cijede sokovi od naranče, ananasa i manga, kuha čaj i espresso. Strujni kabeli križaju nebo, balkoni su nakićeni, ulazi u zgrade pretrpani. Automobili i skuteri vazda zuje ulicama, njihov se zvuk miješa s različitim arapskim i armenskim dijalektima. Na momente podsjeća na Napulj, ali pojačaniji, još šareniji.

Bourj Hammoud u prijevodu znači Kula Hammoudova, a vjeruje se da kvart naziv nosi po HAMMOUDU ARSLANU, bogatašu koji je prije par stoljeća ovdje živio u dvokatnici, iz koje je nadgledao zemljišta i pratio rad seljaka. Za njih, koji su živjeli u potleušicama, veće kule od Hammoudove nije bilo. Ovdje je i stadion nogometnog kluba Homenetmen, osnovanog 1924., jednog od najstarijih nogometnih klubova u regiji. Protiv Homenetmena je u Bejrutu u maju 1945. na svojoj ratnoj turneji igrao i Hajduk, pobijedivši domaćine 2:1.

Posljednjih su se desetljeća ovdje Armenima pridružile druge izbjeglice – prvo Palestinci i Kurdi, a u recentnije doba i Sirijci i Iranci. Sve je više i migrantskih radnika i radnica, iz Nepala, Filipina, Šri Lanke, Sudana. Zastajemo baš kraj malog dućana s namirnicama iz Filipina, načičkanog šarenim trakicama i ilustracijama *sampaguite*, cvijeta koji je simbol te zemlje. Radi se o vrsti jasmmina, inače poznatoj i kao arapski jasmin.

— Ljudi su ovdje znali za jasmin, voljeli ga, opjevali u pjesmama. To me tješilo u početku, kad sam tek došla u Bejrut. Bila sam sama i usamljena, naporno radila, jedva preživljavala. Nije ni sad lako, ali ovo je moj dom, zavoljela sam ga – govori nam prodavačica AMIHAN.

Da nije lako, vidi se u Bejrutu na svakom koraku. Ekonomska kriza koja se ovdje odmotava od 2019. raspištoljila se, monstruozno intenzivirala. Prije tri godine jedan ste američki dolar mogli zamijeniti za 1500 libanonskih funta, ili lira, kako ljudi ovdje svoju valutu zovu. Danas za jedan dolar dobijete 40 tisuća lira, a lira tone toliko rapidno da do kraja godine možete računati s novim dnom dna. Samo na WhatsAppu postoje stotine grupa posvećenih kupnji i prodaji dolara na tzv. crnom tržištu, koje je, zapravo, operativno tržište za sve transakcije u Libanonu. Stope variraju iz sata u sat, a ljudi se po ulicama nalaze i užurbano razmjenjuju pare. Jednu je takvu transakciju ispred slastičarnice obavio stariji čovjek kojeg smo ranije sreli, veliki je snop lira zamijenio s mladićem na skuteru za mali snop dolara. Mjenjači novca preko WhatsAppa zarađuju na provizijama, arbitrarnim određivanjem

tečaja – prate ponude po čitavom gradu, događaju tajming, kupuju negdje malo jeftinije, pa prodaju drugdje malo skuplje.

Bejrut je grad keša. Čak se i nadnacionalna platformska božanstva moraju krizno prilagođavati, pa se i Uber plaća isključivo kešom. Kartice se više nigdje ne mogu peglati, banke su od početka krize zaledile račune građana, koji su preko noći ostali bez pristupa svojim ušteđevinama. ‘Nikad više nećemo vjerovati bankama’, mantra je koju čujete svagdje. Sretnici su oni koji plaću primaju u dolarima, ali takvih nema puno. Primjerice, čitav javni sektor plaću još uvijek dobiva u lirama, a od početka krize one nisu rasle. To znači da im je plaća danas barem dvadeset puta manja nego prije tri godine, a troškovi života neprestano rastu. Procjenjuje se da više od 80 posto od 6,7 milijuna stanovnika Libanona trenutno živi u siromaštvu.

Korijeni problema, naravno, nisu od jučer – iz podataka iz 2018., godine prije službenog početka krize, dade se iščitati da je jedan posto depozitora posjedovalo 52 posto depozita u libanonskim bankama. Povijest razvoja bankarskog sektora u Libanonu neodvojiva je od sadašnje libanonske propasti. Nakon egipatske revolucije 1952. kapital iz arapskih zema-

lja masovno se usmjerio prema Bejrutu. Tih su godina i prvi petrodolari iz Perzijskog zaljeva (tada samo Saudijska Arabija) otišli u libanonske banke. Zakon o bankarskoj tajni donesen je 1956., čime je popločan put nulte regulacije poslovanja banaka i neograničenog protoka kapitala. Banke su s vremenom usmjeravale pare u trgovinu i nekretnine, a razvoja domaće industrije u Libanonu nije bilo – neki su ekonomisti išli toliko daleko da su uvoz predstavljali kao domaću proizvodnju.

TAKVU dominaciju uvoznika, građevinskih kompanija i banaka libanonski povjesničar i jedan od važnijih arapskih lijevih teoretičara FAWWAZ TRABOULSI naziva primjerom čiste kapitalističke eksploatacije. Traboulsi s nemalom dozom gnušanja gleda na dominantno trpanje libanonske politike u ladicu ‘korupcije’, jer se priče o korupciji

Grafiti i instalacije uz luku kojima se traži preuzimanje odgovornosti za eksploziju

uglavnom svode na priču o javnom sektoru, dok parazitske nemani privatnog sektora ostaju netaknute – govori se samo o političkoj, ali ne i o klasnoj moći.

U posljednje su vrijeme diljem Libanona masovni štrajkovi radnika u javnom sektoru, ali sve su češće i provale u banke. Nedavno je žena po imenu SALI HAFIZ ušla u podružnicu banke BLOM u Bejrutu s pištoljem (igračkom, ispostavilo se), kako bi podigla novac s vlastitog računa i platila bolničko liječenje sestre oboljele od raka. Radnicima banke zaprijetila je da će se zapaliti ako joj ne daju novac koji joj pripada. Većina bolnica u Libanonu inzistira na plaćanju u dolarima, a javni zdravstveni sustav u praksi ne postoji – sve se mora platiti.

Problemima ekonomskog kolapsa i svakodnevnog nestašici struje i vode onedavno

valja pridodati i koleru. U oktobru je nakon trideset godina zabilježen prvi smrtni slučaj od kolere na libanonskom tlu, a pretpostavlja se da se epidemija proširila iz susjedne Sirije. Na redovno prokuhavanje vode u Bejrutu smo se brzo navikli i mi, iako boravimo u kvartu s funkcionalnijom infrastrukturom, u zgradi koja ima vlastiti bunar pa se ne mora oslanjati na cisterne koje razvoze vodu po čitavom gradu. Međutim, kišnih je dana u zadnje vrijeme bilo malo pa i nas gazda ljubazno moli da se narednih dana samo najnužnije podapiremo, jer je razina vode u bunaru niska.

— S ovakvom lirom svi smo milijunaši. Ovo je grad milijunaša bez struje koji se ne mogu pošteno oprati – kratko konstatira.

Čitavu noć i dan gradom bruje agregati, a uz beskrajne kolone auta grad kašlje i frkće dim na svakom kantunu. Zrak je ovdje odvratan čak i onima kojima inače prija miris dima i benzina. Sline u nosu brzo hvataju patinu, na bijelim maramicama ostaju crni tragovi. Dok od Bourj Hammouda hodamo prema gradskoj luci, kraj nas uz jednu od glavnih avenija jure taksiji i minibusevi, jedino što postoji od javnog prijevoza. Libanonska je željeznica nekoć povezivala Bejrut s Damaskom i Haifom, ali je prestala s radom nakon građanskog rata. Godinama se građane poticalo, zapravo forsiralo, na kupnju automobila putem kredita koje su nudile banke, dok su vlasti sve manje sredstava izdvajale za javni prijevoz. Zbog uvećanih troškova goriva, osiguranja i servisa, sve je teža situacija za taksiste i vozače minibusova, o čijim uslugama ovise najsiriomašniji građani, oni koji ni preko kredita nisu mogli kupiti automobile.

Kredite od banaka danas više nitko ne može dobiti ni za što, a prosječna povratna vožnja dijeljenim taksijem košta koliko i dnevna minimalna plaća u zemlji. Hodači su u Bejrutu uvijek bili vanredan prizor, vriedan iskrenog i dubokog čuđenja, ali sada bi i to čudo moglo prijeći u kategoriju svakodnevnoga. Nije stvar u tome da ovdje narod nešto silno voli aute i gmizanje u gužvama, nego je svaki pedalj grada prepreka praksi

Stisnuta šaka s riječju *thawra* (revolucija) i ‘jelka’ s revolucionarnim crtežima i porukama na Trgu mučenika

Ljudi u Bejrutu inzistiraju na tome da događaje iz augusta 2020. ne opisujete riječima kao što je ‘katastrofa’, jer eksploziju u luci ne vide kao nevolju koja ih je zadesila s nebesa, nego kao još jedan u nizu zločina političko-ekonomske elite

Ovdje dođem udahnuti. Sretnem prijatelje, zaigramo nogomet, djeca nam se igraju u pijesku. Tek ovdje imam osjećaj da ubacim u ljudsku brzinu – kaže nam Ali, koji je s kćeri Farah došao na Ramlet Al-Baidu, jedinu preostalu bejrutsku javnu plažu

hodanja. Malo je gradova toliko nakrcanih čekpoinovima, betonskim blokadama, žilet-žicom, vojničkim stražarskim kućicama kraj svake veće i važnije zgrade. Pješački prijelazi ne postoje i čovjek je osuđen na neprestani slalom među automobilima, što nije lako ni zdravima i fizički poletnima, a kamoli onima koji to nisu.

— Da tako idem na posao, pa to nije nikakva šetnjica ugodna. Ima da izgubim dva sata i sve živce – komentira nam radnica koja na aveniji čeka minibus prema južnom dijelu grada.

Službenih stanica nema, taksije i buseve se zaustavlja mahanjem ruke gdje god da ih ugledate. Duž avenije poredani su oglasi za ‘atraktivne’ kuće, a kao glavni adut atraktivnosti navodi se redovna opskrba električnom energijom. Pred očima nam se lagano otvara i pogled na razorenu luku, koja još uvijek izgleda skoro isto kao i prije dvije godine, netom nakon eksplozije. Podsjetimo, u augustu 2020. u luci je eksplodiralo skladište amonijeva nitrata. Poginulo je više od 200 ljudi, više od sedam tisuća je ozlijeđeno, a 300 tisuća ljudi je u sekundi učinjeno beskućnicima. Pričate li o tome s ljudima u Bejrutu, inzistirat će da ne koristite riječi kao što je ‘katastrofa’, jer eksploziju ne vide kao nevolju koja ih je zadesila s nebesa, nego još jedan u nizu zločina političko-ekonomske elite, koja je na konto privatnog profita posve zanemarila brigu o javnom dobru. O tome govore i grafiti ispisani duž lučkih terminala, kojima se traži pravda i odgovornost za ubojstva ljudi i uništavanje grada. ‘Organizirano nasilje na vrhu ono je što stvara individualno nasilje na dnu’, ispisano je na jednom zidu, iza kojeg se redaju Maerskovi kontejneri.

U februaru ove godine francusko-libanonska tvrtka CMA CGM dobila je desetogodišnji ugovor za upravljanje i održavanje kontejnerskog terminala luke. Radi se o trećoj najvećoj tvrtki za kontejnerski prijevoz na svijetu, koja kontrolira i terminal u Tripoliju, drugom najvećem libanonskom gradu, te u obližnjoj sirijskoj luci Latakiji. Malo je informacija poznato o postupku nadmetanja u kojem je CMA CGM dobio ugovor, ali se zna da je Merit Corporation, matična tvrtka CMA CGM-a, u vlasništvu francusko-libanonske obitelji SAADE. Merit posjeduje i oko pet posto Banke Bejruta, a početkom krize, dok su se građani Libanona neuspješno borili da povuku svoj novac iz banaka, Saadéovi su samo iznova registrirali tvrtku i preselili je iz Libanona u Francusku.

Za nadzor poslovanja luke inače je zadužen Privremeni odbor za upravljanje i ulaganja, koji je tu ulogu dobio 1993., nakon što su propali napori bivšeg premijera RAFIKA HARIRIJA da luku privatizira. Ono što je predstavljeno kao privremena mjera održalo se 30 godina. Predsjednik odbora HASSAN KORAJTEM uhićen je nakon eksplozije, ali mu još uvijek nikakva kazna nije izrečena. Ni odgovornost za jednu od najvećih nuklearnih eksplozija koju svijet pamti nije dovela do kraja vladavine Privremenog odbora – samo je imenovan novi predsjednik i izdan ugovor za upravljanje tvrtki CMA CGM.

DOK se od luke primičemo bliže dugačkoj šetnici uz Mediteran, zastajemo kako bismo kupili vodu i *maamoul*, keks s datuljama, na kiosku koji pola stoljeća vodi bračni par KHALIL, sada oboje u sedamdesetim godinama života. Svakoga jutra ispred kioska je scena ista – njih dvoje na plastičnim katrigama, između njih stolić, na njemu rešo, pokraj plinska boca, na rešou džezva, u rukama im šalice pune kave. Na stoliću je uvijek i par praznih šalica i boca vode kojom šalice ispiru. Kraj Khalilijevih nećete proći a da vas ne ponude kavom, dok će ispijanje popratiti sa ‘sahten, habibt!’ (‘duplo uzdravlje, dušo’). Kad komplimentiramo njihov veseljački opušteni ritam, odgovaraju: ‘Tamo gdje je puno smrti, uvijek je i najviše života.’

Od njih nas put vodi u Hasanov kafić, koji godinama ima istu konobarsku postavu, rijetko sidro usred nemirnog bejrutskog mora. Da nema znaka s crvenim slovima koji stoji na limenom krovu, kafić bi malo tko uočio. Limom je natkriven točno u razini šetnice uz svjetionik, pa se niz male stepenice morate spustiti ispod, drito pod noge moru. Lim nad glavom, petnaestak plastičnih stolova, miris šise i jake kave, šum valova – to je Hasan. Na obližnjim stijenama pecaju ribari, a među njima hoda dječak koji u prerezanoj plastičnoj boci Pepsija nosi ruže boje breskve. Nudi ih gostima obližnjeg restorana. Gleda im u pijate, a oni ignoriraju njegova nutkanja. Voda u boci već je žuta, a i ruže izgledaju umorne od ove rabote. Dječaka prvo tjera konobar, a kad se nakon par minuta vrati, stvar rješava gazda, ćelav i nabildan, u lanenoj plavoj košulji. Nema druge, dječak se miče prema Hasanovom kafiću. Ruže više ne nudi grandioznim opisima, djevojkama koje sjede za prvim stolom samo veli: ‘Gladan sam.’ I on

‘Gladan sam’, kaže dječak koji u prerezanoj plastičnoj boci Pepsija nosi ruže boje breskve i nudi ih na prodaju. I on je iz Sirije. Jedan od skoro dva milijuna sirijskih izbjeglica u Libanonu. Izbjeglički život u četiri ispremetana slova – prvo harb, rat, onda more, bahr

Lim nad glavom, petnaestak plastičnih stolova, miris šise i jake kave – kafić Hasan (gore). Ribar na bejrutskoj obali (dolje)

je, doznajemo, kao i većina djece koja ruže prodaju na šetnici, iz Sirije. Jedan od skoro dva milijuna sirijskih izbjeglica u Libanonu. Izbjeglički život u četiri slova izmijenjenog redoslijeda – prvo *harb*, rat, onda more, *bahr*.

Iako će kraj novembra, u toplom vremenu guštaju nauljeni muškarci koji se sunčaju uz svjetionik, a na stijene su dovukli ogroman zvučnik iz kojeg milozvuči egipatski pjevač AMR DIAB, i šise iz kojih se šire oblaci što mirišu na mentu i jabuke. Nađe se među njima i jedan što vazda hoda bez majice, jedini što po šetnici vozi bicikl, glavni baja kakvog ima svako mediteransko mjesto. Piči među štandovima s klipovima kukuruza posloženih u lepezu, svjetlećim balonima i šećernom vatom, a zastaje samo da okine jedan znojni *selfie* u zvizdan. Treba čovjek šetnicu i plažu koristiti dok je još ima, a đavo zna da su svuda na udaru, od Napulja i Pule do Bejruta.

Prije tri godine uništeni su javni zahodi i mali štandovi koje su građani postavili na Ramlet Al-Baidi, jedinoj preostaloj bejrutskoj javnoj plaži. Vlasti su ih proglasile ilegalnima, godinu dana nakon što su na južnom dijelu plaže amenovale otvaranje odmarališta s pet zvjezdica Lancaster Eden Bay (sagrađenog maltene u moru), unatoč protivljenju građana. Ljudi sada strahuju da će Ramlet Al-Baidu u potpunosti zauzeti privatni kapital, a ako se to dogodi, Bejrut će postati jedini grad na obalama Mediterana bez pristupa moru. Trenutno je 95 posto gradske obale u privatnom vlasništvu.

- Čitav je Bejrut napad na psihu, ne daje predaha. Ovdje dođem udahnuti. Tu sretnem prijatelje, zaigramo nogomet, djeca nam se igraju u pijesku. Tek ovdje imam osjećaj da ubacim u ljudsku brzinu – kaže nam ALI, koji je s kćeri FARAH došao nakon posla pozdraviti more.

Malo friškog zraka što smo na Ramlet Al-Baidi udahnuli nosi nas prema drugoj bej-

rutskoj oazi, knjižari Kitabi.2021 u kvartu Hamra. Ni kriza nije poljuljala njihov kontrabiznis, pa rabljene knjige i dalje prodaju za siću, a selekcija je uvijek sjajna. Jedina je kvaka da ne ulazite ako s ljudima ne planirate malo popričati. Nalazimo ovdje knjige o libanonskom radničkom pokretu, o organiziranju poljoprivrednih radnika u Egiptu, pa i najnoviju knjigu američke autorice OTTESSA MOSHFEGH ‘Lapvona’, već u rabljenom izdanju. Uzbuđeno nam pričaju i o novim knjigama čije izdavanje uskoro očekuju. U ovih malo metara kvadratnih još žarko tita duh iz stare arapske uzrečice ‘Kairo piše, Bejrut objavljuje, Bagdad čita’. Suočeni s cenzurom u većini arapskih država, autori su hrlili u relativnu slobodu Libanona i ovdje objavljivali svoja djela, a zatim su kopije na crnom tržištu putovale po arapskom svijetu.

Iz Hamre se spuštamo do Trga mučenika, na kojem je u oktobru 2019. počela *thawra*, revolucija. Tjednima su tisuće ljudi okupirale centar Bejruta, ali i druge libanonske gradove, uzvikujući ‘svi mi znači svi mi, svi oni znači svi oni’.

Prate nas čitavim putem po zidovima poruke bijesa, pozivi na rušenje sistema. ‘Stalno nas jebete, dajte bar da svršimo’, poručuje jedan masni grafit. Lica gladnih ljudi iscrtana su uz parolu ‘Kruh naš svagdašnji daj nam danas’. Prosvjedi su s vremenom jenjavali, ali u košmaru glavnog trga uz džamiju Mohammad Al-Amin još stoji podsjetnik na borbu koja nije dovršena. Velika stisnuta šaka na kojoj piše *thawra* i pokraj nje ‘jelka’ s revolucionarnim crtežima i porukama. Tu je još uvijek i jedan mali šator, u kojem ljudi dežuraju. U njemu dvoje ljudi spava, a mi ih puštamo. Čuvarima revolucije treba sna. ■

Ekološki aktivisti demonstriraju protiv ECT-a pred španjolskim parlamentom (Foto: Juan Carlos Rojas/DPA)

Kad te globi naftni lobi

Inicijativa o reformi kontroverznog Ugovora o energetskej povelji prošloga je tjedna u Vijeću EU-a i Evropskom parlamentu odbijena jer se njome uopće ne predviđa postupno ukidanje protekcija za investicije u fosilna goriva, a svemu je prethodio i val unilateralnih izlazaka niza članica EU-a iz sporazuma

NA sastanku Vijeća Evropske unije održanom 22. studenog članice su se trebale dogovoriti o zajedničkoj poziciji prema inicijativi o reformiranju kontroverznog Ugovora o energetskej povelji (ECT), jednog od najmanje poznatih, ali i najviše korištenih međunarodnih mehanizama kojima se štite multinacionalne korporacije. Članice nisu uspjele postići konsenzus pa je odlučeno da se cijela stvar odgodi za neko drugo vrijeme. Ovaj događaj stoga je u ekološkim krugovima dočekan kao gotovo pa revolucionaran jer upućuje na to da je dobar dio članica spreman izaći iz sporazuma koji je kompanijama za proizvodnju fosilnih goriva priskrbio desetke milijardi eura novca poreznih obveznika. Spomenutom sastanku prethodio je val unilateralnih izlazaka iz sporazuma niza članica, među kojima su Španjolska, Francuska, Nizozemska, Poljska, Slovenija, Luxembourg i Njemačka.

Dva dana kasnije o istoj temi glasalo se i u Evropskom parlamentu, gdje je inicijativa o 'reformi' sporazuma pobijena s gotovo dvostruko više glasova protiv. Iako, naime, deklarativni cilj reformiranja implicira pozitivne promjene, ideja o reformi sporazuma smatra se svojevrsnom podvalom, odnosno pokušajem da se pod tom egidom ništa suštinski ne promijeni. Štoviše, u procesu pregovora o reformi, koji traju od 2018. godine, uopće nije predviđeno postupno ukidanje protekcija za investicije u fosilna goriva. Zbog toga je većina evropskih parlamentara time poručila da se zalaže za potpuni izlazak iz ECT-a s obzirom na to da je on u suprotnosti s Pariškim sporazumom o klimatskim promjenama.

Na konferenciji za novinare koju su održale uoči glasanja u Evropskom parlamentu, saborske zastupnice platforme Možemo! SANDRA BENČIĆ i JELENA MILOŠ pozvale su Vladu Republike Hrvatske da i ona istupi iz sporazuma jer onemogućava provođenje samostalne energetske i klimatske politike. No ako je suditi po tome kako su glasali zastupnici HDZ-a u Evropskom parlamentu, hrvatska Vlada nema namjeru napustiti sporazum; svi HDZ-ovi zastupnici glasali su za 'reformu' sporazuma, dok su SDP-ovci bili protiv, a navodno suverenistički nastrojeni konzervativci suzdržani.

Ugovor o energetskej povelji međunarodni je instrument osnovan 1994. godine, bez prethodne javne rasprave, kako bi se njime energetske kompanije koje imaju operacije u zemljama bivšeg Sovjetskog Saveza zaštitile od eksproprijacije, odnosno 'pretjerane' regulative. Ugovor su potpisale 53 zemlje Evrope i centralne Azije, a u njemu se otad ništa nije mijenjalo iako se Rusija, zemlja zbog koje je ugovor primarno stvoren, 2009. godine iz njega povukla.

Investitori su ECT-om dobili pravo da traže kompenzaciju za zakonodavne ili političke akcije koje smatraju neprijateljskima, odnosno onima koje im ugrožavaju tekući ili budući profit. Sporovi između investitora i država odvijaju se pred arbitražnim tijelima umjesto pred nacionalnim sudovima, a ti su tribunali sastavljeni od tri pravnika od kojih jednog imenuje vlada tužene države, jednog investitor, dok treći obavlja funkciju arbitra. Parnice se odvijaju iza zatvorenih vrata, a u njima se koristi sustav Međunarodnog centra za rješavanje investicijskih sporova Svjetske banke (ICSID). U pitanju je paralelni pravni sustav koji je dostupan samo najmoćnijima i najbogatijima, u ovom slučaju investitorima, i koji je netransparentan, premrežen sukobom interesa i ne podrazumijeva da je prethodno potrebno iscrpiti sve mogućnosti na domaćim sudovima.

Nevladine organizacije Corporate Europe Observatory, Transnational Institute i

Sistemiški sukob interesa prisutan je i u Sekretarijatu ECT-a jer više od 70 posto savjetnika industrije u tom tijelu ujedno radi i za kompanije koje proizvode fosilna goriva pa su u tom savjetodavnom panelu zastupljeni Shell, BP, Enel, Unión Fenosa i Uniper

Powershift provele su 2020. istraživanje o ECT-u, pa tamo navele da je među odvjetnicima u sporovima ECT-a izrazito rasprostranjena pojava da se oni u različitim slučajevima pojavljuju u različitim ulogama. Od ukupno 191 odvjetnika, koji su do kraja 2020. sudjelovali u arbitražama ECT-a, samo je pet elitnih odvjetničkih tvrtki bilo prisutno u polovici svih slučajeva. Neke od njih svoje ljude imaju i u Radnoj skupini za pravno savjetovanje ECT-a, a dvije trećine članova te radne skupine vlasnici su financijskih udjela u kompanijama koje su vodile parnice protiv država.

Odvjetnici kompanija u pravilu ostvaruju višestruko veće zarade od onih koji zastupaju državu, pa se u istraživanju navodi slučaj moldavske naftne kompanije Ascom Group koja je 2010. godine tužila Kazahstan zbog 'maltretiranja'. Investitor je tvrdio da je to 'maltretiranje', odnosno pokušaj državne regulacije, dovelo do otkazivanja ugovora o istraživanjima ugljikovodika u toj zemlji i na arbitraži dobio 497 milijuna dolara odštete (tražio je 2,6 milijardi). Troje odvjetnika koji su zastupali Kazahstan zaradili su ukupno 800 tisuća dolara. No u drugom slučaju, odvjetnici kompanije Khan Resources u tužbi protiv Mongolije dobili su sedam milijuna dolara, pri čemu je taj trošak morala namiriti država.

Sistemiški sukob interesa prisutan je i u Sekretarijatu ECT-a, s obzirom na to da više od 70 posto savjetnika industrije u tom tijelu ujedno radi i za kompanije koje se bave

Aktivisti pred Uniperovom termoelektranom Datteln 4
(Foto: Guido Kirchner/DEA)

proizvodnjom fosilnih goriva. U tom su savjetodavnom panelu zastupljene kompanije kao što su Shell, BP, Enel, Unión Fenosa i

Do kraja 2020. godine ukupne investicije u fosilna goriva koje su bile pod zaštitom ECT-a bile su vrijedne 523 milijarde eura, a do 2050. vrijednost ECT-om zaštićenih ugovora između investitora i država mogla bi dosegnuti 1,3 bilijuna eura

Uniper, a sam Sekretarijat u sjedištu u Bruxellesu zapošljava 25 ljudi i ima budžet od četiri milijuna eura, koji se financira iz proračuna Unije.

ZA razliku od sve većeg broja stručnjaka, sindikata i nevladinih organizacija, Sekretarijat ECT-a zalaže se za proširenje ugovora na zemlje Afrike, Latinske Amerike i Azije, kao i za reformu sporazuma. No u prijedlogu reforme koju je predložio sam Sekretarijat ne samo da se ne predviđa smanjenje protekcija koje korporacije njime uživaju, već se predlaže da se te protekcije prošire i na 'preinvesticijsku fazu' projekata.

U istraživanju se navodi još niz zanimljivih podataka, primjerice onaj da nijedan drugi trgovinski ili investicijski sporazum nije doveo do tolikog broja parnica kao ECT, pri čemu je broj slučajeva u drugoj dekadi njegovog postojanja eksplodirao sa 19 na 102 slučaja (povećanje od 437 posto).

ECT je nominalno namijenjen zaštiti investitora od akcija vlada zemalja bivšeg SSSR-a, odnosno zaštititi investitora u zemljama s 'lošom vladavinom prava'. No većina sporova ustvari se vodi protiv država koje ne spadaju u tu kategoriju, dapače, dvije trećine sporova vodi se protiv država članica EU-a. Stoviše, od ukupno 88 slučajeva koji se trenutno vode protiv članica EU-a njih čak 83 zapravo su međusobni sporovi EU članica, a mahom se odnose na tužbe protiv državnih subвенција za projekte obnovljivih izvora energije.

Također, do kraja 2020. godine ukupne investicije u fosilna goriva koje su bile pod zaštitom ECT-a bile su vrijedne 523 milijarde eura, a do 2050. vrijednost ECT-om zaštićenih ugovora između investitora i država mogla bi dosegnuti 1,3 bilijuna eura. Od toga bi nešto manje od polovice, u slučaju da do tužbi dođe, trebali podmiriti evropski porezni obveznici. To je ujedno iznos na koji se procjenjuje vrijednost provođenja Evropskog zelenog dogovora u narednih deset godina.

Zbog eksplozije tužbi i visine njihovih (potencijalnih) iznosa Međunarodni panel za klimatske promjene (IPCC) upozorio je na opasnost od 'regulatornog hlađenja', odnosno odustajanja država od donošenja regulativa za zaštitu okoliša. Istraživanje nevla-

dinih organizacija pokazuje da je ponekad dovoljno samo pripremiti vladama pa da one odustanu od planiranih politika ili regulativa. Tako se, primjerice, dogodilo kada je 2017. kanadska kompanija Vermilion zaprijetila Francuskoj nakon što je tamo predložena zakon kojim bi se na francuskom teritoriju do 2040. u potpunosti obustavilo crpljenje fosilnih goriva, pa je zakon na koncu značajno razvodnjen. Švedska energetska kompanija Vattenfall 2009. tužila je Njemačku tražeći kompenzaciju vrijednu 1,4 milijarde eura zbog ograničavanja razine zagađenja koje je proizvodila jedna od njezinih elektrana na ugljen. Spor je završio nagodbom kojom je vlada Njemačke olabavila restrikcije.

Evropska članica protiv koje je podignut najveći broj tužbi u okviru ECT-a je Španjolska, a u gotovo 90 posto slučajeva te su tužbe završile u korist investitora. Do kraja 2020. godine protiv Španjolske je podignuto čak 47 tužbi, no za razliku od prethodnih primjera, u ovom slučaju one su bile potaknute odlukom španjolske vlade da smanji, a ne poveća, subvencije za projekte obnovljivih izvora energije. Prethodna vlada bila je, naime, pokrenula opsežan program subвенција za obnovljive izvore, da bi nakon početka globalne financijske krize zbog štednje subvencije bile ukinute ili drastično smanjene. Većina investitora koji su tužili državu bili su veliki međunarodni investicijski fondovi koji su prethodno uložili u kompanije za obnovljive izvore, a španjolska vlada im je ukupno morala isplatiti preko milijardu eura.

Španjolska je stoga, zajedno s nizom drugih država, najavila svoj izlazak iz ECT-a, unatoč tome što sporazum sadrži klauzulu prema kojoj neka članica sporazuma može biti tužena i 20 godina nakon što iz njega izađe. Ipak, već i takav aranžman manje je štetan od ostanka u sporazumu, s obzirom na to da predložene 'reformе' ne podrazumijevaju ni ukidanje privilegiranog statusa investitora, ni povećanje manevarskog prostora država da provode autonomne politike za zaštitu okoliša i energetsku neovisnost. ■

Inicijativa RF-a

Saborska zastupnica Radničke fronte KATARINA PEOVIĆ uputila je 23. studenog prijedlog zaključka kojim se od Vlade RH traži da pokrene raskid svih trgovinskih i investicijskih sporazuma koji sadrže klauzulu o rješavanju sporova na međunarodnim arbitražnim sudovima. U obrazloženju se navodi da su Evropska komisija i Evropski sud pravde ukazali da su bilateralni investicijski sporazumi s klauzulom o rješavanju sporova na međunarodnim korporativnim sudovima nepotrebni jer su domaći sudovi dostatni i omogućavaju zaštitu investitora, a Evropska je komisija još 2009. uputila članicama zahtjev da raskinu međusobne sporazume. 'Hrvatska ima snažan interes da raskine spomenute ugovore i povelje jer joj prijeti niz novih i već pokrenutih arbitraža', među kojima su tužba mađarskog MOL-a, tužba IVICE TODORIĆA i ona izraelskih investitora u golf projekt na dubrovačkom Srđu te prijete tužbama investitora u projekte Lungomare u Puli u Supetru na Braču. 'Protiv RH je u tijeku desetak međunarodnih arbitraža koje će državu i državni proračun potencijalno oštetiti za goleme iznose. Međunarodni korporativni sudovi će od RH izgledno naplatiti još milijarde, ako ne i desetke milijardi kuna', navodi se u zaključku Katarine Peović upućenom Hrvatskom Saboru.

INTERNACIONALA

Arhiv antiratnog pokreta

Digitalni projekat 'Nepristajanje. Antiratna Srbija 90-ih' posvećen je istoriji antiratnog pokreta. Budući ciljevi su osnivanje muzeja i povezivanje celog regiona, kaže istoričarka Ana Radaković

POLOVINOM novembra u beogradskom Kulturnom centru Grad predstavljen je projekat 'Nepristajanje. Antiratna Srbija 90-ih'. Reč je o digitalnom arhivu posvećenom istoriji antiratnog pokreta i nezavisnih medija u Srbiji 1990-ih. Na sajtu www.museum90.com predstavljeni su dokumenti, publikacije, fotografije, svedočanstva kao usmena istorija, sećanja pokretača nezavisnih medija... Koncept ovog digitalnog muzeja osmislili su DEJAN UBOVIĆ iz KC Grada, istoričarka DUBRAVKA STOJANOVIĆ, politikološkinja SNJEŽANA MILIVOJEVIĆ i teoretičar IGOR ŠTIKS, dok su na istraživanju radile istoričarke SANJA RADOVIĆ i ANA RADAKOVIĆ, koja za Novosti kaže da su prikupljanje arhiva započele veće organizacije koje su i danas aktivne i pojedinaca koje lično poznaju.

— U razgovoru ljudi su nam sami pominjali svoje saborkinje i saborce i prosledivali nas njima i njih nama. Zapravo, većina dokumentarnih izvora predstavljenih na sajtu potiče upravo iz privatnih arhiva, dok su najmanje materijala za podeliti imale neke poznate organizacije koje se i dan-danas bave pitanjima iz 1990-ih. Platformom 'Nepristajanje' smo postavili osnovu i cilj nam je da je bogatimo i širimo – objašnjava ona.

Četiri ratne godine hronološki prate razvoj antiratne scene, brojne proteste na

ulicama, a ono što svakako fascinira, sagledavajući sve iz današnje perspektive, jeste broj ljudi na ulici. Kao jedan od najzanimljivijih događaja ističe se akcija 'Crni flor' iz 31. maja 1992. godine. Reč je o antiratnoj manifestaciji protiv rata u Bosni i Hercegovini. Oko 100.000 građana razvilo je od Palace Albanija do trga Slavija džinovsku traku dužine 1.300 metara u znak saosećanja i solidarnosti sa žrtvama rata. Akciju su organizovale antiratne grupe, kao i neke političke partije.

— Značaj te akcije i u simboličkom i u logističkom smislu zaista je bio poduhvat. Toliki broj ljudi, potpuno različitih uverenja i ideja, ipak okupljen oko iste stvari – prekida rata. Sa druge strane, opet okupiti i organizovati toliki broj ljudi u vreme bez interneta, pametnih telefona i događaja na društvenim mrežama – u očima ljudi 21. veka to izgleda potpuno nerealno – ističe Radaković.

Primetno je da je buđenje antiratnog pokreta pratilo i buđenje feminističkog pokreta. Žene su bile te koje su najčešće i najviše bile na ulicama. U početku su se malo toga pitale, jer ih niko nije pitao da li će im mobilisati muža ili sina.

— Niko te ne pita kako sama održavaš kuću sa gotovo nimalo primanja; niti kako je to kad ti niko ne prizna status civilne žrtve rata ukoliko si preživela seksualno zlostavljanje. Sa jedne strane svi se bore u tvoje ime u ime ženske čednosti i čestitosti, a sa druge prva si na udaru suparničke sile. I pasivan si posmatrač svoje sudbine. Žene prosto nisu želele na to da pristanu tako lako. I, razumem ih – kaže Radaković.

Danas dominiraju iste stranke i ideje kao i početkom 90-ih. Okolnosti su, međutim, drugačije, pa su se i neki aktivisti, odnosno aktivistkinje iz 90-ih prilagodili novim okolnostima i postali su deo onoga protiv

čega su se borili, dok su neki ostali dosledni svom aktivizmu. Radaković ističe da je svaka priča posebna i lična i zavisila je od nebrojano faktora, 'no priče ovih ljudi zaista mogu biti inspiracija i samo se nadam da ćemo umeti da ih razumemo i primenimo na pravi način', dodaje. U budućnosti bi projekat trebalo da se proširi na celu teritoriju bivše Jugoslavije. Ova platforma je početni korak koji treba da vodi ka postavljanju izložbe Lavirint 90-ih (planirano za proleće 2023.) i ka osnivanju Muzeja 1990-ih (planirano za 2025.).

— U pregovorima smo već sa istraživačima iz svih bivših jugoslovenskih republika i jedan od primarnih ciljeva nam je da upravo temom 'Nepristajanje' povežemo ceo region. Paralelno sa ovim istraživanjima i postavljanjem što detaljnije i sveobuhvatnije baze, pripremamo i izložbu 'Lavirint devadesetih' za koju već uveliko dogovaramo da bude putujućeg tipa, odnosno da na istim metodološkim osnovama i istom pristupu uz adaptacije bude predstavljena u Sarajevu i Prištini – objašnjava Radaković.

I ne zamerite ako zađemo u ličnost naše sagovornice, koja je rođena baš u vreme ratova koje istražuje. Ne samo zbog nje, već i pojedinaca i pojedinke sa kojima su radili, sa kojima su razgovarali i čija su sećanja, ali i dokumentaciju pohranjivali na ovaj digitalni muzej. Sve to se nalazilo u podrumima i tavanima, pa ovom prilikom pozivaju sve koji imaju sličan materijal da im se jave. Što se same naše sagovornice tiče rad sa ljudima, odnosno ulazak u te podrum i tavane bio je za nju ispunjenje sna.

— Kada sam bila mala, tako sam zamišljala posao istoričara i to je bio prvi put da mi se zapravo ostvarilo. Sa druge strane, osećaj je sve vreme bio pomalo nelagoda – ti tavani i podrumi su mesta tolikih sećanja i uspomena, a ovi ljudi su nas pustili unutra. Bila je to velika čast – zaključuje ona.

■ Dejan Kožul

Krhki mir u Etiopiji

PRVI konvoji s prijeko potrebnom hranom i humanitarnom pomoći počeli su sredinom prošlog meseca stizati u Tigr. Naime, 2. novembra u južnoafričkoj Pretoriji, etiopska federalna vlada i vlasti sjeverne regije Tigraja potpisali su mirovni sporazum. Rat je na širem području sjevera Etiopije trajao pune dvije godine i prouzročio je, prema nekim procjenama, više od dva i pol miliona izbjeglica te pola miliona žrtava, uglavnom civilnih, kao i preko deset miliona gladnih. Potpisani sporazum trebao bi osigurati prekid oružanih sukoba i kontinuiranu dostavu humanitarne pomoći, odnosno prekid blokade Tigraja u kojem je prije rata živjelo oko šest miliona ljudi. Etiopija, druga najnapučenija zemlja Afrike i donedavna kontinentalna ekonomska i politička sila, tako je formalno zaustavila svoj najveći građanski rat, koji je povremeno prijetio da zemlju s preko sto miliona sta-

novnika gurne u potpuni kaos. Zajedno s činjenicom da je svemu posredovala Afrička unija, uz diskretnu pomoć Sjedinjenih Država, dogovor je mnogima dao nadu u 'afričko rješenje za afričku krizu'. No dokument potpisan u Pretoriji ipak ne ulijeva svima jednaku sigurnost. Kao što su primijetili mnogi komentatori, primirje više izgleda kao tigrajska kapitulacija nego kao dogovor ravnopravnih strana.

PREMA sporazumu, tigrajska vlada će u roku od svega mjesec dana prepustiti federalnoj vladi kontrolu nad svim federalnim institucijama u zemlji, ali i svim teškim naoružanjem. Pristajanje na takav dogovor predstavlja dramatičan zaokret u odnosu na ranije tigrajske pozicije. Tigrajska narodnooslobodilačka fronta, glavni tigrajski politički pokret, 27 je godina bio *de facto* na čelu cijele Etiopije, formalno ispred široke koalicije etničkih stranaka, i to unatoč činjenici da Tigrajci čine svega šest posto etiopskog stanovništva. Međutim, 2018. ih je iz vlasti izgurao novi premijer ABIJ AHMED, koji je napravio snažan centralizatorski zaokret od dotadašnjeg etničkog federalizma, koji je od 1991. bio temelj političkog sistema. Abij Ahmed nekoliko je godina bio afrička zvijezda u usponu, osobito nakon što je 2019. dobio Nobelovu nagradu za mir zbog potpisivanja trajnog mira sa susjednom Eritrejom, koja je od 1962. do 1993. također bila u sastavu Etiopije, a od koje se osamostalila u krvavom ratu. Svega godinu dana nakon Nobelove nagrade za mir, Abij Ahmed je vodio novi rat, nakon što su tenzije između tigrajske i etiopske vlade prerasle u oružani sukob. U tom ratu, federalna je vlada prvo uspjela uspostaviti kontrolu nad Tigrajem, ali se već do ljeta 2021. bila prisiljena povući i ozbiljno se spekuliralo o mogućnosti da tigrajske snage preuzmu kontrolu nad glavnim gradom Adis Abebom. Nakon niza preokreta, federalna je vlada uspjela ove godine vratiti dominaciju u ratu i dovesti tigrajske vlasti praktički pred kapitulaciju, ali je to uspjela tek uz veliku pomoć vojske susjedne i od nedavno savezničke Eritreje te korištenje etničkih paravojski, koje su odgovorne za velik broj ratnih zločina. Vojna pobjeda naposljetku bi bila nemoguća bez blokade i gladi u sjevernoj etiopskoj pokrajini. Tigrajci su pak, uz određene uspjehe, nastojali poticati pobune i u drugim dijelovima Etiopije te su i sami osumnjičeni za ratne zločine nad civilnim stanovništvom.

Tigrajske vlasti negiraju da je sporazum koje su potpisale u Pretoriji zapravo kapitulacija. Kako oni tumače, predaja teškog naoružanja te kontrole nad federalnom infrastrukturom i institucijama ovisi o tome koliko federalna vlada može 'garantirati sigurnost Tigraja'. To u prijevodu znači da bi etiopska vojska trebala iz Tigraja eliminirati eritrejsku vojsku i etničke paravojske grupe. Međutim, više je nego upitno imaju li etiopska vlada i vojska uopće više snage za to, čak i kad bi imali volje. Naposljetku, postoje i ozbiljne sumnje da je sporazumom s Tigrajcima Abij Ahmed zapravo samo kupio vrijeme da pokrene barem jednako krvavu kampanju protiv pobune u još jednoj etiopskoj regiji – Oromiji. Sve to izaziva ozbiljne sumnje u mogućnost trajnog mira među dosadašnjim akterima.

■ Nikola Vukobratović

Proturežimski prosvjedi u Beogradu
9. marta 1991. (Foto: Goranka Matić/
museum90.com)

Na putu prema trgovinskom ratu

Europski političari optužuju Washington da ukrajinski rat koristi za ekonomsku korist i dovodi EU u podređen položaj

Macronov dolazak u bazu Andrews (Foto: Jacovides Dominique/Pool/ABACA)

FRANCUSKI predsjednik EMMANUEL MACRON 30. studenog započeo je trodnevni posjet Sjedinjenim Državama. Potpuni sadržaj njegovih razgovora s aktualnim stanarom Bijele kuće JOEOM BIDENOM nije poznat, no među temama su sigurno trgovinski odnosi SAD i Europske unije. Europski dužnosnici, naime, sve više optužuju Washington da koristi rusko-ukrajinski rat za vlastitu ekonomsku korist i dovodi EU u podređeni položaj. Prije tjedan dana, neimenovani visoki funkcionar EU-a izjavio je za portal Politico da 'ako pogledate trezveno,

zemlja koja najviše profitira od ovog rata je SAD, zato što oni prodaju više plina po većim cijenama, i zato što prodaju više oružja'. Političari navode da sličan stav izražava i niz drugih europskih dužnosnika i diplomata, a nedavno je i Povjerenik Europske komisije za unutarnje tržište THIERRY BRETON ustvrdio kako SAD s ove strane Atlantika plin prodaje po četiri puta većoj cijeni. Europske zemlje trpe najveću cijenu sankcija rusko-ukrajinskog rata, uključujući i odricanje od ruskih energenata. Tijekom 2021. EU je od Rusije uvezla 155 milijardi kubičnih metara plina, a udio plina iz Rusije u ukupnom europskom uvozu plina u travnju te godine iznosio je 45 posto. Do kolovoza ove godine taj udio je pao na 17

posto, a EU planira i daljnje smanjenje uvoza ruskog plina. Da nadomjesti ruski, Europa se okrenula povećanom uvozu plina iz drugih izvora, u prvom redu iz Norveške i SAD-a, ali i drugih zemalja poput Katara, Alžira ili Nigerije. Samo iz Sjedinjenih Država Unija je u prvih osam mjeseci ove godine uvezla 40 milijardi kubnih metara plina, što je gotovo dvostruko negoli u cijeloj prethodnoj godini. Zahvaljujući tome američki izvoz ukapljenog plina narastao je za 12 posto u prvoj polovici 2022. pa je Washington postao najveći izvoznik ukapljenog zemnog plina na svijetu, prestigavši Australiju i Katar.

Komparativno jeftiniji energenti već su postali znatna prednost za američke tvrtke, pa pojedine kompanije već najavljuju preseljenje tvornica iz Europe u Sjedinjene Države, Europu brine i američki Zakon o smanjenju inflacije (IRA). U osnovi je riječ o paketu subvencija američkoj industriji 'teškom' 369 milijardi dolara, koji EU vidi kao dodatni korak prema transatlantskom trgovinskom ratu. Zakon predviđa poticaje za zelene tehnologije, što bi između ostalog značilo jeftinije američke električne automobile, u praksi strategiju 'kupujmo američko', što bi moglo naročito pogoditi europske zemlje s razvijenom autoindustrijom poput Francuske i Njemačke. 'SAD slijedi domaću agendu, koja je nažalost protekcionistička i diskriminira američke saveznike', rekao je TONINO PICULA, hrvatski europarlamentarac i izvijestitelj za odnose EU i SAD-a.

I dok ministri gospodarstva članica EU-a ovog petka u Bruxellesu sastavljaju planove za hitan plan vlastitih subvencija kako bi spasi europske industrije, Macron će od Bidena pokušati ishoditi jeftiniji plan i omogućavanje pristupa europskim tvrtkama američkom paketu subvencija. Istovremeno, iako je već formiran njemačko-francuski konsenzus o nužnosti europskih subvencija za strateške industrije, nekoliko zemalja-članica EU-a još uvijek ne podupire takav potez. Sam Macron izjavio je da neće samo gledati dok Amerikanci i Kinezi slijede agresivnu politiku subvencija. U svakom slučaju, rusko-ukrajinski rat nije samo vojno potpuno podredio EU Washingtonu – i tako što je potpuno revitaliziran NATO, kojem je sam Macron prije samo tri godine dijagnosticirao 'moždanu smrt' – nego sve više i ekonomski. 'Strateška autonomija' EU-a neće biti moguća bez golemih ulaganja u europske obrambene industrije, ali i daleko manje ružičastog pogleda na međunarodne gospodarske odnose, uključujući i one sa SAD-om.

■ Jerko Bakotin

PERSONA NON CROATA

Foto: Vasily Fedosenko/Reuters

Bjeloruska opozicijska aktivistkinja i dobitnica Nagrade za ljudska prava Vijeća Evrope Marija Kolesnikova prevezena je iz zatvorske ćelije u bolnicu u Gomelju te operirana. Detalji o njenom stanju nisu poznati, no njen otac rekao je da je Kolesnikova u 'ozbiljnom, ali stabilnom stanju'. Profesionalna flautistica zajedno je s VERONIKOM CEPKALOM i SVJATLANOM TIHANOVSKAJOM tijekom 2020. vodila masovne prosvjede protiv režima ALEKSANDRA LUKAŠENKA. Od njih je jedino Kolesnikova još uvijek u Bjelorusiji, a u rujnu 2021. osuđena je na 11-godišnju zatvorsku kaznu.

■ J. B.

u septembru, nakon što je u pritvoru umrla 22-godišnja MAHSA AMINI. Više od šest tisuća iranskih radnika i radnica u kulturi potpisalo je izjavu potpore studentima koji se suočavaju s uhićenjima i zastrašivanjem zbog sudjelovanja u prosvjedima. U izjavi osuđuju 'sve brutalnije, nasilnije i smrtonosnije napade' na prosvjednike. Nevladina organizacija Iran Human Rights sa sjedištem u Oslu procjenjuje da je od početka prosvjeda diljem zemlje ubijeno najmanje 448 ljudi, a više od četrnaest tisuća je uhićeno. Ovih se dana oglasila i FARIDE MORADHANI, nećakinja iranskog vrhovnog vođe, ajatolaha ALIJA HAMENEIJA, koja je pozvala strane vlade da prekinu sve veze s režimom u Teheranu. Video u kojem Faride poručuje da je narod Irana prepušten sam sebi u borbi za slobodu objavljen je dva dana nakon što je uhićena, a podijelio ga je njezin brat MAHMUD MORADHANI koji živi u Francuskoj. Mahmud je kazao da je njegova sestra uhićena nakon što je pozvana u ured državnog tužitelja. Moradhanijevi su inače iz ogranka HAMENEIJEVE obitelji koji se protivi iranskom klerikalnom vodstvu i čiji su članovi i ranije bili zatvarani. U akciji u kojoj su uhićeni deseci novinara, odvjetnika i kulturnih radnika, krajem oktobra je uhićen i TOMAJ SALEHI, poznati iranski reper. Njegovo pritvaranje uslijedilo je nedugo nakon što je kanadskim medijima dao intervju u kojem je kritizirao režim. 'Imate posla s mafijom koja je spremna pobiti cijelu naciju... Kako bi zadržala svoju moć, novac i oružje', kazao je Salehi. Njegova obitelj objavila je u novembru na Twitteru da mu je život u ozbiljnoj opasnosti jer se suočava s optužbama za 'neprijateljstvo protiv Boga' i 'korupciju na zemlji', za koje bi mogao dobiti smrtnu kaznu. Protiv režima su na Svjetskom prvenstvu u nogometu prosvjedovali i iranski nogometaši, koji nisu pjevali nacionalnu himnu prije prve prvenstvene utakmice protiv Engleske. Zbog toga ih je iranska vlast žestoko kritizirala, pa su prije druge utakmice protiv Walesa na himnu ipak otvarali usta, ali nevoljko, kao da se jako trude izgubiti u *lip sync* borbi. Na tribinama su mnogi navijači i navijačice izviždali himnu, a neki su nosili zastave s natpisom 'Žene, život, sloboda' (slogan prosvjeda), i majice s imenom Mahse Amini, koje je uklanjalo stadionsko osiguranje. Iranska se momčad trenutno nalazi pod pritiskom zbog posljedica koje bi ih mogle čekati po povratku u zemlju, ali pristaše prosvjeda od njih traže daljnju nedvosmisleni potporu.

'Pustite dečke da igraju nogomet. Nije pošteno dovesti ih na Svjetsko prvenstvo i pitati ih o stvarima koje nisu njihova odgovornost', zamolio je izbornik reprezentacije CARLOS QUEIROZ. Teško da će njegov 'sportski' vapaj naići na razumijevanje dok u Iranu svakoga dana ginu ljudi, a tlačenja nisu pošteđeni ni sportaši. Ovih je dana uhićen i bivši član nogometne reprezentacije, VURIJA GAFURI, koji je optužen za širenje propagande protiv režima. Ghafouri je na proljeće bio prisiljen napustiti Esteghlal, teheranski klub u kojem je bio kapetan, zbog kritika koje je iznosio na račun režima. Među ostalim, progovarao je protiv ugnjetavanja Kurda i isticao kako ga je 'sram igrati nogomet u doba kada je ženama zabranjen ulazak na stadione'.

■ Ivana Perić

Umjetnici i sportaši protiv režima

IRANSKI umjetnici pozvali su na međunarodni bojkot kulturnih institucija koje vodi iranska vlast ili su pak s njome povezane. Njihov poziv dolazi usred sve represivnijeg suzbijanja antivladinih prosvjeda koji su počeli

Živa bila, Senidah

Unatoč slabostima, novi album ‘Za tebe’ donosi uvjerljiv argument u prilog Senidinom statusu predvodnice novog regionalnog popa

KAD god čujem još jedan bend s gitarom, basom, bubnjevima i vokalom ili čujem kritičara kako se neironično referira na rock’n’roll, na pamet mi pada isto pitanje: ‘Pa dobro, dokle?’ Kada se radi o kulturnim razgraničenjima i muzici, ‘urbana’ imaginacija u Hrvatskoj ostala je u tako dosadno elitističkim okvirima da čovjeka naprosto razveseli svaka Arena koju je rasprodao SAŠA MATIĆ. Ako je to apokalipsa i kraj kulture, dajte nam je, puštajte BRESKVICU u zagrebačkim tramvajima, dajte COBYJU rezidenciju u kinu Europa, stavite MC STOJANA tripot zaredom u Lisinski, pa da uz kokice gledamo kako eksplodiraju glave pod visokim stropovima! Dok mi ovdje gubimo provincijalnu pamet, u Srbiji se u međuvremenu, eto, događa nekakva suvremena pop muzika.

U borbi za resurse i osiguravanje pozicije na tržištu, tu se muziku kod nas dismisivno naziva ‘trap cajnaka’, što s ove strane navodnog razgraničenja civilizacije od barbarstva valjda predstavlja spoj dvaju najtrivijalnijih mogućih žanrova.

Zapravo je riječ o najobičnijem popu s elementima estetike trapa, koji se od zvuka urbanog života Afroamerikanaca s juga SAD-a prometnuo u najpopularniji produkcijski trend na svijetu, zbog čega iskršava svugdje, od očajne do izrazito kreativne muzike – dakle, i dalje ima bolji skor od orkestralnih aranžmana za rock bendove. Zbog specifične produkcijske ekonomičnosti trapa, u Srbiji su prije desetak godina neki agilni igrači, prije svega rap producenti, shvatili da se javlja globalno popularni žanr koji im dodatno pojednostavljuje proizvodnju, pa su ga, naravno,

objeručke prigrlili. Nije trebalo dugo da se i etablirani izvođači, svjesni dugoročne ugroženosti vlastite tržišne pozicije, obrate uvoznicima novog zvuka, ponajprije beogradskoj izdavačkoj kući Bassivity Digital, koja je stvar protresla kombinacijom novog, optimiziranog modela proizvodnje i pravovremenog upoznavanja s međunarodnim trendovima tijekom vrlo oportunog boravka u SAD-u.

Na ovom se mjestu otprilike zaustavlja dosad akumulirano znanje o trapu i regionalnoj muzici, koje je, u klasičnom refleksu analize s prevelike visine, mjestimično počelo potezati koncepte poput ‘demokratizacije’ muzičke proizvodnje i sličnog. Nasuprot tome, eksponencijalno usložnjavanje tržišta i povećanje ekonomskih uloga doveli su do onoga što se događalo sa svakim novim ‘demokratičnim’ žanrom unutar profitne logike – produkcijska kompleksnost je naprosto počela rasti do povratka na staru amplitudu. Ukratko, vratili smo se vrhunskim tehničkim uvjetima, studijskim muzičarima, velikim autorskim timovima i svim tim uobičajenim elementima ambiciozne pop proizvodnje.

Daleko najozbiljniji primjer te ambicioznosti je SENIDAH, neprikosnovena predvodnica regionalne pop muzike, čija osnovna biografska crtica predstavlja jedan mali jugoslavensko-balkanski luk: slovenska muzičarka čiji roditelji su crnogorski Bošnjaci, a muziku izdaje za Bassivity. Teorijski bi vrtlari rekli – ‘hibridni identitet’.

Sarajevo, Zagreb, ceo dan / sutra Banja Luka, Beograd

Senidah nije samo izvođačica koja je širom regije tek izrazito popularna, kao što je to njen omiljeni DINO MERLIN – njoj ova naša rasturena i izmučena regija *pripada*. Doduše, govoriti što ona generacijski, klasno, identitetski ili kako god izražava mi ne pada na pamet: što ja znam, seronja s diplomom komparativne književnosti, u odnosu na što su Senidine pjesme autentične? U odnosu na neko generacijsko iskustvo ove postjugoslavenske *klopke* očito jesu, uzevši u obzir njenu popularnost sa svih strana kulturnih distinkcija. Ono o čemu se usudim nešto natipkati njena je izvedbena, muzička uvjerljivost. Senidah je prije svega strahovito uvjerljiva pjevačica, toliko uvjerljiva da najveći dio regionalne pop-estradne scene nakon njene pojave djeluje kao zbir amaterskih pjevača/ica. Drugo, i podjednako važno, produkcija njene muzike je često nivo, pa i nekoliko nivoa iznad dobrog dijela najjačih izvođača na ovdašnjoj sceni.

Nisu moj level, oh, moj level / Oh, nisu moj level, džaba, džaba

Sve navedeno uglavnom se uspješno manifestiralo na njenom novom, drugom albumu naslovljenom ‘Za tebe’. Jezgra ekipe ostala je ista kao na prethodniku: uz Senidu, najveći dio produkcije nosi ANŽE KACAFURA – CAZZAFURA, mastering je radio JAN MAGDEVSKI, dok je koautor većine tekstova BENJAMIN KRNETIĆ, uz značajan doprinos BOJANE VUNTURIŠEVIĆ. No u odnosu na prethodnika ‘Bez tebe’, aranžmani su kreativniji, stilski i zvučno raznovrsniji, dok se oblikovanje zvuka čini ispoliranijim – srećom, jer riječ je o iznimno sadržajnom albumu sastavljenom od čak 15 pjesama. No to je samo preduvjet da stvari ne postanu zamorne i pretrpane. Pokretačica je, naravno, Senidah i njen široki ekspresivni potencijal, očit ne samo na razini albuma, nego i unutar pojedinih pjesama. Odličan primjer je ‘Maria Magdalena’, temeljena na razlomljenom beatu i Senidininim različitim

Nisu moj level, džaba, džaba
(Foto: Mateja Stanisavljević/
ATAImages/PIXSELL)

(hiper)stilizacijama glasa u rap i pjevanim dionicama, dok gotovo šapćući doprinos beogradskog repera SURREALA funkcionira kao dobar kontrast njenom intenzitetu.

S koje god strane stilskeg spektra da krenete, ‘Za tebe’ daje do znanja da je Senidah naprosto superiorna izvođačica, bilo da je riječ o baladama ili o agresivnom trapu. A da je trap i dalje referentni zvučni okvir jasno je već od ‘Zauvek’, prve pjesme albuma, koja možda ne rastvara žanrovske okvire, ali naprosto pokazuje da Senidi možete dati da čita priručnik o korištenju tostera i stvari će funkcionirati. Ipak, to ne znači da u ovom slučaju treba podcijeniti dobar aranžman i refren, koji suvereno iznose tipični Senidin tekst o nazubljenoj ljubavi. Slijedi jedna od dvije najupečatljivije pjesme albuma, ‘Behute’, koja je ove veljače imala čast biti na vrhu premijerne Billboardove ljestvice 25 najslušanih pjesama u Hrvatskoj. Riječ je, po mojem sudu, o jednoj od najboljih plesnih pjesama objavljenih u regiji u dugo vremena, koja se na harmonijskoj i aranžmanskoj razini neočekivano spretno poziva na inače dozlabora iscijedene ‘španjolske’ stilizacije. Stereotip o ‘trap cajnaka’ kao muzici bez muzičara razbija dionica izvrsnog trubača MILOŠA NIKOLIĆA, povremenog člana benda RAMBA AMADEUSA. I sljedeća stvar sadrži jedno teškaško instrumentalističko gostovanje u vidu slovenskog gitarista TADEJA KOŠIRA, koji na ‘Satenu’, izvrsno produciranoj i synthovima natopljenoj klupskoj stvari svira posvetu razmetljivim gitarističkim solima osamdesetih. Sredinu albuma okupira nekolicina pjesama uokvirenih dvjema baladama – ‘Beli svemir’ i ‘Kad će doći red’ – od kojih se potonja izdvaja svojim akustičnim aranžmanom i efektom ritmičkom gradacijom. Nakon nje dolazi ‘Senida’, možda i nejspektakularnija pjesma u čitavom njenom katalogu. Uz Bassivityjevog RELJU MILANKOVIĆA i Bojanu Vunturišević, koautorica teksta je pjesnikinja RADMILA PETROVIĆ, čija direktna, rodno i klasno osviještena poezija je prije dvije godine dobila zasluženu recepciju na valu društvenih mreža. Baladni uvod ‘Senide’ na temu ljubavnog kraja razbija neočekivani prijelaz u intenzivni drum & bass ritam u double timeu, preko kojeg se na refrenu uključuju ženski tradicijski vokali, odgovarajući korski na Senidino ‘tebi seansa, a meni renesansa’:

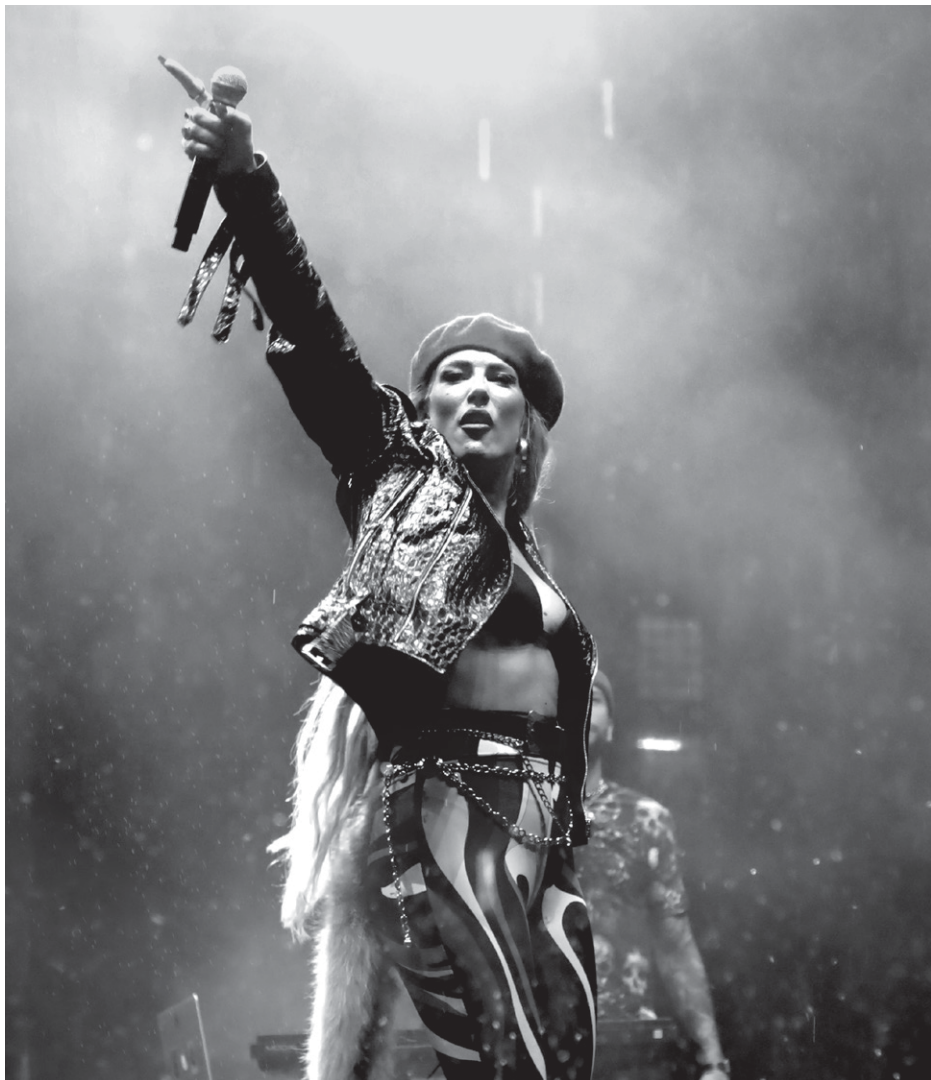
Sestro mila, dal’ si živa / Takva nam je zla sudbina / Od davnina nema mira / Rodi ćeru voli sina

Ali ipak, poruka je prkosna:

Od dubine do planina / Pusti kosu širi krila / Kao vila / S neba sila / Živa bila / Eh, Senidah.

Ostatak albuma kompetentno oblikuje cjelinu, premda mu izbacivanje nekih pjesama, poput citirane ‘Level’ i neuzbudljivih ‘Noćnih životinja’, ne bi nimalo naštetilo. Zaključuje ga balada ‘Soba 2 (Outro)’, koja ujedno zatvara slobodni prsten s prvim albumom i njegovom uvodnom pjesmom ‘Soba (Intro)’. Iz pozicije koncipiranja cjeline interesantno je da je riječ o jedinjoj stvari bez ritmičke podloge – nema elektroničkog beata, udaraljki, ničega, samo gitara, synthevi i obilato autotuneani vokal, koji na kraju ipak odjekuje prkosni ton iz ‘Senide’.

‘Za tebe’ nije album bez slabosti. Prije svega, ne bi mu odmogla jezgrovitost njegovog prethodnika, a i tekstovima ponekad nedostaje ispoliranosti koja bi pratila ispoliranost produkcije, čak i ako zaračunamo jezičnu i metričku bezbrižnost trapa kao žanra. Usprkos nedostacima, on je izuzetno uvjerljiv argument u prilog Senidinom statusu predvodnice novog regionalnog popa. Živa bila! ■

MAKSIMIR
I MIROGOJDvaput
Meksiko

PIŠE Sinan Gudžević

*E taj Džajić,
burazeru, igrač
duga koraka, ele-
gant an s loptom,
ta gazela i komplet-
na ličnost, šta da
vam pričam, taj
Džajić je 1968.
godine igrao najbo-
lji fudbal svoga
života. Čitave godi-
ne, osim u oktobru.
Taj Džajićev crni
oktobar je učinio
da Jugoslavija
ne vidi Meksika*

VIDI ovako, burazeru, nastavlja BRANA PETROVIĆ. Za ovo što ove, 1986. godine Jugoslavija ne igra na svetskom prvenstvu u Meksiku stvari su bajato jasne. Ekipa nam ne valja, nespremna je za meksičke visine. Jedini za Meksiko spreman bio je SLAVKO PEROVIĆ, njemu za to nisu trebale visinske pripreme, on je glas dobio božjim providenjem, on je dušom Meksikanac, on stalno u sebi pevuši 'Carabina trenta trenta, to je pesma moga kraja'. Slavko na čiviluku drži spremna tri sombrera, ali igrači kojima bi pevao, nisu bili spremni, razumeš. Neki od njih su pokazali da im ni štopanje lopte ne ide najbolje. Ovde nas je elegantno porazila DDR, sve jasno, ali, burazeru, ni DDR nije otišla u Meksiko. Jugoslavija je bila tek četvrta u grupi, u Meksiko otišle Francuska i Bugarska. Dakle, možemo se jediti, gristi nokte, pucketati prstima, vikati na ukućane, na ptice, na puževe i daždevnjake, ali mi za Meksiko nismo imali tim. Maradonu nema da gledaš iz blizine, nego preko televizije. Meksiko je nama bio i još je tramvaj zvani želja. Tako evo već šesnaest godina, a sa kvalifikacijama osamnaest.

Ali pre šesnaest, odnosno osamnaest godina, stvari su s Meksikom stajale bitno drukčije. Tada smo imali ekipu, ali je ekipa bila neuračunljiva. Nedovedena u pamet, ako me razumete. Ekipa je bila vicešampion Evrope, imala je igrače i selektora je imala, imala je sve, ali toj ekipi ni sve nije bilo dovoljno. Kao što mnogi bogataš ima sve, ali mu nije dovoljno. Neki kažu da nam ekipa nije imala inat. Jer bez inata kod nas ne ide ništa, burazeru. Ono što je kod mnogih minus, to je nama plus. Inat, dišpet. Moš misliti, očeš da budeš prvak sveta iz inata. Burazeru, ne ide! Ne samo da budeš svetski prvak, nego te ni u Meksiko ne puštaju da uđeš iz inata. Ne ide, ne daju više sile, a ni neke niže.

I sad dolazimo do glavnog. A glavni je DŽAJIĆ. On je, burazeru, glavni krivac što Jugoslovenima ni inat, čak i da su ga imali i primenjivali, ne bi pomogao da vide Meksiko. Dečko je te godine bio najbolji igrač Jugoslavije u utakmicama za prvaka Evrope u Firenci i u Rimu. Dobro, u Firenci je možda bio najbolji HOLCER, a Džajić je bio uz njega. Džajić je dao gol Englezima, za našu pobeđu i za ulazak u finale. Burazeru, Englezi su bili tada šampioni sveta! Ali su Englezi, koji sve planiraju, odmah na početku utakmice planski povredili našeg OSIMA. A zamene nije bilo. Mislim, znamo da je zamena bilo, pet igrača sedi na klupi, ali ne može ni jedan da uđe. I Osim šepa, i cota i hramlje, čitavu utakmicu, pa opet ga Džajić pred sam kraj uvali Englezima. U Beogradu su studentske demonstracije, sve se prekida da se gleda utakmica. I naravski, TITO će nakon pobeđe nad Englezima reći da su studenti u pravu. Student nije zapalio žito, student je u pravu.

E ta reprezentacija se posle mučkog poraza od Italije u finalu počinje kvariti. Umesto da, kao vino, biva sve bolja s vremenom, ona se počinje pretvarati u sirće. Ili u kvasinu. Glavni sirćetar je tu Džajić. Čekaj, sad ću da ti kažem. On je već Džaja nationale, jure ga ženske, obožavan je, prinose mu se sve

moгуće žrtve, cela zemlja primenjuje novu uzrečicu: ima para kao Džajić! Pevaju mu se pesme. Pevačica MAŠINKA LUKIĆ klikće: *Dža-Dža-Dža- Džajo Džajka, živela ti majka/ Srećna bila vila koja te rodila*. Klikće da je ceo svet čuje: *Svaka mlada cura ima svog mladića, a ja želim samo Dragana Džajića!* Nema tajne, burazeru, ljubav izjavljena originalno, preko ploče u izdanju Diskosa iz Aleksandrovca. I još javlja: *Pod jastukom svojim, mesto krsne slave/ Džajićevu sliku čuvam ispod glave*. I zaključuje: *Poslušaj me, Džajo, lepo bi to bilo/ Da čobanka ljubi prvo svetsko krilo*. Ploča se prodaje, zvezdašima nos iznad Triglava. Ali, ali, ima još. I sam Džajić snima ploču gramofonsku. To je tad bilo moderno, da nije dosta što centriraš i šutiraš, nego mora malo i da pevaš. Nekoliko klubova je imalo igrače koji

planira se da Jugoslavija bude svetski prvak, na meksičkoj nadmorskoj visini, naravski sa meksikanskim pesmama.

I onda dolazi utakmica sa Belgijom, u Briselu koji se piše Bruxelles. Mi partizanovci taj Bruxelles pamtimo po finalu Kupa šampiona sa Realom iz Madrida. U tom Bruxellesu, piši kao što govorim, Jugoslavija igra drugu po redu utakmicu svoje kvalifikacione grupe. Jugoslavija gubi nula prema tri, glatko i gorko. A zašto? Zato što je Džajić, burazeru, udario šakom igrača Belgije DEVALKA, taj se piše DEVALQUE, udario ga u glavu, to jest u lice, ponavljam šakom, a tako naši novinari tepaju pesnici. A Džaja nationale je tada kapiten reprezentacije, jer FAZLAGIĆ nije pozvan. Sudija Čehoslovak, takoreći naša svojta, nađe se naravski u nevolji i nedaći. Jer

Omot singl ploče Dragana Džajića, 1967.

su imali snimljenu ploču. Reporter MARKO MARKOVIĆ je te igrače koji su snimili ploču zvao *kompletne ličnosti!* E kompletna ličnost Džajić je snimio ploču na tekstove TOZOVCA. I muzikalan je, burazeru, bez šale ti kažem. Pesmu 'Poslednji gost' sam najviše voleo da slušam s njegove ploče, ja partizanovac. Više sam slušao Džaju nationale nego zvezdaš ACA SEKULIĆ. Dobro, Aca se i viđao s njime, ja sam od Zvezdinih voleo da sednem samo sa Šekularcem, ja imam meru, za druge nisam imao vremena.

ETAJ Džajić, burazeru, igrač duga koraka, elegant an s loptom, ta gazela i kompletna ličnost, šta da vam pričam, gledali ste ga i slušali svi koji sedite za ovim stolom, taj Džajić, Džajo Džajka, taj Džajić je 1968. godine, da ponovimo, igrao najbolji fudbal svoga života. Čitave godine, osim u oktobru. Taj Džajićev crni oktobar je učinio da Jugoslavija ne vidi Meksika. O čemu se radi? Posle strašnih igara protiv Francuske, Engleske i Italije u proleće, došle su kvalifikacije za svetsko prvenstvo u Meksiku. U septembru Jugoslavija puni Finsku sa 9:1, ZAMBATA i MUSEMIĆ po tri, Džajić dva i Osim jedan. Svi se već rađuju Meksiku, po kućama trešte meksikanske pesme, kroz otvorene prozore čuje se SLAVKO PEROVIĆ, odomacili se Jalisco i Guadalajara. Ko ima gramofon pozajmljuje od prijatelja Džajićevu ploču i sluša 'Devojko crnooka' i 'Poslednji gost'. Jer je ploča rasprodana u roku britva. Pripreme za Meksiko u punom jeku, na sve se misli. I

to vidi ceo svet, i svojta Čehoslovak nema izbora nego da Džaji Džajki pokaže put u svlačionicu. Burazeru, još je prvo poluvreme, a u teren utrči ceo vod belgijskih policajaca, beli šlemovi, tamne uniforme, da mladića u belom šorcu sprovedu do svlačionice.

Tako je bilo u pola crnog oktobra. A dve sedmice kasnije, u Beograd dolazi Španija. Naravski igramo bez Džajića, kažnjen je. Kažnjen je i TRIVIĆ, jer je i on isključen protiv Belgije. Trivić, doduše u paketu sa jednim Belgijancem. A Džaja Džajka je isključen sam. Jer je hteo da se boksa. Sa Španijom se završilo nula prema nula, zaribala jugoslovenska araba. Posle se ribanje nastavilo u Španiji. Džajić igrao, ali kao da nije. U revanšu smo, godinu dana kasnije, u Skoplju pobedili Belgiju sa 4:0, Džajo Džajka je dao poslednji gol, a Belgijance je baš bilo zabolelo uvo za sve to, oni su već imali vize za Meksiko. A nama ostavili Slavka Perovića i meksikanske pesme. Mi smo Guadalajaru i Jalisco videli samo preko televizije, kad je Brazil pobedio Englesku. A Engleska je tada još bila prvak sveta, još petnaest dana.

A što se tiče Džaje nationale, od njega su već toga crnog oktobra odustali i Inter i Real. Koji su ga dotad pratili i hteli. Neće igrača koji upotrebljava pesnicu. Pre bi bili uzeli mene koji se bijem samo u kafani, a na terenu sam fer i korektan. Sedam godina kasnije javila se Bastia s Korzike, i rekla, dajte Džaju vamo, nama ništa kod njega ne smeta. I uzela ga. ■

EVA MENASSE

Zašto su svi šutjeli toliko dugo?

Nakon rata bivši su se nacisti vratili u selo koje mi je poslužilo kao uzor za ‘Dunkelblum’. Oni su nastavili živjeti tamo, njihova prisutnost bila je prijeteća. 8. svibnja 1945. nije odjednom nastupio mir i onda je sve bilo dobro, a ljudi su mogli slobodno razgovarati o svemu. Čitav stari sustav je još bio tu, premda se politički poredak promijenio

TEMA povratka, kojoj je posvećeno ovogodišnje izdanje festivala Sa(n)jam knjige u Istri, u našem kontekstu posebno rezonira s temom odnosa prema Drugom svjetskom ratu, koji u velikoj mjeri obilježavaju različiti oblici nametnutog prešućivanja, osobito kada je riječ o zločinima ustaša i njihovih okupatorskih gazda. Mehanička takve šutnje u središtu je romana ‘Dunkelblum’ EVE MENASSE, austrijske književnice, novinarkice i povjesničarke s berlinskom adresom. To narativno kompleksno djelo tematizira odnos stanovnika jednog austrijskog mjesta prema sjećanju na masakr nad Židovima koji se tamo dogodio na samom kraju rata. Povodom predstavljanja romana u Puli, s Evom Menasse razgovarali smo o kontekstu njegovog nastanka, povijesnom slučaju na kojem se temelji i književnom tretmanu takvih tema.

‘Dunkelblum’ je roman koji je neizbježno uronjen u trenutni politički i ideološki kontekst, što vas je iz perspektive sadašnjice specifično potaknulo na otvaranje te teme?

To je neobična priča jer je u istočnim dijelovima Austrije taj zločin vrlo dobro poznat – zapravo svi znaju za njega od devedesetih,

kada je austrijska vlada pronalaženje masovnih grobnica učinila prioritetom. Otad je snimljen divan dokumentarni film ‘Tot-schweigen’, ELFRIEDE JELINEK napisala je dramu – umjetnost i kultura bavile su se tim slučajem vrlo često. No za mene, kada sam ponovno naišla na njega, pomislila sam: ‘U redu, bio je to masakr nakon kojeg tijela nisu pronađena – što se dakle zapravo dogodilo?’ Potom sam ponovno ušla u građu i tek tada sam shvatila da nije bio samo jedan masakr, nego više od 120 manjih ili većih zločina u

Crvena armija već je bila nadomak Berlina, rat je već bio izgubljen, mogli su poštedjeti te ljude. Ali ne, učinili su suprotno – ubili su svakog kog su se mogli dočepati

tom kraju tijekom posljednjih tjedana Drugog svjetskog rata. To me je šokiralo, pret hodno sam znala samo za taj jedan slučaj. Ja sam i novinarka i povjesničarka, a nisam znala da je to područje, kako sam znala reći, zemlja masakra. Potom sam počela istraživati. Zapitala sam se: zašto toliko ubijanja, zašto baš tamo, koji su bili razlozi, što se potom dogodilo? To je bio samo vrh ledenice. Tak tada sam na određeni način shvatila povijest vlastite zemlje, čitavu tu nacističku ideologiju, jer bila je to HITLEROVA naredba: ‘Ako izgubimo rat, umrijet ćemo i povest ćemo u smrt što više ljudi sa sobom.’ To je bila ta krajnje destruktivna i bezumna ideologija. Crvena armija već je bila nadomak Berlina, rat je već bio izgubljen, mogli su poštedjeti te ljude. Ali ne, učinili su suprotno, ubili su svakog kog su se mogli dočepati. To je bio trenutak u kojem sam dobila potpunu sliku tog doba i shvatila sam da treba gledati sve detaljnije i detaljnije ako želite razumjeti stvari, a one su uvijek kompleksne i komplicirane. Ne radi se samo o tome da su to bili nacisti koji su ubijali Židove i točka. Ne, na neki način stvari su bile puno kompleksnije i mislim da je to nešto što književnost može postići, pomoći nam da razumijemo da stvari nisu onakve kakvima nam se čine. Naprimjer, zašto su svi šutjeli toliko dugo? Ljudi su bili terorizirani. Nakon

rata bivši su se nacisti vratili u selo koje mi je poslužilo kao uzor za ‘Dunkelblum’, koje se zove Rechnitz. Oni su nastavili živjeti tamo, njihova prisutnost bila je prijeteća. Nije kao da je 8. svibnja 1945. odjednom nastupio mir i onda je sve bilo dobro, a ljudi su mogli slobodno razgovarati o svemu – nije! Čitav stari sustav još uvijek je bio tu, premda se politički poredak promijenio. Razumijevanje tih procesa pomaže nam da se suočimo s takvim temama.

Autoriteti su ključni

Komentirajući svoj odnos prema ljudima koje opisujete, ljudima koji su upleteni u mrežu tišine ili je sami proizvode, kažete da se želite prema njima odnositi ‘kolaborativno’. Možete li pojasniti taj pristup i kako ga realizirate u ‘Dunkelblumu’?

Kao što ste vidjeli, roman sadrži mnogo protagonista, likova i figura, zato što su svi oni – to je moje uvjerenje – zajednički odgovorni za šutnju, za nemogućnost govora o onome što se dogodilo. Bilo je mnogo svakodnevnih mogućnosti tijekom prvih deset godina nakon 1945. – netko je mogao progovoriti, netko je mogao doći do ideje da bi možda trebao nešto reći. Radi se dakle o kontinuiranom nizu odluka koje su ljudi donosili – hoće li lagati, hoće li prešutjeti zločin. Svatko je imao svoje individualne razloge, vjerujem u to. Radi se o običnim ljudima koji samo žele živjeti svoj život, koji nemaju odgovornost intelektualnih ili moralnih autoriteta. Usporedite li Rechnitz s drugim masovnim ubojstvima u istom kraju, upravo su takvi autoriteti ključni zato što su stvari izgledale drugačije ovisno o njihovom ponašanju. U Rechnitzu ste, primjerice, imali grofove, čitavu plemićku obitelj čiji članovi su bili nacisti, a čak je i grofica bila u odnosu s jednim od vodećih ss-ovaca koji je bio odgovoran za zločin. Riječ je dakle o ljudima koji su bili vrlo bliski s režimom. U drugim, usporedivim selima u istom području imali ste suprotne slučajeve, imali ste, recimo, primjere svećenika koji su u svojim crkvama svake nedjelje tijekom rata govorili protiv režima, onoliko koliko su mogli. Tako su svojoj sljedbi pokazivali da nisu na strani njegove politike, pa su se ljudi ponašali drugačije. U tim su selima ljudi skrivali osobe na prisilnom radu, pomagali su im, a ubojstva nisu bila tako raširena. U jednom slučaju su likvidacije bar prekinute, nažalost stradalo je 60 ljudi, ali je netko potom nazvao vojnike i rekao im da prestanu. To je nevjerovatno zanimljivo kada govorimo o čitavom tom području. Imate iste situacije s drugačijim ishodima, koji su ovisili o ponašanju autoriteta. To je ono što sam naučila od dubokog poniranja u povijesnu građu. U Rechnitzu, kao stvarnom Dunkelblumu, sve je završilo katastrofom zato što je kompletna seoska elita bila uz nacistice i bila je duboko uvjerena da je ispravno ubiti sve te ljude. Činjenica da u drugim mjestima nije bilo tako govori nam da se ne radi o tome da je čovječanstvo zlo i da će se, ako su situacija i kontekst nasilni, te stvari nužno dogoditi. One uvijek ovise o specifičnom nizu odluka.

Osim što ste književnica, također ste i novinarka i povjesničarka. Na koji način za vas književnost nadopunjuje novinarsko i historiografsko razumijevanje takvih tema?

Omogućuje nam da spekuliramo o motivima ljudi. Daje vam mogućnost da uđete u njihove glave, to je ono što je ključno u odno-

su na novinarsko ili historiografsko pisanje. Pišući iz perspektive povjesničarke, morate se držati činjenica – dogodilo se to i to, ali ne možete nagađati zbog čega. U književnosti možete iskoristiti likove kako biste tu motivaciju učinili razumljivom na neki način. Primjerice, ono što sam već spomenula, ti obični ljudi su poslije rata bili preplašeni, terorizirani, izloženi prijetnjama. Mislili su da će biti ubijeni, a neki i jesu ubijeni. Primjerice, u Rechnitzu su neposredno nakon rata ubijena tri svjedoka zločina a da počinitelji nisu identificirani. Ta tri ubojstva su u čita-

Bivše socijalističke zemlje imaju političke razloge predstavljati se kao antifašističke, dok se danas zapravo ne suočavaju s vlastitim zločinima. To, primjerice, vrijedi za vašu državu

vom kraju shvaćena kao upozorenje da će oni koji progovore biti sljedeći. Dakle svi detalji u ovoj knjizi su povijesni, samo sam ih stavila u drugi okvir. Sve što je unutra se dogodilo, primjerice, vojnici Crvene armije uistinu su pronašli masovnu grobnicu, ali su je zatrpali nakon što su je pregledali, što se iz današnje perspektive čini nevjerojatnim. Mislim, tragamo za tom grobnicom već desetljećima, a tijekom prvih šest mjeseci nakon rata se znalo gdje je. To je zbilja ludo. Htjela sam reći da možete objasniti zašto obični ljudi, zašto slabi, preplašeni ljudi nisu ništa napravili, no istovremeno je nesumnjivo postojala mogućnost da se to pitanje razriješi. Govorimo li o današnjem Rechnitzu, zbija mi ih je žao. Ti ljudi su treća ili četvrta generacija nakon tih događaja, a danas zbilja nije popularno biti iz Rechnitza jer svi znaju da se još uvijek traga za grobnicom. Oni nemaju veze s time, njihovi djedovi i pradjedovi su ti koji su odgovorni, a nove generacije žive u metafori onoga što se dogodi kada zavlada šutnja.

Mladi nisu znali

Odnosnom prema holokaustu i nacističkim zločinima bavite se već niz godina kroz sve tri svoje profesije. Koliko su se politika sjećanja i širi društveni odnos prema tom pitanju promijenili u međuvremenu u Njemačkoj i Austriji?

Uvijek kažem da moramo razlikovati Njemačku i ostatak Europe. Njemačka je bila prisiljena suočiti se sa svojom prošlošću. Razgovarate li s Nijemcima, oni će vam reći da je učinjeno premalo, da su pomaci došli prekasno i da nisu bili dovoljno dobri, no ipak je nešto napravljeno. Ostale zemlje to nisu uradile, što je u određenom smislu normalno. Ne želim, naravno, reći da je to dobro, samo da je očekivano. Kada je riječ o Austriji, taj je proces bio posebno groteskan jer se Austrija, čini mi se, odmah 1. svibnja prozvala prvom Hitlerovom žrtvom. Dakle htjeli su se izvući s tom pričom, koja je apsolutno smiješna jer su toliki Austrijanci bili na visokim položajima u njemačkoj birokraciji i sustavu koji je provodio holokaust. No Austrijanci su se htjeli potihom izvući iz te činjenice, kao i Francuzi i Nizozemci sa svojim kolaboracionistima, da ne spominjem bivše socijalističke zemlje, koje imaju političke razloge predstavljati se kao antifašističke, dok se danas zapravo ne suočavaju s vlastitim zločinima. To, primjerice, vrijedi za vašu državu, za Mađarsku i za zemlje Baltika. U Austriji se sve promijenilo 1986., kada je KURT WALDHEIM izabran za predsjednika, tada je tema suočavanja s poviješću eksplodirala i otad ju je nemoguće zaobići. Danas nema političara koji će ustvrditi da je Austrija bila prva Hitlerova žrtva. Imamo dobru skupinu suvremenih povjesničara koji su uložili golem trud u proučavanje tih tema. Dakle govorimo li o znanosti, humanistici i

akademiji, posao je zbilja odrađen i stvari su poznate. Govorimo li o mladim generacijama, mislim da su one zbilja drugačije. Nakon što je snimljen, ‘Totschweigen’ je prikazan u Rechnitzu i čitavo selo je došlo pogledati film. Nakon projekcije se odvila fascinantna diskusija jer nitko od mladih nije znao ništa, dok su svi stariji, naravno, znali sve. To nije bila obiteljska, nego generacijska stvar, nije bilo obitelji u kojoj se između generacija govorilo o tome što se dogodilo. Mladi ljudi, ljudi od tridesetak godina, bili su šokirani i konsternirani jer im nitko nikad ništa nije rekao. To je izuzetno zanimljivo, taj trajni prešutni dogovor među starijim generacijama da se ni o čemu nikad ne progovori.

S obzirom na tu tišinu, kakva je bila recepcija knjige u Austriji i Njemačkoj?

Recepcija knjige u Austriji nije bila osobita jer je slučaj već bio dobro poznat. Specifičnost moje knjige je da ga pokušavam prikazati na drugačiji način. Ne fokusiram se na sam zločin, nego na grupnu dinamiku, na taj uzorak tišine koji se očuvao. U Njemačkoj Rechnitz nije poznat, ali tamo pak svaki kraj ima svoje zločine. Kada sam bila na turneji po njemačkim pokrajinama, svaku drugu večer dobila bih letak na kojem je stajalo što se tamo dogodilo. Ljudi se suočavaju s vlastitom lokalnom poviješću i to je jako dobro. Stvari bi bile dobre kada bismo svi to radili. ■

In memoriam: Hans Magnus Enzensberger (1929. – 2022.)

Furiozni književni i životni
slalom (Foto: Wikimedia)

PIŠE Marko Pogačar

Kraj jednog vremena

Svjetski čovjek i britak analitički um s kojim je umrla i jedna ideja pjesništva

UMÜNCHENU, gdje je posljednjih desetljeća stanovao, umro je u 94. godini njemački pjesnik, pisac, prevoditelj, urednik, izdavač i kritički intelektualac iz vremena kada je potonje još nešto značilo, HANS MAGNUS ENZENSBERGER. S njim je umrla i jedna ideja pjesništva; s njenim vjerojatno posljednjim aktivnim dionikom, u neku ruku živućim spomenikom, jedna je socioknjiževna konstelacija došla svom kraju.

Pjesničkim prvijencem 'Obrana vukova' iz 1957. započinje furiozni književni i životni slalom presudno obilježen hladnoratovskom politikom, šezdesetosmaškim kontekstom, tzv. izvanparlamentarnom opozicijom te različitim kursevima i meandrima nove ljevice, koji će – s obzirom na to da je bio vitalan i produktivan do samog kraja – završiti tek smrću, 24. novembra.

Bio je čitan i utjecajan esejist i politički komentator; dokumentarnim, montažnim romanom 'Kratko ljeto anarhije' iz 1972., biografijom anarhista BUENAVENTURE DURRUTIJA i kronikom Španjolskog građanskog rata, baca rukavicu u lice fikcijskim okvirima žanra i, u kontekstu tadašnje «književne debate», nedvosmisleno staje na stranu kritičkog preispitivanja stvarnosti kao političkog imperativa književnosti, ali ostvarenog sredstvima trajne modernosti. Piše značajne radijske komade te časopisom Kursbuch i vezama s protoskvoterskom Komunom I značajno utječe na smjer studentskog pokreta, no izvorno se afirmira i u književnim krugovima pa ostaje prepoznat primarno kao pjesnik. Prijevodima je bio prisutan i u Jugoslaviji, primjerice pjesnička zbirka 'Mauzolej', u prepjevu ZLATKA KRASNOG, ili opsežan svezak raznorodnih eseja 'Nemačka, Nemačka između ostalog' iz 1980., te iste godine bio je dobitnikom Zlatnog vijenca Struških večeri poezije, a niz prijevoda nastavio se i poslije rata, zaključno s 'Metežom' (2020.), mjestimice mistifikatorskom i mitomanskom, ali nevjerojatno zanimljivom rekonstrukcijskom memoaristikom

usredotočenom na šezdesete – desetljeće za Enzensbergera politički, poetički i osobno u svakom slučaju presudno – i rane sedamdesete godine. Već najkraći pregled tog perioda njegovog 'javnog života' mnogo govori o spomenutom poimanju i samoperpciji pjesnika u svijetu koji je odavno, sada i definitivno, zašao. Svjetski čovjek na način da to bježi iz fraze, internacionalist u teoriji i praksi, britak analitički um i netko tko prepoznaje trendove dok se još rađaju te često diktira smjer. Enzensberger večera s HRUŠČOVOM u njegovoj crnomorskoj dači, putuje Sibirom i ženi se MAŠOM MAKAROVOM, kćerkom ALEKSANDRA FADEJEVA (tijesnog samoubice kojeg je VLADA DIVLJAN noćima čitao djevojci), lukrativnu stipendiju u SAD-u zamjenjuje životom na Kubi i iskustvom revolucije (prema kojoj će ostati prilično kritičan) iz prve ruke, usput se sreće s primjerice MARCUSEOM i tada još nepoznatim SALVADOROM ALLENDEOM i u Štokholmu brine o nobelovki NELLY SACHS, skriva članove grupe Baader-Meinhof nakon nasilnog izvlačenja ANDREASA BAADERA iz zatvora, opet 'usput' biva nagrađen Büchnerovom i gotovo svim drugim važnijim njemačkim književnim nagradama; tako dalje i tako bliže, od točke do točke na pjesničkoj i političkoj mapi druge polovine xx. stoljeća. Prigovarali su mu svašta, najčešće dnevno-političko vrludanje, oportunitizam ili nedovoljnu radikalnost; bio je u svoje doba zasigurno najtračaniji njemački pjesnik, a tip njegovog ugleda i simboličkog kapitala s vremenom se, logično, promijenio – iz onog *enfant terrible* u institucijski. Nastupili smo jednom zajedno, u maloj fondaciji u Voralpenlandu, u teško opisivom buržujskom okruženju, za stari, industrijski njemački novac, publiku koja se dovezla u Jaguarima i Maseratijima, a prijevode je čitao sin WILLYJA BRANDTA, glumac, dok su u vibrafone udarali udaraljkaši lajpciške filharmonije. Pitao sam ga kako se osjeća u tom kontekstu, pogled je bljesnuo, dječjački se osmjehnulo i rekao: 'Staro, kao i revolucija.' Nedugo zatim čitao je čudesne pjesme o oblacima. ■

Trokut tuge (r: Ruben Östlund)

(2022.)

Dolly De Leon i Charlbi
Dean kao dvije stranice
jednog trokuta

Nasukane klase

Humorna drama o odnosima moći s grotesknim prizorima na tragu Montyja Pythona

N AKON kvadrata, RUBEN ÖSTLUND pozabavio se trokutom i za drugi film zaredom dobio Zlatnu palmu u Cannesu, što je prije njega uspjelo samo BILLEU AUGUSTU i MICHAELU HANEKEU. Dok je u 'Kvadratu' satirizirao svijet visoke umjetnosti uvodeći u igru i imigrantsku motiviku te dakako muško-ženske odnose koji su pak bili u središtu prethodećeg 'Turista', u 'Trokutu tuge' (prvi njegov dominantno anglofoni uradak) na udaru mu je svijet visoke mode, spolno-rodni odnosi moći te relacije privilegiranih i deprivilegiranih, pri čemu su potonji iznova imigranti. Naslovni trokut tuge izravno se referira na bore u predjelu između očiju, obrva i korijena nosa, koje označavaju početak starenja i izglednog brzog kraja karijere u *modelingu*, a neizravno na trodijelnu narativnu kompoziciju filma i erotski trokut koji se uspostavlja u završnom, trećem dijelu.

Film započinje s jednim protagonistom, modelom Carlom (HARRIS DICKINSON, dosad najpoznatiji po glavnoj ulozi prikričenog geja u američkom nezavisnom hitu 'Štakori s plaže' ELIZE HITTMAN), a ubrzo mu se na protagonističkoj poziciji pridružuje manekenka i influenserica Yaya (južnoafrička manekenka CHARLBI DEAN, iznenada preminula nedugo nakon premijere filma), s kojom tvori ljubavni par u kojem je poveznica važnija od ljubavi interesa; za nju pogotovo, jer je snažnija u tom odnosu, što ima veze ne samo s njegovom stanovitom naivnošću i nevinošću, nego i s činjenicom da žene u *modelingu*, baš kao i u porno industriji, u prosjeku zarađuju daleko više od muškaraca. Kad se Carl i Yaya u drugom dijelu narativa nađu na golemoj luksuznoj jahti dolazi do umnažanja broja glavnih likova, pri čemu u prvi plan izbijaju marksistički kapetan broda (odlični WOODY HARRELSON) i ruski bogataš (još bolji ZLATKO BURIĆ), koji će u jednom trenutku voditi vatrometni debati o dijalogu o kapitalizmu i socijalizmu, s nizom

vickastih dosjetki, među kojima je možda najbolja ova: 'Kako prepoznati komunista? To je netko tko čita MARXA i LENJINA. Kako prepoznati antikomunista? To je netko tko razumije Marxa i Lenjina.' U trećem dijelu, poslije havarije jahte izazvane napadom pirata, preživjela šačica putnika i članova posade nađe se na (naizgled) pustom otoku, gdje dolazi do radikalnog obrata društvenih pozicija. Na položaj moći dolazi Abigail (DOLLY DE LEON), sredovječna, fizički neatraktivna filipinska toaletna radnica, jer jedina zna uloviti ribu i zapaliti vatru, i tu poziciju koristi kako bi seksualno eksploatirala Carla koji se s njom, na nekoj razini, i emotivno zbliži, čineći također preživjelu Yayu ljubomornom. Na samom kraju Abigail će biti spremna na sve da opstane na vrhu provizorne zajednice, u iznenada za nju nastalom raju.

'Trokut tuge' film je u kojem je Östlund, barem na prvi pogled, odustao od svake suptilnosti i odlučio publiku bombardirati teškom artiljerijom – od vrlo jasnih i dobro poznatih 'jakih' teza o ljudskoj prirodi i društvenim odnosima, ponajprije odnosima moći na više razina, do radikalno grotesknih prizora na tragu Montyja Pythona, ali i tzv. zahodskog humora (masovno povraćanje i proljevi na jahti).

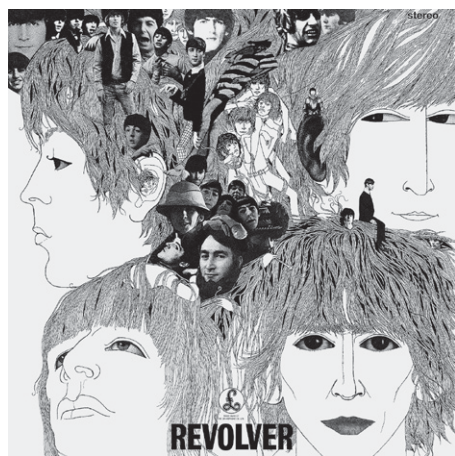
Kritičkije, osobito lijevo oko lako će mu zamjeriti banalnost, premda u onome što autor iznosi pred gledatelje ima i proplamsaja lucidnosti, no i kada je banalan, a to je često, Östlund je efektan i zabavan. Suviše je inteligentan čovjek i dostatno darovit režiser da njegovo orkestriranje relativno široke palete likova u ograničenim, ali odlično iskorištenim prostorima ne bi bilo dojmljivo, kao i baratanje općim značenjskim mjestima garniranim dobrodošlim ubodima na račun političke korektnosti. A sam je kraj svojom uznemirujućom turobnošću sjajna točka na i ultimativno groteskne strukture koja cijelo vrijeme proizvodi sugestivnu sintezu razuzdane komike i nelagodnog crnila. ■

PREPORUKE: MUZIKA

The Beatles:
Revolver: Special Edition

(Universal)

O GENIJU Beatlesa toliko je toga napisano da se naizgled na-prosto ne može ništa dodati. Izdanja poput ove proširene, remiksirane verzije ‘Revolvera’ pokazuju koliko je ta percepcija pogrešna. GILES MARTIN, sin legendarnog producenta GEORGEA MARTINA, sa svojim je timom koristio i unaprijedio ‘demixing’ tehnologiju

koju je i PETER JACKSON upotrijebio u svom nedavnom dokumentarcu ‘Get Back’ i tako uspio ove pjesme ponovo oživjeti do najsitnijeg detalja. No tehnološke inovacije nikako nisu same sebi svrha, nego sredstvo za još bolje shvaćanje beskrajne inovativnosti Beatlesa. Slušajući verziju albuma u kojoj svaka vokalna harmonija, bas linija, ritam i zvučni efekt iskaču kao da su danas snimljeni, teško je ne primijetiti trajni utjecaj ovog benda na povijest popularne glazbe u posljednjih šezdesetak godina. Možda je još vredniji dodatak studijskih sessiona koji zorno pokazuju put do nastanka pjesama. Rad koji su The Beatles i George Martin uložili u svoje studijske projekte između 1965. i 1970. nije samo enorman i vjerojatno nezabilježen u tako kratkom razdoblju nekog pop izvođača, nego je i jasan pokazatelj da nema istinske kreativnosti bez uporne primjene sistema pokušaja i promišljanja.

The Flaming Lips:
Yoshimi Battles the Pink Robots 20th Anniversary

(Warner)

THE Flaming Lips su gotovo cijelu svoju sada već četrdesetogodišnju karijeru neskriveno uživali u statusu ekscentrika, no negdje na prijelazu milenija činilo se da će se njihovi bizarni instinkti profilirati u pop formu i uroditi istinskim komercijalnim uspjehom. ‘The Soft Bulletin’ iz 1999. i ‘Yoshimi Battles The Pink Robots’ iz 2002. rijedak su primjer prilagodbe ambicija i širine psihodeličnog popa s kraja šezdesetih modernoj digitalnoj produkciji. Oba albuma donose trijumf emocija nad tehnologijom, ali bi bili potpuno nezamislivi

bez hrabrog prihvatanja te iste tehnologije. ‘Yoshimi Battles The Pink Robots’ uzima zvuk tadašnjeg Top 40 popa utjelovljenog u produkcijama superproducersa poput Neptunesa i TIMBALANDA te ga uklapa u sentimentalne, često namjerno infantilizirane pjesme koje na svojoj šarenoj, šećernoj površini skrivaju beskrajnu melankoliju i strah od smrti kao trajnu ljudsku motivaciju. Pjesme poput naslovne ili ‘Do You Realize??’ utjelovljuju to grčevito sredovječno držanje za djetinju imaginaciju emocionalnom neposrednošću, koja ih ostavlja podalje od ruba parodije i pretvara u istinske klasike ranog 21. stoljeća. To što su se Lipsi nakon te pop faze manje-više vratili svom hektičnom i često podjednako upečatljivom čudaštvu samo pokazuje koliko je zapravo zahtjevno raditi ambicioznu pop glazbu koja neprekidno balansira između univerzalnog i hermetičnog.

Wilco:
Yankee Hotel Foxtrot, Deluxe Edition

(Nonesuch)

NOVO, prošireno izdanje ‘Yankee Hotel Foxtrot’ pokazuje dug put albuma koji je po kriterijima Reprise Recordsa, tadašnjeg izdavača benda, trebao zapečatiti njihovu karijeru u statusu obožavanog remek-djela i jednog od neolicine ‘post 9/11’ popkulturnih proizvoda koji nisu zaglavili u bezglavom militarizmu američke popularne kulture s početka stoljeća. JEFF TWEEDY je te pjesme napisao prije

napada na njujorške blizance, no simbolika stihova i melankolični ton većine pjesama lako se pretočio iz osobnog u opće. Tweedy je do dana današnjeg ostao sjajan autor, o čemu svjedoči i izvršni ovogodišnji ‘Cruel Country’, no ovdje je imao pomoć dvojice talentiranih, premda nepredvidljivih suradnika – multiinstrumentalista JAYA BENNETA, koji se s Tweedyjem neprekidno borio za kreativnu kontrolu u bendu, i producenta JIMA O’ROURKEA, eksperimentatora s istančanim pop senzibilitetom. Magija suradnje triju vrlo različitih osobnosti urodila je albumom koji ni dva desetljeća od objavljivanja ne prestaje iznenađivati svojom višeslojnošću. Dodatni materijal samo naglašava alternativne pravce kojima je album mogao krenuti, potvrđujući i snagu Tweedyjevog autorstva i snagu zajedničke vizije.

■ Karlo Rafaneli

Direktor Human Rights Film Festivala

PETAR MILAT
Ovogodišnji HREF je u znaku rata u Ukrajini

Što ste pripremili za ovogodišnje, 20. izdanje Human Rights Film Festivala? Što vam je u tematskom fokusu?

Ovogodišnji Human Rights Film Festival, koji se održava od 4. do 11. prosinca u zagrebačkim kinima Tuškanac i Kinoteka, te s popratnim programima u Dokukinu KIC-a i Močvari, stoji pod znakom rata u Ukrajini, pa se najvažniji dio filmskog i govornog programa bavi upravo tim sukobom i njegovim neposrednim posljedicama. Ne držimo, jasno, da možemo predskazati koje će sve to društvene posljedice imati, ali već i fokusiranje na tzv. politiku slika rata ili slika sukoba čini nam se dovoljno zahtjevnim zadatkom, a to je ono što rade autori/ce koje predstavljamo.

Koliko je bilo lako ili teško odabrati filmove? Na koje biste naslove naročito skrenuli pažnju publike?

Festival smo već poodavno odlučili voditi maksimumom da je maleno lijepo i da nam je svaki prikazani naslov važan. S druge strane predstavljene autore/ice volimo kontinuirano pratiti, posebno ako se radi o filmašima koji su redefinirali okvire filmskog izraza, kao što su to na primjer LAV DIAZ ili SERGEJ LOZNICA. Iz ovogodišnjeg bih programa istaknuo filmove MANTASA KVEDARAVIČIUSA, posebno njegov ‘Mariupolis’ iz 2016. godine koji u dokumentarizmu spada među ono najbolje što je snimljeno o istočnoj Europi. Zatim je tu i film nobelovke ANNIE ERNAUX ‘Godine super osmice’ kojim otvaramo festival, a zanimljiv je ne samo kao izlet jedne tako važne književnice u drugi medij, nego i kao svodenje računa jednog angažiranog života. I, *last but not least*, tu je ‘Afterwater’ DANETA KOMLJENA, djelo s kojim je naš postjugoslavenski film zakoračio u posve nova područja.

Jeste li na počecima očekivali da ćete dogurati do 20. izdanja? Jeste li zadovoljni onime što ste u okviru Festivala dosad postigli?

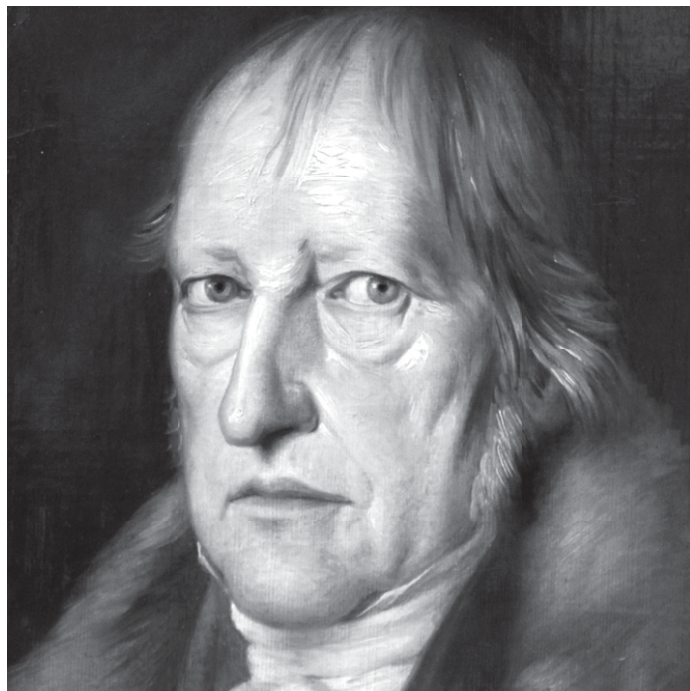

Foto: Privatna arhiva

Human Rights Film Festival je počeo takoreći u gerilskim uvjetima, no reakcije su bile tako dobre da je ubrzo postao važan. Tim više što je u našu sredinu rano uveo neke nove poetike autorskog filma, kao što je na primjer tzv. *slow cinema*, uz jasno neskriveni aktivistički gard koji se očituje u izboru filmova i tema. U tom pogledu naš Festival se doživljava kao svojevrsni filmofilski šlag na kraju godine koji, iako sam program nikad nije preobiman, donosi presjek najinteresantnijih ostvarenja u skoro svim filmskim rodovima. No jednako važna i motivirajuća nam je šira društvena funkcija festivala, zahvaljujući kojoj je Human Rights Film Festival relevantno i medijski vidljivo mjesto susreta i razmjene iskustava oko tema koje uobičajeno nisu lagane.

■ Nenad Jovanović

KVADRAT

‘Ovo je usporedivo s otkrićem neke nepoznate BEETHOVENOVE partiture’, oduševljen je KLAUS VIEWEG, njemački filozof koji je u arhivima pronašao četiri hiljade stranica studentskih bilješki s ranih predavanja G.W.F. HEGELA o umjetnosti. Hegelov estetički nauk i inače je poznat samo kroz bilješke pa će otkriće sigurno promijeniti način na koji ga danas shvaćamo.

■ B. P.

Foto: Wikimedia

Rastanak bez dnevnog reda

Premda je profesionalno dosegnuo vrh, na Zalepuginovim leđima, privatno i kronološki, ostali su tragovi dviju značajnijih povijesno-medijskih čistki

JEDNA od najzujbujivijih emisija HRT-a, a koja je to postala sasvim slučajno i to putem YouTube prijenosa uživo, već je neko vrijeme sastanak i rasprava Programskog vijeća. Načelno birokratski prijenos, odrađen s jednom fiksiranom kamerom čisto zbog zakonske obaveze, često daje uvid u neočekivano živopisne rasprave koje se vode na četvrtom katu Prisavlja. Saborski odabrani vijećnici, među kojima su među ostalima pripadnici manjina, HRT-ovih radnika i uglednih kulturnjaka suočavaju upravu i ravnatelja s komentarima na izvještaje. Naslov vijesti u samoj kući i većini medija obično bude 'Programsko vijeće prihvatilo petogodišnji plan razvoja HRT-a', no do (zakonski i pravno neobavezujućeg) prihvaćanja petoljetke ne dolazi se lako: jedan vijećnik mrzi emisiju Peti dan i moli da se ta grozota ukine, druga vijećnica zabrinuta je kako se odijevaju i šminkaju voditelji/ce, ali bude tu i ozbiljnih tema poput zastranjenja davno kultnog Trećeg programa u bastardnu kopiju Drugog. Sve je to zapravo točno i može se primijeniti

na lik i profesionalni put jednog čovjeka iz zlatnih vremena Televizije Zagreb, čiji je odlazak njegova bivša kuća obilježila reprizom emisije U svom filmu TONČICE ČELJUSKE, slavne po odbijanju nošenja teških beta-traka (zvijezde to, naime, ne trebaju raditi) ili po količini izgovorenih 'Ajde?', 'Ma zbilja?' ili 'Mmm, sjajno, pogledajmo vašu biografiju'. U toj je emisiji bio gost SAŠA ZALEPUGIN, koji je i u poznim godinama zadržao dikciju, držanje i rafinman u ophođenju, ali i odnos prema gledateljstvu i onome tko ga intervjuira. Bio je dakle gospodin, jedan od posljednjih imena one stare škole TV Zagreb u kojoj se vježbanjem tesao govor i nastup pred kamerom. Saša Zalepugin imao je još jednu danas rijetko korištenu recepturu za intervju: puštao je goste da se opuste, kažu što žele, nenametljivo i kulturno, učinio im je inače zastrašujuću televiziju relaksirajućom, a ne prijetećom i pompoznom mašinerijom tehnike, ljudi i načina snimanja.

Iskrenih, emotivnih i dirljivih tekstova o Zalepuginu ovih je dana puno napisano i ne treba sumnjati u njihove dobre namjere,

kao i iskrenu sućut za čovjeka koji je otišao i njegovu obitelj. Međutim, Zalepugin je primjer nekoliko različitih fenomena iz kulture sjećanja, od kojih neki gotovo znanstveno spadaju u žalosniji slučaj reduciranih, korigiranih ili možda namjerno prešućenih biografija. Ne radi se vjerojatno o MANDELA-efektu kada grupa ljudi vjeruje u netočnu informaciju, ali je svakako bliže kognitivnoj shemi FREDERICA BARTLETTA, prema kojoj se ljudima ispriča jedno, a oni naknadno dodaju dijelove koji nisu izrečeni. Tako je vjerojatno napisana i jedna od prvih biografija Saše Zalepugina u reviji Studio 1980-ih, u kojoj je Saša Jugoslaven rođen u Sarajevu, dok je u onima iz 1990-ih postao Hrvat koji je školu završio u Pazinu, novinar, postao uspješni voditelj ansambla Lado, da bi 1966. bio katapultiran na TV Zagreb gdje je ubrzo postao šef kulturnog programa. Ostalo je povijest u kojoj se navode veliki uspjesi s tada vrlo gledanim Nedjeljnim popodnevom, koji je kasnije postao Sastanak bez dnevnog reda, nakon kojega je Zalepugin pak uređivao opet revolucionarni Program Plus, a zatim se, eto, umorio i otišao u penziju. I tako ga masovna publika zapravo i pamti, jer čak ni u in memoriamu Hrvatskog novinarskog društva nema ničeg mimo tog lijepog, naglašeno profesionalnog i optimističnog narativa jedne televizijske i medijske zvijezde. Ipak, Sašin put bio je nešto drugačiji i profesionalno je dosegnuo vrh, ali su, privatno i kronološki, na njegovim leđima ostali i tragovi dviju značajnijih povijesno-medijskih čistki.

Najprije, kako je to i sam Zalepugin prije nekoliko godina rekao za beogradski Blic, otac mu je Rus, a majka Srkinja iz Mostara. Kako se otac nije mogao vratiti u Moskvu, prihvatio je posao u Uljaniku u Puli, a Saša, pravim imenom Aleksandar, završio je školu u Pazinu, kao prva poratna generacija. U Zagrebu je upisao i diplomirao Jugoslavensku književnost i slavistiku, a prije nego što je došao u Lado, radi i za ansambl Ivan Goran Kovačić, kao i za kulturni centar Moša Pižade. Piše za niz časopisa o kulturi, između ostalog za Večernji list, Globus, Vjesnik i Vjesnik u srijedu, dok Lodom podiže na svjetsku razinu i s njim putuje. Tečno govori nekoliko jezika što će mu kasnije puno pomoći, a na televiziju ga poziva tada moćna urednica ZORA KORAĆ. Zalepugin dvije godine radi niz sadržaja u kulturi, da bi 1968., relativno brzo, bio imenovan i urednikom. Kasnije će biti premješten na poziciju urednika Zabavnog programa. Osim legendarnog Nedjeljnog popodneva, začetog 1972., Zalepugin radi i stvara ime emisijama koje su bile vrh tadašnje kulturne produkcije: Panorama, Film, teatar, i..., Objektiv 350 (za koji radi reportaže iz Londona), Prvi tragovi (u kojima pušta filmove studenata Akademije za kazalište i film), kao i posebne prijenose koncerata, dokumentarne serijale ('Kuda ide Amerika', 'Kuda ide SR Njemačka', 'Kuda ide Engleska'), surađuje u Kviskoteci za koju je birao goste, a imao je i pionirsku ulogu u stvaranju reklamnog i propagandnog programa poput Malih tajni velikih majstora kuhinje.

Dvije emisije po kojima je poznat dosta su promijenile standarde na tadašnjoj Televiziji Zagreb, tako utjecajne da ih je u vršnim gledanostima pratilo i do 70 posto publike, dok su drugi tv centri, poput onih u Beogradu, Ljubljani i Sarajevu, također krenuli sa sličnim konceptima i u jednome trenutku bili nedjeljna alternacija Zagrebu putem JRT mreže. Zalepugin je uvijek isticao kako je sve to zasluga jedne velike ekipe: Popodne mu je najčešće režirao DARKO VIZEK, a ekipu su činili i VLADIMIR LEVAK, BOŽO SUŠEC, MLADEN DELIĆ i drugi. Maratonsko trajanje od 4 sata u nedjeljnom prajm

tajmu punio je, kako je i sam isticao, svime onime što drugi novinari nisu htjeli uzeti iz eurovizijske razmjene, smatrao je ostatak programa prilično dosadnim i opterećenim politikom, tako da je publika gutala sve što je nudio – od razgovara i nastupa zvijezda, puštanja prvih video-spotova, zabavnih sadržaja i dovoljno kratkih segmenata tako da nijedan ne bude dosadan. Tako je usred tog koncepta 'proturio' i redovito puštanje animiranih art naslova Zagrebačke škole crtanog filma, ali i pionirske serije poput 'Ljubavni jadi Pepeka Gumbasa i Marijete Buble', prve i jedine, uskoro i 'sklonjene' serije o seksualnom odgoju djece i mladih uvijek rječitog autora NIKŠE FULGOSIJA. Ta 1978., u kojoj je u Popodne stavio klince i njihove roditelje da u Fulgosijevoj režiji raspravljaju o seksu, pokazala se i kao kraj ere za Zalepugina. Tada je dobio svoj prvi 'otkaz' i stavljanje na led (što znači dolaziti na posao i ne raditi ništa), televizija je lansirala priopćenje da je autor 'umoran', dok je i njega i Fulgosija štitio ANGEL MILADINOV, tada doslovno anđeo čuvar odbačenih autora koji je na sebe preuzimao gnjev nadređenih kako iz kuće, tako i iz politike. Tek tri godine kasnije, nakon 'odmaranja na ledu' kreće Sastanak bez dnevnog reda i ponavlja uspješnu formulu Popodneva u kojoj Zalepugin opet briljira i gledanošću i širinom. Program plus kasnije ponovo slijedi sličnu ideju prezentiranja publici onoga čega nije bilo i što drugi smatraju nebitnim: kasnije emitiranje, kolaž program i sadržaji poput gledanih serija, primjerice Montyja Pythona koji su u Jugoslaviju došli tek otkupom tv Sarajevo. U Zagrebu su smatrali da domaća publika neće shvatiti taj humor, čemu se Zalepugin protivio jer je komičare znao prepoznati, uvevši još prije DAVEA ALLENA na tv ekrane. I naravno, opet osvojivši publiku.

IPAK, najveća nepravda nakon 1978. godine, dogodila se Zalepuginu početkom devedesetih. Mučne čistke direktora ANTUNA VRDOLJAKA, u kojima je odstranjivao Srbe s Prisavlja, ostavile su gotovo 300 novinara i djelatnika bez posla, a Zalepuginu su bila zatvorena vrata, no kako je bio pred penzijom, nastavio se princip 'držanja na ledu'. Umirovljen je 1996., no prije toga nije mogao ući u kuću kojoj je toliko toga ostavio i koju je, među ostalim, podigao na visoke profesionalne noge. U intervjuu Slobodnoj Dalmaciji, Zalepugin je detaljnije opisao o čemu se radilo: 'Najedanput je (Vrdoljak) udario u glavu pa je Televiziju nazvao 'katedralom hrvatskog duha', pa je onda sebe proglasio 'Atilom, bičem Božjim', pa onda 'Tuđmanovim gromobranom', dok ga na kraju njegov stranački kolega, a prethodnik na mjestu direktora Televizije HRVOJE HITREC, nije nazvao 'dvorskom ludom'. Vrdoljak je imao jednu opsesiju da treba pobacati sve one koji bi mogli biti 'petokolonaši'. To je 300-tinjak ljudi. Tom suludom odlukom Vrdoljak je nesvjesno obavio za račun jugogenerala najveći petokolonaški udar na Televiziju. Ono što agresori nikako nisu mogli učiniti oružjem, Vrdoljak je to učinio dekretom. Ostaviti Televiziju bez tihog broja kvalificiranih novinara, a na frontu slati sekretarice iz raznih redakcija, bilo je stvarno suludo.' Aleksandar Saša Zalepugin posao je kasnije našao na privatnim televizijama, radio je za slovenske i druge kanale, a početkom 2000-tih, na inicijativu MIRKA FODORA i drugih, vraćen je na HRT kao savjetnik. Tončicu Čeljusku, čiji smo program reprizno gledali nakon objave njegove smrti, nažalost, nije uspio savjetovati. Ili je bio previše fin i pristojan, pravi 'gizdelin', kako je davno napisao MILAN IVKOŠIĆ diveći mu se u Studiju, da to kolegici uopće spomene. A još manje zamjeri. ■

TV RAŠETANJE

Pop bira

PIŠE Boris Rašeta

Neki sveštenik izjavio je kako je šokiran serijom Popadija. Nije stigao ni do objavne špice, odmah je digao ruke od te blasfemije, a nama se to zgražanje učinilo kao preporuka. Nakon gledanja prve dvije epizode možemo reći: to je moderna, dopadljiva i ležerna humoristička serija

Popadija, Prva srpska televizija, 18. i 15. studenog, 22:00

Neki sveštenik (ime i podaci poznati redakciji) izjavio je za novine kako je šokiran serijom Popadija. Vidio je, veli, početak serije, možda samo pola prve epizode, ali se načisto obeznanio od šoka i nevjerice. Nije stigao ni do objavne špice, odmah je digao ruke od te blasfemije, a nama se to zgražanje učinilo kao preporuka 'obavezno pogledati', čisto da vidimo što ga je to tako potreslo. Nakon

rola u Popadiji. Autori serije su ZORAN LISINAC (s DRAGANOM BJEOGRLIĆEM režirao je ultimativni kino hit 'Toma') i njegova žena JELENA VOLF LISINAC, koja je inspiraciju pronašla u nekoj stvarnoj, za lokalne standarde malo nekonvencionalnoj popadiji. Lisinac, inače, živi i radi u Hollywoodu i tome treba zahvaliti ultramoderan, a pitak režijski postupak, u kojemu se stvarnost života na društvenim mrežama isprepliće sa stvarnim životom. Bez svećenikovog zgražanja nikad ne bismo išli gledati Popadiju – nema bolje reklame od zabrane i cenzure. Čudno je da to popovi ne znaju, iako je zabranjeno voće uzgojeno baš u Svetom pismu. Svećenik ipak nije pažljivo promislio stvar. Većina likova u ovoj seriji je pobožna, ovako ili onako, pa

Nina Seničar i Dejan Bućin kao nekonvencionalna popadija i mladi pop u tv hitu (Foto: Igor Loss)

gledanja prve dvije epizode možemo reći: Popadija je moderna, duhovita, dopadljiva i ležerna humoristička serija. U središtu radnje je mladi pop koji u selo (izmišljeni Donji Vrcanj), pored rodnog Kruševca, dolazi sa ženom. Ali kakvom ženom! Popadija je ljepotica, bivši fotomodel, influencerica deportirana iz Amerike, zanesena društvenim mrežama i 'global marketom' (sudeći po prvim epizodama, čini se da je u duši ipak dobra), pa je seoske narikače, predvođene bivšom popadijom, udovicom (odlična GORICA POPOVIĆ), odmah uzimaju na zub. Kruševački dijalekt prilično je oprečan anglosrpskom kojim govori popadija; neki ga glumci uvjerljivo skidaju, dok nekima to baš i ne uspijeva, no dobro upućuje na rascijepljenost u društvu. Njime je jasno podcrtana stara podjela kod Srba i Rusa na narodnjake i evropejce (DOSTOJEVSKI i TURGENJEV, VUK i DOSITEJ, SLOBA i Đinđić), koja je ovdje prikazana u najplodotvornijem, komičnom ključu. Srbi su pali na 7 milijuna; Indija ima nešto manje od 1,4 milijarde, Kina 1,4 milijarde, Indonezija 276 milijuna, a 'oš-neš Bangladeš' 166 milijuna – treba biti realan, Srbija nije baš pupak svijeta, ajmo se svemu malo nasmijati. Kruševac je inače rasadnik humorista i komičara – iz tog su kraja MIODRAG PETROVIĆ ČKALJA, RADMILA SAVIĆEVIĆ, RADMILA ŽIVKOVIĆ, TAŠKO NAČIĆ, VOJIN ČETKOVIĆ, NOVAK NOVAK... E pa, dobili su nasljednike. Popadiju glumi prelijepa i talentirana NINA SENIČAR, a svešteno lice je DEJAN BUĆIN. SUZANA LUKIĆ kao Ceca je izvorsna – to je možda i najbolja

Crkva baš i nema razloga za prosvjed. Nakon svega moramo reći – hvala, pope! Popadija će biti hit.

Dnevnik, HRT, 22. studenog, 19:00

EDI ŠKOVILJ, HRT-ov ANDRIJA JARAK za prirodne nepogode koji pokriva i prirodu i društvo, napravio je dobar pregled vodene kataklizme koja je pogodila cijelo priobalje, od Rovinja, preko Pule, Rijeke i Bakra, Vodica i Šibenika, do Dubrovnika. More je, uz silne kiše, u tim gradovima poplavilo rive, ušlo u prizemlja kuća, napravilo gadan kvar. Atmosfera sudnjeg dana prodrila je na HRT još popodne, kada je komentator u prijenosu utakmice Meksiko-Poljska citirao nekog meksičkog navijača koji je kazao kako će 'puno nas doći u Katar, jer se možda bliži kraj svijeta, pa treba uživati dok se može'. Nije nerazumno, sa svih meridijana i paralela stižu dokazi u prilog njegovom pesimizmu. Približava se Nova godina, a temperature su tropske, Donji Lapac je prema termometru isti kao Novosibirsk ili Irkutsk (gledali smo, uvjerali se) i svijet, čini se, nezadrživo, ide k vragu. Biće skoro propast sveta, nek' propadne, nije šteta. HRT-ova meteorologinja DUNJA MAZZOCCO DRVAR nešto je optimističnija. Prema njoj će priobalni gradovi izloženi bujicama, ako do

2030. ne poduzmu preventivne mjere zaštite (dizanje obala, povećanje kapaciteta slivnih voda i slično), loše proći, ali s dizanjem razine mora ipak se možemo boriti. Šibenik se već sprema za antikataklizmičke radove. Ima nade za Arsengrad, možda se i drugi sjetite. Kataklizme su, kako kaže čikaška škola ekonomije, uvijek prilika za rast privrede, a tko preživi pričaće.

Gosti iz prošlosti, RTS, subotom, 13:05

Biti fokusiran samo na tv u doba multimedije, od čega gorke zalogaje hljeba jede i ovaj kritičar, suviše je sektaški, usko. Ljudi gledaju i slušaju YouTube, TikTok, Deezer, a ni stari dobri radio, kojemu je masu puta dana posljednja pomast, nije umro. Štoviše, taj topli medij živ je da življi ne može biti i komercijalniji od većine drugih kojima je isprva davana prednost. Ovoga puta preporučujemo vam (kultnu) RTS-ovu emisiju Gosti iz prošlosti. Riječ je o podcastu koji u svakoj (obično jednosatnoj) epizodi predstavlja po jednu važnu ličnost svjetske i srpske kulture ili znanosti, opisuje neki povijesni događaj ili, rjeđe, više likova. Pa u njima slušamo o JEANU GABINU, GEORGEU ORWELLU, Dostojevskom, MARIJI ANTOANETI, VICTORU HUGOU, CHARLESU MAURICEU DE TALLEYRANDU, HELENI RUBINSTEIN, TAMARI LEMPICKOJ, vagonu maršala FOCHA... Ciklus ima nekoliko vrlina. Tekstovi su napisani inteligentno i sadržajno. Glasovi koji ih čitaju – božanski glas autorice i urednice MIRJANE BLAŽIĆ i nostalgijom obojen glas glumca MILANA MILOSAVLJEVIĆA – kao i sjajna muzička urednica RADMILA DUJAKOVIĆ, koja bira po pet-šest ili 10 glazbenih brojeva koji prekidaju čitane dijelove, sjajan su tim, a svaka je epizoda napravljena na visokoj razini, bez oscilacija. Na web stranici RTS-a možete naći cijelu arhivu, tu je nekoliko desetaka emisija, što je dostatno za cjelogodišnje slušanje, to jest učenje i uživanje. Poslušajte Goste iz prošlosti, bolji su od gostiju iz sadašnjosti.

Qatara, HRT, 23. studenog, 12:59

'Dosta teška utakmica, pogotovo prvo poluvrijeme. Šteta što nismo zabili iz neke od prilika', konstatira LUKA MODRIĆ nakon remija s Marokom. 'Žao mi je što nisam zabio, bila je to najbolja šansa na utakmici. Malo osjećam bol u listu', nadovezao se NIKOLA VLAŠIĆ. 'Pri kraju prvog dijela uzeli smo stvari u svoje ruke, stvorili šanse, ali nismo zabili', mudrovao je JOŠKO Gvardiol, a onda je izbornik dao stručno objašnjenje zašto 'nismo zabili'. 'Protivnik je bio čvrst, čekao je priliku za kontru, a mi smo se bojali da ne izgubimo loptu. Igrali smo s posjedom, kontrolirali smo loptu, ali nedostajalo nam je okomitosti', rekao je ZLATKO DALIĆ i zabio zadnji čavao u lijes jezične izražajnosti nacionalne nogometne vrste. Eto, ako vam ovo nalikuje na reklamu za Viagra, seksizam i slične stvari, mislite isto kao i vaš kritičar, a to zašto se sportaši i sportski komentatori nikako ne mogu izdići iznad razine trivijalnih fraza, pitanje je za sebe. Valjda je dovoljno da se lome po terenu, neće valjda još i jezik lomiti. ■

20 GODINA

HUMAN RIGHTS

FESTIVAL

UŠTAKANAC

4.-11.12.2022.
Kino Tuškanac • Kino Kinoteka •
Dokukino KIC • Klub Močvara
www.HumanRightsFestival.org